

Broedvogelinventarisatie

Verheven Peel 2018

provincie limburg

Colofon

Uitgave:

Provincie Limburg
Cluster natuur en Water
Postbus 5700
6202 MA Maastricht

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Sovon-rapport 2019/70

website www.Limburg.nl
e-mail: bpm.van.noorden@prvlimburg.nl

website: www.SOVON.nl
e-mail: info@sovon.nl

Opdrachtgevers: Provincie Limburg en Staatsbosbeheer regio Zuid

Tekst:

Ruud van Dongen
Ruud Foppen
Boena van Noorden
Rob Vogel

Controle en digitaliseren velddata:
Ruud van Dongen

Veldwerk:

Theo Bakker
Rinus Dillerop
Huub Don
Ruud van Dongen
Ruud Foppen
Roel Modderman
Boena van Noorden
Willem Steenge
Piet van Tilburg
Bram Ubels
Bart Veenstra
Rob Vogel

Figuren:

Bèr Hollanders

Opmaak en lay out:

Grafisch centrum, Provincie Limburg

Omslagfoto: Kraanvogel, Mariapeel, 7 april 2018 (foto: Bjorn Alards).

Dit rapport is opgesteld in het kader van de monitoring Natura 2000 en de regeling SNL.

Gelieve dit rapport als volgt te citeren:

Dongen R. van, R. Foppen, B. van Noorden en R. Vogel. 2019. Broedvogelinventarisatie Verheven Peel 2018. Sovon-rapport 2019/70. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen en Provincie Limburg, Maastricht.

Broedvogelinventarisatie

Verheven Peel 2018

Rapport broedvogelkarteringen in het kader van Natura 2000 en SNL

Provincie Limburg
Sovon Vogelonderzoek Nederland

Maastricht, januari 2020

Inhoudsopgave

	Samenvatting	6
	Dankwoord	7
1	Inleiding	9
2	Beschrijving van het gebied	13
	2.1 Ligging	13
	2.2 Landschap en terreinkenmerken	16
3	Het weer in het broedseizoen 2018	19
4	Werkwijze	23
5	Resultaten	25
	5.1 Algemeen	25
	5.2 Inventarisatieresultaten in relatie tot de Natura 2000-doelen	31
	5.3 Besprekingen per soort	34
	5.3.1 inleiding	34
	5.3.2 Soortteksten	35
6	Literatuur	131
7	Bijlagen	135
	Bijlage 1. Vastgestelde aantallen broedvogels in de hoogveenrestanten Bult, Heitrakse Peel, Het Zinkske, het Michels Peelke en Siberië in 2018.	135
	Bijlage 2. Figuur 1 t/m 28. Verspreidingskaarten van de broedvogels in de Verheven Peel in 2018.	137
	Bijlage 3. Overzicht van de niet (Deurnese Peel) of alleen kwalitatief (Mariapeel) gekarteerde vogelsoorten	166

Samenvatting

In 2018 is in opdracht van Staatsbosbeheer en de Provincie Limburg het Natura 2000-gebied de Verheven Peel (2731 ha) op de grens van Noord-Brabant (Deurnese Peel) en Limburg (Mariapeel) gekarteerd op broedvogels. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsiestelsel Natuur en landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincies. Daarnaast vormt het rapport een nulmeting voor de in het najaar van 2016 gestarte en in maart 2018 afgeronde hydrologische herstelmaatregelen in de Mariapeel, die in het kader van LIFE+ project "let the raised bogs grow" zijn uitgevoerd.

In het studiegebied werden in 2018 in totaal 107 soorten broedvogels gevonden, waarvan er 27 op de nationale Rode Lijst voor broedvogels staan. Een van de meest opmerkelijke resultaten is ontdekking van het eerste broedgeval van de Kraanvogel voor Limburg (twee territoria). Een andere primeur voor de Peelvenen was de vondst van een territorium van de Middelste Bonte Specht. Van de volgende Rode Lijstsoorten zijn voor de regio belangrijke aantallen vastgesteld; Grauwe Klauwier (2), Grauwe Vliegenvanger (69), Grote Lijster (13), Kneu (69), Koekoek (45), Matkop (42), Slobeend (5), Spotvogel (53), Watersnip (5), Wielewaal (48), Zomertaling (3) en Zomertortel (2). Van de niet op de Rode Lijst vermelde soorten zijn de aantallen van Aalscholver (66), Boompieper (389), Gekraagde Roodstaart (183), Havik (12), Houtsnip (19), Nachtzwaluw (37), Rietgors (188), Sprinkhaanzanger (85), Waterral (90) en Wespendief (3) van groot regionaal belang.

Dit rapport beperkt zich vooral tot het beschrijven van de resultaten van de broedvogelinventarisatie van de Verheven Peel in 2018, maar voor enkele soorten wordt ingegaan op de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied de 'Deurnese Peelgebieden', dat naast de Verheven Peel ook de Bult, de Heitrakse Peel en Het Zinkske omvat (bijlage 1). Die laatste drie Peelrestanten zijn door Sovon ook gekarteerd, zodat van het gehele Natura 2000-gebied de aantallen van de broedvogelsoorten met een instandhoudingsdoel bekend zijn. Het gaat daarbij om de Blauwborst, Dodaars, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit. Van de Nachtzwaluw en de Roodborsttapuit wordt de instandhoudingsdoelstelling ruim behaald terwijl Dodaars en Blauwborst hier ruim onder blijven. De afnemende trend van de Dodaars lijkt terug te voeren op lokale omstandigheden. Het habitat lijkt op het oog geschikt zodat de vraag kan worden opgeworpen of de waterkwaliteit en daarmee het voedselaanbod op orde is. De hoge stikstofdepositie lijkt daarbij een belangrijk aandachtspunt, terwijl het effect van neonicotinoïden (gewasbeschermingsmiddelen) lokaal niet kan worden uitgesloten. De Blauwborst is in de Mariapeel op peil gebleven, terwijl de soort in de Deurnese Peel sinds de eeuwwisseling meer dan gehalveerd is (-59%). De oorzaken zijn vermoedelijk terug te voeren op voortgaande successie van natte ruigte naar nat bos en vergrassing, waarvan onduidelijk is of die nog doorzet. Het is van belang de oorzaken van de negatieve trends nader te onderzoeken.

Over het algemeen zijn de bosvogelsoorten, waaronder Appelvink en Boomklever in aantal toegenomen, hetgeen vooral een gevolg is van het ouder worden van het bos. Een aantal aan vochtige milieus gebonden soorten zoals Blauwborst, Dodaars, Fuut, Meerkoet, Slobeend, Waterhoen en Wintertaling is afgenomen. Mogelijk spelen hier factoren als verdroging en vermesting een rol. Daar staat een enorme groei van de Grauwe Ganzenpopulatie (van 0 in 1983/1990 naar 229 in 2018) tegenover. Het verschil met de andere vochtminnende soorten is, dat dierlijk voedsel bij Grauwe Ganzen geen rol speelt, terwijl dat aandeel bij de andere soorten aanzienlijk groter is. Om de precieze oorzaken van deze veranderingen te verklaren is nader onderzoek nodig.

Dankwoord

Het karteren van een ruim 2500 ha groot natuurgebied is een flinke uitdaging. Zeker in dit geval, waarbij het gaat om een grote oppervlakte vrijwel ondoordringbare vegetaties, die nauwelijks is ontsloten door paden. Verraderlijke hoogveenvegetaties en brede watergangen zorgen voor extra handicaps, waardoor de karteerders vaak grote omwegen moesten maken om een goed beeld van de broedvogelbevolking te krijgen. Om het werk tot een goed eind te brengen was het heel prettig dat er van diverse kanten ondersteuning werd gegeven. Zo kon dankbaar gebruik worden gemaakt van de goede terreinkennis van de boswachters Martin Carree en Jap Smits. De door hun verzorgde introductie in het gebied leverde veel waardevolle tips op en vergemakkelijkte het veldwerk. De coördinator monitoring van Staatsbosbeheer, Michel Nieuwelink, zorgde voor de benodigde vergunning en stelde de resultaten van de vegetatiekartering ter beschikking. Ook zorgde hij voor een goede afstemming tussen de onderzoekers van Sovon en de Provincie Limburg.

Naast de genoemde professionals heeft ook een aantal vrijwilligers een rol gespeeld bij het doen slagen van de kartering. Dankzij hun jaarlijkse roofvogelinventarisaties (sedert 1998!) beschikken Marcel Boerenkamp, Jos van der Laak en John Vereijken (Roofvogelwerkgroep de Peelhorst) een uitstekend beeld van de roofvogelbevolking. Zij stelden geheel belangeloos hun data beschikbaar en wezen de karteerders op de roofvogelhorsten. De vaste BMP-inventariseerders van Vogelwerkgroep 't Hökske Geert Lamers en Hans-Peter Uebelgünn gaven lopende het seizoen inzicht in hun karteringsresultaten uit de Mariapeel.

De fotografen Rinus Dillerop, Geert Lamers, Bram Ubels en Hans-Peter Uebelgünn gaven toestemming om hun foto's voor dit rapport te gebruiken.

1 Inleiding

Er is gekozen voor de naam Verheven Peel om het studiegebied aan te duiden. Het vasthouden aan de benamingen van de twee aaneengesloten gebiedsdelen, de Deurnese Peel aan de Noord-Brabantse zijde en de Mariapeel aan de Limburgse zijde, doet geen eer aan de ecologische eenheid die het gebied vormt. Dat vaak de twee deelbenamingen worden gebruikt is uit historisch perspectief heel goed verklaarbaar door het feit dat de provinciegrens het gebied in de lengte in tweeën deelt en dat er daardoor een verschillend ruimtelijk beleid en zelfs beheer werd gevoerd. Zo stopten de verveningen in de Deurnese Peel pas eind jaren zeventig van de vorige eeuw terwijl die in de Mariapeel al vlak na de 2e Wereldoorlog waren afgelopen. De benaming Verheven Peel is afkomstig van het feit dat dit hoogveen-gebied is gelegen op de Peelhorst. Dit in tegenstelling tot de Groote Peel, die is gelegen in de Centrale Slenk. Hoewel beide hoogveengebieden vrij dicht bij elkaar liggen hebben ze een totaal andere ontstaansgeschiedenis.

Inmiddels is binnen het natuurbeleid ook het besef doorgedrongen dat de Verheven Peel een eenheid is, getuige het feit dat beide gebieden in één Natura 2000-gebied zijn ondergebracht. Voorts is het totale gebied in eigendom en beheer bij Staatsbosbeheer.

Met een oppervlakte van ongeveer 2200 ha is de Verheven Peel het grootste hoogveenrestant van Zuid-Nederland. Qua omvang groeit het gebied nog, doordat voormalige landbouwgronden aan het gebied worden toegevoegd. Zo wordt momenteel aan de westkant van het gebied 180 ha nieuwe natuur ingericht. Dit deel is echter niet onderzocht. De broedvogelinventarisatie heeft zich beperkt tot de hoogveenrestanten en de reeds ingerichte natuurontwikkelingsgebieden. Daarnaast is de strook cultuurgrond tussen de Mariapeel en de Helenavaart meegenomen om tot een logischere begrenzing te komen. De grens van het onderzochte gebied is op de stippenkaarten (bijlage 2) met een donker-groene lijn weergegeven.

Voor de inventarisatie van het gebied is er een nauwe samenwerking geweest tussen Staatsbosbeheer, Sovon Vogelonderzoek Nederland en de Provincie Limburg. Sovon heeft hierbij de Deurnese Peel (inclusief de bijbehorende hoogveenrestanten) onderzocht als onderdeel van een grotere opdracht waarbij ook de broedvogelbevolking van de beekbegeleidende bossen in het Aa-dal bij Someren in kaart is gebracht (Foppen et al., 2018). De Provincie Limburg heeft in dit kader de Mariapeel geïnventariseerd.

De Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen hebben betrekking op een groter gebied dan in het rapport wordt behandeld. De hoogveensatellieten de Bult (120 ha), Michels Peelke (8 ha), Siberië (6 ha), Heitrakse Peel (81 ha) en Het Zinkske (120 ha) zijn ook onderdeel van het Natura 2000-gebied (bijlage 1). Deze gebieden zijn in 2018 ook gekarteerd, maar zullen slechts terloops worden genoemd (bijlage 1). Uiteraard worden de gevonden territoria van de kwalificerende broedvogels Blauwborst, Dodaars, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit in deze 'satelliet-gebieden' wel meegenomen in de beoordeling of het gebied ten aanzien van leefgebieden van broedvogels voldoet aan de instandhoudingsdoelstellingen.

Overzichtskaart Verheven Peel

Figuur 1. Overzichtskaart van de Verheven Peel met daarin de begrenzing van het Natura 2000-gebied. Voorts zijn de meest gebruikte toponiemen opgenomen.

Deze doelstellingen houden in, dat voor elk van deze soorten de omvang en kwaliteit van het leefgebied met een draagkracht voor een vastgestelde populatieomvang behouden blijft. Een goede graadmeter of aan deze doelstelling wordt voldaan is het vaststellen van het aantal broedparen. EU-lidstaat Nederland is verplicht zesjaarlijks aan de Europese Commissie te rapporteren in welke mate landelijk aan de instandhoudingsdoelstellingen voor gebieden en soorten wordt voldaan. Daarnaast valt de Verheven Peel onder de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL). Ook in dat kader wordt er regelmatig gemonitord hoe het met de kwaliteit van het gebied is gesteld.

Voor beide monitoringsverplichtingen is een monitoringsprotocol opgesteld (van Beek et al. 2014). In dat protocol is voor de broedvogels een inventarisatiefrequentie van eens in de zes jaar afgesproken. Deze rapportage is uitgevoerd volgens dit protocol en draagt daarmee bouwstenen aan voor de beoordeling van de natuurkwaliteit van de Verheven Peel.

Het moment van deze inventarisatie ligt rond een grootschalig LIFE+ project, dat als doel heeft de hydrologie van het gebied te verbeteren. Dit geschiedt door het dempen, verondiepen en afdammen van afwateringssloten, het aanleggen van kades en het kappen van bos om de verdamping te verminderen. Voorts is in het kader van dit project de Amerikaanse bosbes (*Vaccinium corymbosum*) bestreden. Deze invasieve exoot dreigde een groot deel van het gebied te overwoekeren. De LIFE+-werkzaamheden in de Mariapeel zijn vóór het broedseizoen 2018 afgerond. De inventarisatiegegevens vormen hierdoor voor dit gebied een nulmeting na de oplevering. De werkzaamheden in de Deurnese Peel worden in de loop van 2019 gestart en daardoor geven de broedvogeldata hier een goed beeld van de situatie vóór de aanvang.

2 Beschrijving van het gebied

2.1 Ligging

De Verheven Peel is een 2731 ha metend hoogveengebied dat gelegen is aan weerszijden van de provinciegrens tussen Noord-Brabant en Limburg (figuur 1). Het gebied maakte aan het begin van de 19e nog deel uit van een omvangrijk hoogveen-heidegebied van minimaal 160.000 ha. Tezamen met andere hoogveenrestanten in de Peel, zoals de Grootte Peel, maakt de Verheven Peel nu nog minder dan 3% van het oorspronkelijke veengebied uit. Aan de randen van het gebied liggen twee dorpen, in het noorden Griendtsveen (Limburg) en in het zuiden Helenaveen (Noord-Brabant), die met elkaar verbonden zijn door een verharde weg die het gebied doorsnijdt. Langs deze weg komt lintbebouwing voor. Buiten deze lintbebouwing ligt er nog één gebouw in het gebied: dat is het voormalige biologisch station in de Mariapeel, dat nu door Staasbosbeheer in gebruik is als werkschuur. Alle agrarische bedrijven in het centrum van de Verheven Peel zijn opgekocht en hebben nu voor een deel een horeca- of recreatieve functie gekregen. De voormalige bedrijfspercelen zijn omgevormd tot nieuwe natuur. De noordgrens loopt voor een deel parallel met de spoorlijn Venlo-Eindhoven. Een klein deel van de Verheven Peel ligt nog ten noorden van deze railverbinding. Dit is het hoogveenrestant het Grauwveen dat recentelijk flink is uitgebreid met nieuwe natuur. Ook dit deel is in 2018 gekarteerd. De Oude Peelstraat vormt samen met de daarop aansluitende Helenaveenseweg de zuidgrens van het gebied (figuur 1). Binnen de Verheven Peel is de Mariapeel het best ontsloten door een vrij dicht netwerk van wegen en paden. In het zuiden van dit gebied bevindt zich een parkeerplaats waar het startpunt van diverse wandelroutes is gelegen.

De Deurnese Peel is nauwelijks ontsloten. Langs het kanaal van Deurne ligt een onverharde weg en in het noorden zijn enkele wandelroutes uitgezet, die starten op de parkeerplaats tegen Griendtsveen aan. Slechts één (klein) gedeelte van het Natura 2000-gebied is niet onderzocht. Dat is een voormalige vuilstort in het noordwesten van de Deurnese Peel. Deze vuilstort is eigendom van de gemeente Deurne. Op de hoogtekaart (figuur 3) is te zien dat dit gebied hoog boven alles uit torent.

Vereenvoudigde vegetatiekaart

Onderzoeksgebied	Naaldbos
Adelaarsvaren	Open water
Akker	Overig
Grasland	Pijpenstrootje
Heide	Pitrus
Hoogveen	Riet
Loofbos	Ruigte
Moerasbos	

1.000 Meters

schaal: 1:35.000 11901_1771

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

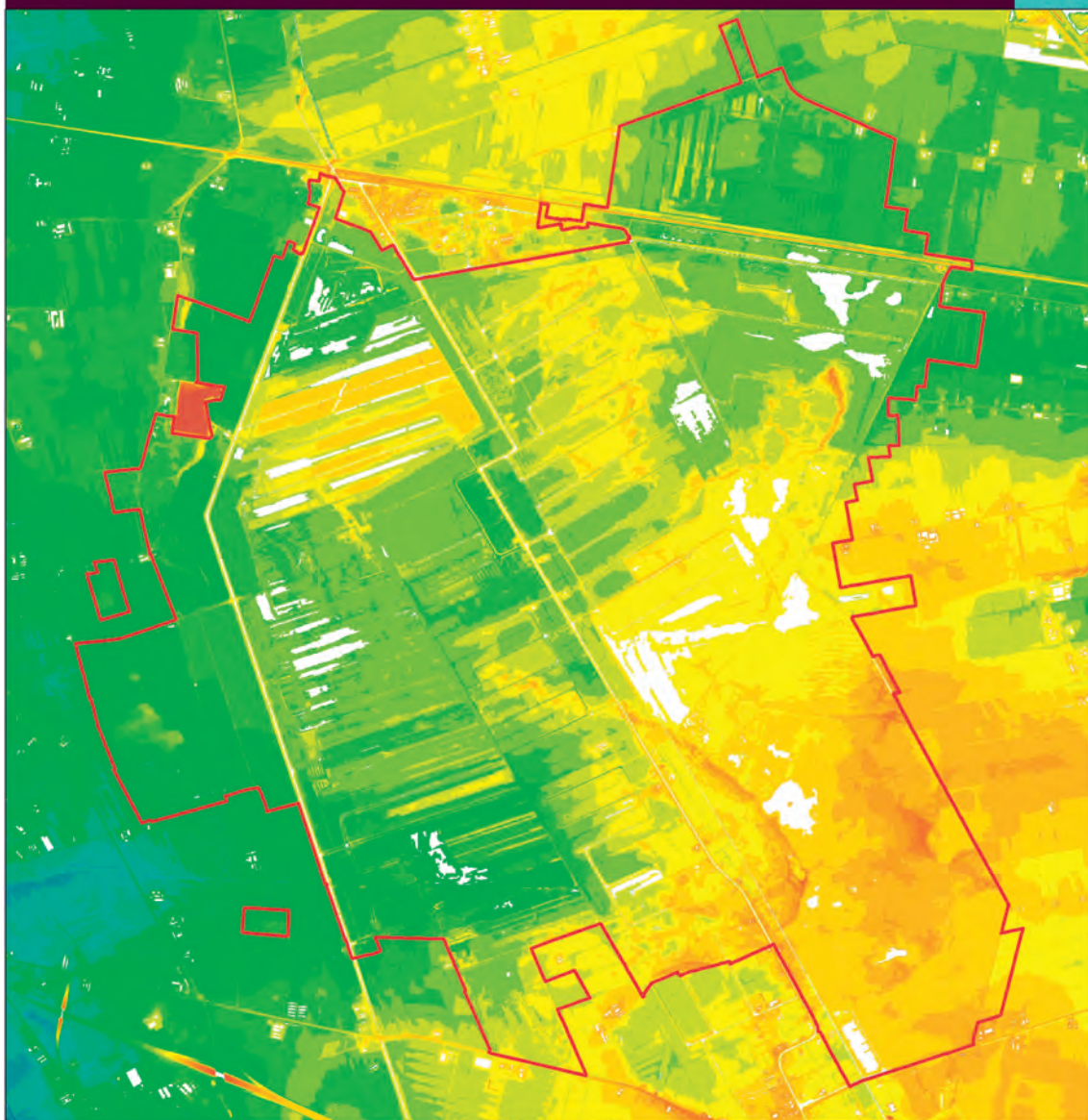
© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Figuur 2. Vereenvoudigde vegetatiekaart van de Verheven Peel, naar van den Boom & van den Berg 2006.

Hoogtekaart Verheven Peel

 Verheven Peel	 29 - 29,5	 32,5 - 33
 25,9 - 26,5	 29,5 - 30	 33 - 33,5
 26,5 - 27	 30 - 30,5	 33,5 - 34
 27 - 27,5	 30,5 - 31	 34 - 34,5
 27,5 - 28	 31 - 31,5	 34,5 - 35
 28 - 28,5	 31,5 - 32	 35 - >
 28,5 - 29	 32 - 32,5	

1.000 Meters

schaal: 1:35.000 /1901_893 jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Figuur 3. Hoogtekaart van de Verheven Peel.

2.2 Landschap en terreinkenmerken

De Verheven Peel is van oorsprong een hoogveengebied, maar er is nog heel weinig over van de oorspronkelijke hoogveenvegetatie. Om de vervening van het gebied mogelijk te maken, moest het eerst worden ontwaterd. In het begin gebeurde dit nog weinig systematisch en werden her en der afwateringsslootjes en greppels gegraven om het veen droog te leggen. Vanaf 1853 werd door de Bossche ondernemer Jan van de Griendt een begin gemaakt met de industriële vervening en ontginning van de Verheven Peel. Dit ging met een uitgekiende en grootschalige ontwatering gepaard. Vanaf dat moment komt er een einde aan de grootschalige hoogveengroei in het gebied. Elke vierkante meter in het gebied is inmiddels verveend en de best ontwikkelde hoogveenvegetaties komen nu voor in kleine turfputjes, de zogenaamde boerenkuilen. Dat zijn de restanten van een kleinschalige turfwinning voor eigen gebruik. In het zuidoosten van de Mariapeel en het westen van de Deurnese Peel (Liesselse Peel) zijn daar de mooiste voorbeelden van te vinden. Tezamen omvatten deze hoogveen(achtige)vegetaties een oppervlakte van 130 ha. Een fractie hiervan (enkele hectares) is levend hoogveen (figuur 2 en tabel 1).

Door de verveningen is op veel plaatsen en vooral op de hoogste delen, al het veen tot aan de minerale zandbodem afgevoerd. Op de hoogtekaart zijn deze hogere delen goed zichtbaar en is de dekzandrug die vanuit het zuiden van de Mariapeel in noordwestelijke richting de Deurnese Peel inloopt goed zichtbaar (figuur 3). Het meeste veen bevindt zich in de Deurnese Peel. Op de drogere delen van het gebied komen zandkoppen voor, waar in veel gevallen droge heidevegetaties of (de oudere) loofbossen zijn te vinden. De heidevegetaties (droog en nat) beslaan een oppervlakte van 124 ha. Eenderde (835 ha) van de Verheven Peel is bedekt met loofbos, waarvan ca. 150 ha uit oud eiken-berkenbos (> 70 jaar) bestaat (figuur 2). Het overige is voornamelijk berkenbos. Met 21 ha is het areaal naaldbos zeer beperkt. Het meest hiervan ligt in het Broemeerbos in het zuidoosten van de Deurnese Peel. Op de natste plekken bevindt zich moerasbos (45 ha), waarvan het merendeel wilgenbos is. Daar waar bos ontbreekt, bepalen pijpenstrovevegetaties grotendeels het beeld (613 ha). Vooral op de heringerichte voormalige landbouwgronden floreren pitrusvegetaties (256 ha). De sterk verdroogde veenruggen zijn vaak bedekt met een weelderige, dichte vegetatie van Adelaarsvaren (109 ha) (figuur 2). Vooral in het noordelijke deel van Deurnese Peel gaat het om grote aaneengesloten oppervlaktes. Deze vegetatie is zeer arm aan vogels.

Ongeveer 10% van de Verheven Peel bestaat uit open water (225 ha), waarvan de wijken, kanalen en vennen het merendeel innemen. Twee kanalen, het Kanaal van Deurne in het westen en de Helenavaart in het midden, zijn losgekoppeld van het hoogveengebied. Ze bevatten voedsel- en kalkrijk Maaswater, dat wordt aangevoerd om de noordelijker gelegen landbouwgronden in perioden van droogte van water te voorzien. Het zuidoosten van de Mariapeel wordt begrensd door het Defensiekanaal, dat recentelijk hydrologisch is geïsoleerd van het hoogveengebied. De wijken en vennen bevatten veelal voedselarm en zuur water. De enige vissoort die het in dit zure water uithoudt is de Amerikaanse hondsvij (Umbra pygmaea). Een exoot die al vele tientallen jaren talrijk in het gebied voorkomt. Waarschijnlijk is dit een belangrijke prooi voor visetende vogels als de Fuut, Blauwe Reiger en Zwarte Ooievaar (nazomer). Het grootste areaal open water bevindt zich in de Mariapeel. Daar waar voedselrijker water aanwezig is komen rietvegetaties voor (27 ha).

Tabel 1. Oppervlaktes van de hoofdvegetatietypen en terreinkenmerken in de Verheven Peel, vereenvoudigd naar van den Boom & van den Berg (2006).

Vegetatietype	Oppervlakte binnen onderzoeksgebied (ha)
Open water	226
Grasland	274
Veen	130
Pitrus	256
Pijpenstrootje	613
Heide	124
Ruigte	2
Akker	13
Totaal open	1638 (60%)
Riet	27
Adelaarsvaren	109
Moerasbos	46
Totaal half open	182 (7%)
Loofbos	835
Naaldbos	21
Totaal gesloten	856 (31%)
Erven en bebouwing	55
Totale onderzoeksgebied	2731

3 Het weer in het broedseizoen 2018

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor mede bepalend voor de effectiviteit van het veldwerk. Slechte weersomstandigheden, zoals langdurige perioden met regen en/of lage temperaturen, kunnen leiden tot een lagere trefkans. Voorts zijn de waarnemingsomstandigheden tijdens regen zeer beperkt. Indien de neerslag langer dan een uur aanhield werd de kartering afgebroken en verplaatst naar een andere dag. In 2018 is dat slechts een enkele keer voorgekomen en waren de weersomstandigheden over het algemeen gunstig voor de zangactiviteit en dus ook voor het veldwerk. Voorts kan een strenge winter een verhoogde wintersterfte veroorzaken en daardoor tot lagere aantallen in het broedseizoen leiden. Dat was in 2018 zeker niet het geval. De winter van 2017-2018 behoort met een Hellmanngetal van 34,1 tot de categorie zachte winters. Hij bekleedt hiermee een 75e plaats in de lijst van strenge winters sinds 1901. Ter vergelijking de strengste winter (1e plaats) was die van 1947 met een Hellmanngetal van 348,3 en de zachtste winter (119e plaats) was die van 2014 (Hellmanngetal 0,0).

De zomer van 2018 was een van de droogste zomers sinds 1906. Gemiddeld viel er over het land 105 mm regen, tegen normaal 225 mm. Het neerslagtekort liep begin augustus op tot meer dan 300 mm (tabel 2). Gelukkig was de winter voorafgaand aan het broedseizoen natter dan normaal, zodat het waterpeil in het voorjaar vrij hoog was en het geen invloed had op de vestiging van de broedvogels. Later in het seizoen daalde de waterstand sterk en dit heeft zijn weerslag gehad op het broedsucces. Zo is het nest van de Kraanvogel door de droogte gemakkelijk bereikbaar geworden door grondpredatoren en waarschijnlijk daardoor gepredeerd. Terugblikkend kan worden geconcludeerd dat we in 2018 in Nederland één van de allerwarmste, zonnigste en droogste lentes ooit beleefden.

In de onderstaande paragrafen wordt per maand het weerbeeld geschetst. De gegevens zijn ontleend aan het KNMI (www.knmi.nl/nederland-nu/klimatologie/maand-en-seizoensoverzichten)

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, dagelijks aantal zonuren en duur neerslag) in de periode maart-juli 2018, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Norm staat voor langjarig gemiddelde (1981-2010).

Maand	Temp. °C	Norm	Zon-uren	Norm	Neerslag (mm)	Norm
Maart	4,7	6,2	132	125	60	68
April	12,2	9,2	181	178	74	44
Mei	16,4	13,1	290	213	47	61
Juni	17,5	15,6	213	201	29	68
Juli	20,7	17,9	341	206	5	81

Maart

Met een gemiddelde temperatuur van 4,7°C tegen normaal 6,2 °C was maart koud. De maand kende grote tegenstellingen, met zowel zachte als zeer koude perioden.

De maand begon met een voortzetting van het koude weer van februari onder invloed van een hoge-drukgebied boven Scandinavië. De temperatuur kwam de eerste twee dagen in De Bilt niet boven het vriespunt en daarmee was sprake van twee officiële ijsdagen (maximumtemperatuur onder de 0,0°C).

Normaal telt maart geen ijsdagen meer. Op 4 maart sloeg het weer om en trad de dooi in. In het zuiden van het land liep de temperatuur op tot lokaal 13°C. Van 10 tot en met 12 maart werd in een zuidelijke aanvoer zachte lucht onze kant op gevoerd. De temperatuur liep op 10 maart in Ell op tot 16,7°C, de hoogste temperatuur deze maand. Het weekend daarna duikelde de temperatuur weer naar beneden en werd het in een oostelijke stroming met veel wind wederom koud. In De Bilt werd 17 maart met een maximumtemperatuur van 0,0°C net geen ijsdag. Vanaf 20 maart liep de temperatuur geleidelijk weer op, met de rest van de maand temperaturen iets onder of rond het langjarig gemiddelde. In totaal telde maart elf vorstdagen (minimumtemperatuur lager dan 0,0 °C) tegen acht normaal.

April

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 12,2 °C tegen een langjarig gemiddelde van 9,2 °C was april zeer zacht. De maand begon met temperaturen rond normaal. Eerste paasdag, 1 april, was met een graad of zeven koel. Tijdens de passage van hogedrukgebieden kwamen enkele koude nachten voor met vooral in het oosten en zuiden lichte vorst.

Na de eerste week kwamen we onder invloed van hogedrukgebieden boven Oost- en Noord-Europa. Er volgde een langdurige periode met zacht tot zeer zacht weer. In De Bilt waren er negen warme dagen tegen normaal drie. Na de tiende kwamen de maxima tijdelijk wat lager te liggen, maar het bleef zacht. Een tweede zeer warme periode viel van 17 tot en met 22 april. De temperatuur liep landinwaarts op veel plaatsen op tot ruim boven de zomerse waarde van 25 °C. In het zuiden waren er plaatselijk vier zomerse dagen, terwijl er normaal nauwelijks zomerse dagen voorkomen in april. Het laatste deel van de maand lag de temperatuur rond of iets onder normaal. We kwamen in een meestal westelijke stroming terecht met wisselvallig weer als gevolg, door de regelmatige invloed van depressies.

Met gemiddeld over het land 74 mm neerslag tegen normaal 44 mm was de maand zeer nat. De eerste dagen viel van tijd tot regen. Tijdens de warme periode viel op de meeste plaatsen weinig regen. maar op de tiende en elfde viel in het zuiden plaatselijk 10-20 mm tijdens zomers aandoende onweersbuien. De warmte eindigde op de 22 april in het oosten met flinke onweersbuien waarbij plaatselijk meer dan 20 mm viel, ook richtten windstoten tijdens deze buien lokaal schade aan. De rest van de maand verliep wisselvallig met regelmatig regen.

Mei

Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 16,4 °C was mei de warmste meimaand sinds minimaal 300 jaar. De maand begon koel, maar het werd al snel zomers warm onder invloed van een hogedrukgebied dat naar het Oostzeegebied trok. Na de tiende werd het even wat minder warm, maar een volgend hogedrukgebied bracht opnieuw enkele warme dagen. Na de 16e werd de stroming noordelijk. Met maximumtemperaturen rond 15 °C was het enkele dagen vrij koel. Vervolgens trokken opeenvolgende hogedrukgebieden naar Scandinavië en werd de stroming noordoostelijk. Boven Midden-Europa lagen lagedrukgebieden zodat het vooral in het zuiden geen stabiel zomerweer was. Tot en met het einde van de maand was het warm tot zeer warm.

Juni

Juni was zeer warm, zeer droog en met een normale hoeveelheid zonneschijn. Het was de derde zeer warme maand op rij. Met gemiddeld 17,5°C, tegen normaal 15,6°C, was juni veel warmer dan normaal. De maand eindigt op een zesde plek in de top 10 van warmste junimaanden.

De maand begon vrij somber met een klein lagedrukgebied dat voor regen en buien zorgde. Vanaf de derde draaide de wind echter meer naar het oosten en werd het zonniger en warmer. Op 7 juni werden in het oosten van het land lokaal tropische temperaturen bereikt, met de hoogste temperatuur deze maand in Hupsel: 30,3°C. Halverwege de maand was er kort sprake van een westelijke stroming en trokken enkele zwakke storingen over het land oostwaarts, die vooral voor wat meer bewolking zorgden. Daarna kwam het land opnieuw onder invloed van hogedruk, maar met een noordwesten-

wind bleven de temperaturen van 21 tot en met 24 juni onder normaal. Vanaf de 25e draaide de wind naar het noordoosten en eindigde de maand met zonnig weer en zomerse temperaturen. Op 30 juni kwam de temperatuur in het zuiden van het land lokaal boven de 30°C.

Juli

Juli 2018 was record-droog, record-zonnig en zeer warm. Na een zeer warme en droge juni, zette het aanhoudende zomerweer ook in de maand juli door. Met 20,7°C tegen 17,9°C normaal was het op-nieuw zeer warm, goed voor een derde plaats. Toch waren het vooral de aanhoudende droogte en de buitengewone hoeveelheid zon die de maand echt uitzonderlijk maakten.

Op 10 en 11 juli trok de noordenwind even aan en werd er tijdelijk beduidend koelere lucht aangevoerd. Op deze dagen werd het op veel plaatsen niet warmer dan 20°C. Van 14 tot 16 juli draaide de wind tijdelijk naar oost en kon warmere lucht ons bereiken, met als gevolg dat het op 16 juli landinwaarts op veel plaatsen tropisch warm werd, plaatselijk gevolgd door een regen- of onweersbui. Vanaf de 23e lagen de maximumtemperaturen vrijwel overal boven de 25°C, op 24 en 25 juli werd het landinwaarts al op uitgebreide schaal meer dan 30°C en op de 26e en 27e was dit zelfs in het hele land het geval. Uitzonderlijker is dat het op deze dagen landinwaarts op veel plaatsen ook recordwarm werd met temperaturen boven de 35°C, waaronder 35,7°C op 26 juli in De Bilt. In Arcen was dat op 25 juli ook al het geval en daar bereikte de maximumtemperatuur op 27 juli 38,1°C en op 26 juli zelfs 38,2°C, slechts 0,4°C onder de hoogste waarde die in Nederland is vastgesteld.

Op 28 juli verdreef een koufront met wat (onweers)buien de ergste hitte en kwam er in De Bilt wel een einde aan een hittegolf van 13 dagen. De afkoeling was echter van korte duur; op 30 juli werd het landinwaarts alweer op uitgebreide schaal tropisch warm. Uiteindelijk telde de maand juli in De Bilt 31 warme dagen, 21 zomerse dagen en vijf tropische dagen. Normaal voor juli zijn 22 warme, negen zomerse en twee tropische dagen. In Arcen kwam het tot 12 tropische dagen.

4 Werkwijze

In bijna het gehele door Sovon onderzochte gebied (Deurnese Peel) zijn vijf integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. In kleine snippers gelegen buiten de grote complexen zijn slechts incidenteel bezoeken gebracht met als doel om vooral de roofvogels en zeldzame broedvogels in kaart te brengen. Expliciete nachtbezoeken zijn in juli gebracht voor inventarisatie van Houtsnip en Nachtzwaluw. Bij de andere nachtactieve soorten is het beeld incompleet. Er is door Sovon in totaal 253 uur en 20 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 8,8 minuten/ha.

De Provincie Limburg heeft in de Mariapeel 357 uur aan ochtendbezoeken besteed, wat neer komt op een onderzoekintensiteit van 15,37 minuten/ha. Deze tijdsinvestering is verdeeld over vier ochtendbezoeken, die vanaf een half vóór zonsopgang zijn gestart. Elk bezoek werd daarbij op een ander punt gestart, om de ochtendpiek in de zangactiviteit op zoveel mogelijk locaties mee te kunnen nemen. Daarnaast is er 41 uur aan nachtbezoeken besteed. Hierbij werd de nadruk gelegd op het opsporen van Nachtzwaluwen, Houtsnippen en ralachtigen. Om de rallen tot roepen te stimuleren werd kortstondig de territoriumroep afgespeeld. Voor de Nachtzwaluw en Houtsnip werd dit niet gedaan.

Vanwege de omvang van het hoogveengebied is het verdeeld in verschillende telgebieden. Elk telgebied werd zodanig begrensd dat het in één ochtend kon worden onderzocht. Beide telploegen doorkruisten de telgebieden en registreerden daarbij territorium- en broedindicerende waarnemingen, die op een tablet (Sovon) of op papier (Provincie) werden geregistreerd. Niet alle soorten zijn meegenomen in het onderzoek. Een 27-tal algemene of moeilijk te inventariseren soorten werd in de Deurnese Peel niet en in de Mariapeel alleen per kilometerhok op aanwezigheid (kwalitatief) geregistreerd (bijlage 3). Vanwege de uniformiteit zijn alle waarnemingen na afloop van het veldseizoen handmatig geclusterd tot territoriumkaarten. Hierbij zijn de clustercriteria van Sovon gehanteerd (van Dijk & Boele 2011). Daarnaast zijn eventuele dubbelingen op de grenzen van de verschillende telgebieden er uit gefilterd. Na een laatste controle zijn alle territoriumstippen gedigitaliseerd in een geografisch informatiesysteem (ARC-GIS 10.2.2). De methode voldoet geheel aan de voorgeschreven standaardmethodiek voor de SNL-monitoring (van Beek et al. 2014).

Foto 1. In de vroege ochtenduren is de zang optimaal en het is dan ook zaak om tijdig met de kartering te starten. Ven bij aalscholverkolonie Mariapeel, 22 april 2018 (foto: Rinus Dillerop).

5 Resultaten

5.1 Algemeen

In tabel 3 is het aantal territoria van de in 2018 in het studiegebied vastgestelde broedvogels weergegeven. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de deelgebieden Deurnese Peel, Mariapeel en Grauwveen. Dit is gedaan om vergelijkingen met eerdere inventarisaties te vergemakkelijken. In het verleden werden deze gebieden meestal afzonderlijk en vaak in verschillende jaren onderzocht. In totaal werden 107 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan bij 24 soorten alleen de aanwezigheid werd geconstateerd zonder dat het aantal territoria daarvan is bepaald (doorgaans zeer algemene soorten). Van de resterende 83 soorten werden 4024 territoria gevonden.

Een van de criteria om de waarde van een natuurgebied aan te geven is het aantal aanwezige broedvogelsoorten dat op de nationale Rode Lijst voor broedvogels is geplaatst (van Kleunen et al. 2017). Binnen het studiegebied werden 27 soorten van die lijst vastgesteld. Een van de meest opmerkelijke Rode Lijstsoorten die werd ontdekt is de Kraanvogel.

Foto 2. Nest en nestlocatie van de Kraanvogel in de Mariapeel, 18 juli 2018 (foto: Boena van Noorden).

Tabel 3. Overzicht van het aantal broedvogelterritoria dat in 2018 in de Verheven Peel is vastgesteld. Enkele soorten zijn niet kwantitatief geïnventariseerd, maar kwalitatief. Met + of – is respectievelijk de aan- of afwezigheid aangegeven. **RL** = Rode lijstsoort, **VR** = kwalificerende Vogelrichtlijn soort.

	Deurnese Peel	Mariapeel	Grauwveen	Totaal
Aalscholver <i>Phalacrocorax carbo</i>	25	41	0	66
Appelvink <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	16	10	0	26
Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>	1	0	0	1
Blauwborst <i>Luscinia svecica</i> VR	95	84	12	191
Boerenzwaluw <i>Hirundo rustica</i> RL	+	-	-	+
Bontbekplevier <i>Charadrius hiaticula</i> RL	0	0	1	1
Bonte Vliegenvanger <i>Ficedula hypoleuca</i>	4	19	5	28
Boomklever <i>Sitta europaea</i>	17	29	3	49
Boomkruiper <i>Certhia brachydactyla</i>	66	94	11	171
Boomleeuwerik <i>Lullula arborea</i>	2	0	0	2
Boompieper <i>Anthus trivialis</i>	167	203	19	389
Boomvalk <i>Falco subbuteo</i> RL	0	1	0	1
Bosrietzanger <i>Acrocephalus palustris</i>	39	31	14	84
Bosuil <i>Strix aluco</i>	2	2	0	4
Braamsluiper <i>Sylvia curruca</i>	0	3	0	3
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	0	0	1	1
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	11	8	2	21
Canadese Gans <i>Branta canadensis</i>	10	7	2	19
Dodaars <i>Tachybaptus ruficollis</i> VR	8	10	1	19
Ekster <i>Pica pica</i>	+	+	-	+
Fazant <i>Phasianus colchicus</i>	+	+	-	+
Fitis <i>Phylloscopus trochilus</i>	+	+	+	+
Fluiter <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	2	1	0	3
Fuut <i>Podiceps cristatus</i>	0	1	0	1
Geelgors <i>Emberiza citrinella</i>	43	20	3	66
Gekraagde Roodstaart <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	74	100	9	183
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i> RL	1	0	4	5
Geoorde Fuut <i>Podiceps nigricollis</i>	1	0	0	1
Goudhaan <i>Regulus regulus</i>	+	-	-	+
Goudvink <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	21	16	4	41
Grasmus <i>Sylvia communis</i>	200	146	18	364
Graspieper <i>Anthus pratensis</i> RL	7	1	6	14
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	112	110	7	229
Grauwe Klauwier <i>Lanius collurio</i> RL	0	2	0	2
Grauwe Vliegenvanger <i>Muscicapa striata</i> RL	27	41	1	69
Groenling <i>Chloris chloris</i>	+	+	-	+

	Deurnese Peel	Mariapeel	Grauwveen	Totaal
Groene Specht <i>Picus viridis</i>	3	12	0	15
Grote Bonte Specht <i>Dendrocopos major</i>	60	89	5	154
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i> RL	5	7	1	13
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	6	5	1	12
Heggenmus <i>Prunella modularis</i>	+	+	+	+
Holenduif <i>Columba oenas</i>	17	18	3	38
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	+	+	+	+
Houtsnip <i>Scolopax rusticola</i>	6	12	1	19
Huisemus <i>Passer domesticus</i> RL	+	+	-	+
Huiszwaluw <i>Delichon urbica</i> RL	+	-	-	+
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	1	0	0	1
Kauw <i>Corvus monedula</i>	+	+	-	+
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	0	2	0	2
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	6	2	13	21
Kleine Bonte Specht <i>Dendrocopos minor</i>	19	18	1	38
Kleine Karekiet <i>Acrocephalus scirpaceus</i>	29	93	7	129
Kleine Plevier <i>Charadrius dubius</i>	3	0	3	6
Kneu <i>Carduelis canabina</i> RL	37	24	3	64
Knobbelzwaan <i>Cygnus olor</i>	2	3	0	5
Koekoek <i>Cuculus canorus</i> RL	21	22	2	45
Kokmeeuw <i>Croicocephalus ridibundus</i>	0	34	0	34
Koolmees <i>Parus major</i>	+	+	+	+
Kraanvogel <i>Grus grus</i> RL	0	2	0	2
Krakeend <i>Mareca strepera</i>	60	45	3	108
Kruisbek <i>Loxia curvirostra</i>	1	0	0	1
Kuifeend <i>Aythya ferina</i>	10	19	0	29
Kwartel <i>Coturnix coturnix</i>	0	6	0	6
Matkop <i>Poecile montanus</i> RL	18	22	2	42
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	17	43	1	61
Merel <i>Turdus merula</i>	+	+	+	+
Middelste Bonte Specht <i>Dendrocopos medius</i>	1	0	0	1
Nachtegaal <i>Luscinia megarhynchos</i> RL	1	0	0	1
Nachtzwaluw <i>Caprimulgus europaeus</i> VR	20	17	0	37
Nijlgans <i>Alopochen aegyptiacus</i>	5	3	2	10
Orpheusspotvogel <i>Hippolais polyglotta</i>	0	1	0	1
Patrijs <i>Perdix perdix</i> RL	0	1	0	1
Pimpelmees <i>Cyanistes caeruleus</i>	+	+	+	+
Putter <i>Carduelis carduelis</i>	8	9	2	19

	Deurnese Peel	Mariapeel	Grauwveen	Totaal
Ransuil <i>Asio otus</i> RL	2	1	0	3
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	87	93	8	188
Roodborst <i>Erithacus rubecula</i>	+	+	+	+
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i> VR	61	74	7	142
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	0	0	1	1
Slobeend <i>Anas clypeata</i> RL	1	4	0	5
Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	1	1	0	2
Spotvogel <i>Hippolais icterina</i> RL	19	27	7	53
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	+	+	+	+
Sprinkhaanzanger <i>Locustella naevia</i>	46	35	4	85
Staartmees <i>Aegithalos caudatus</i>	+	+	+	+
Tjiftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>	+	+	+	+
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i> RL	0	1	1	2
Tuinfluiters <i>Sylvia borin</i>	112	131	17	260
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i> RL	2	0	9	11
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	+	+	+	+
Vuurgoudhaan <i>Regulus ignicapilla</i>	2	0	0	2
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	3	16	0	19
Waterral <i>Rallus aquaticus</i>	8	75	7	90
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i> RL	0	1	4	5
Wespendief <i>Pernis apivorus</i>	2	1	0	3
Wielewaal <i>Oriolus oriolis</i> RL	17	30	1	48
Wilde Eend <i>Anas platyrhynchos</i>	+	+	+	+
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	+	+	+	+
Wintertaling <i>Anas crecca</i> RL	22	20	4	46
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba</i>	+	+	-	+
Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>	+	+	+	+
Zomertaling <i>Anas querquedula</i> RL	1	1	1	3
Zomertortel <i>Streptopelia turtur</i> RL	1	1	0	2
Zwarte Kraai <i>Corvus corone coron</i>	34	37	3	74
Zwarte Mees <i>Parus ater</i> RL	2	1	0	3
Zwarte Roodstaart <i>Phoenicurus ochruros</i>	1	0	0	1
Zwarte Specht <i>Dryocopus martius</i>	2	5	0	7
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	+	+	+	+
Aantal soorten	94	91	64	107

In de Mariapeel werden twee territoria gelokaliseerd, waarvan één nestvondst (foto 2). Het betreft het eerste broedgeval voor het zuiden van ons land (van Noorden & van den Munckhof 2019). De aantallen van de Rode Lijstsoorten Grauwe Klauwier (twee territoria), Grauwe Vliegenvanger (69 territoria), Grote Lijster (13 territoria), Kneu (69 territoria), Koekoek (45 territoria), Matkop (42 territoria), Slobeend (vijf territoria), Spotvogel (53 territoria), Watersnip (vijf territoria), Wielewaal (48 territoria), Zomertaling (drie territoria) en Zomertortel (twee territoria) zijn van grote regionale of zelfs provinciale betekenis. Van de niet op de Rode Lijst vermelde soorten zijn de aantallen van Aalscholver (66 nesten), Boompieper (389 territoria), Gekraagde Roodstaart (183 territoria), Havik (12 territoria), Houtsnip (19 territoria), Nachtzwaluw (37 territoria), Rietgors (188 territoria), Sprinkhaanzanger (85 territoria), Waterral (90 territoria) en Wespandief (drie territoria) van groot regionaal belang. Een bijzondere primeur was de vestiging van de Middelste Bonte Specht (één territorium) die in de Deurnese Peel werd vastgesteld.

Van de kwantitatief gekarteerde soorten behoren de Boompieper, Grasmus, Tuinfluiter, Grauwe Gans en Blauwborst met respectievelijk 389, 364, 260, 229 en 191 territoria, tot de vijf talrijkste. Het zijn allen bewoners van open tot halfopen landschappen. Echte hoogveenbewoners hechten echter aan een nog grotere openheid. Dit zijn soorten als Graspieper (14 territoria), Kievit 21 (territoria), Veldleeuwerik (11 territoria), Watersnip (vijf territoria) en Wintertaling (46 territoria) (Stroud et al. 1988).

Dankzij inventarisaties uit het verleden (Braaksma 1962, Kuiper 1976, van Noorden 1989 en Vereijken & Verbeeten 1999) kan voor een aantal soorten de trend in de Verheven Peel worden geschetst. Overwegend positieve trends zien we bij de bosvogelsoorten. Om het veen te winnen heeft men het gebied moeten ontwateren. Dit heeft als gevolg gehad dat verdroging optrad waardoor zich bos kon vormen. Voorts zijn in de ontgonnen delen bossen aangeplant. Bosvogelsoorten als Appelvink, Boomklever en Zwarte Specht zijn nieuwkomers vanaf medio jaren tachtig en hebben hiervan duidelijk geprofiteerd. De vestiging van de Middelste Bonte Specht in 2018 maakt de bosvogelgemeenschap zo goed als compleet. De Gekraagde Roodstaart is vanaf begin jaren negentig verviervoudigd als gevolg van het ouder worden van het bos, maar mogelijk ook door een verhoogde overleving in de Afrikaanse overwinteringsgebieden. Ook bosbewonende roofvogels als Buizerd en Havik hebben een positieve groei doorgemaakt. De Matkop en de Wielewaal behoren tot de weinige bosvogelsoorten die een afname laten zien. De Matkop neemt in grote delen van Europa af, mogelijk als gevolg van klimaatveranderingen, waar deze boreale soort gevoelig voor is. Ook verdroging en successie van de vegetatie worden genoemd. In ouder wordende bossen nemen Kool- en Pimpelmezen toe, en daarmee ook de nestconcurrentie. Daarnaast nemen de aantallen Grote Bonte Spechten toe, die gemakkelijk de nesten van Matkoppen in zacht berkenhout kunnen plunderen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Bij de Wielewaal spelen mogelijk een verlaagde overleving in het overwinteringsgebied en een afname van de voedselkwaliteit (insecten) in de Peel een rol. Zonder gericht onderzoek blijft het echter gissen wat de oorzaak van de daling is.

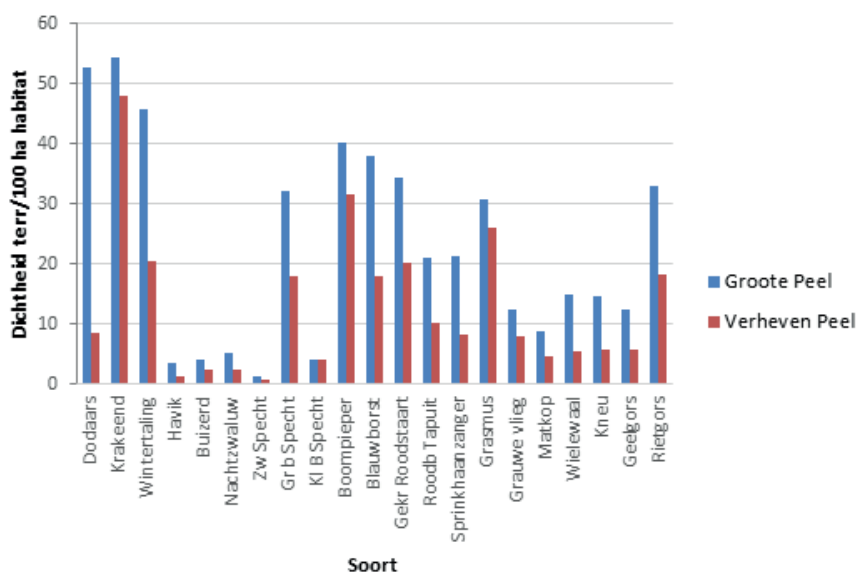
Een aantal struweelsoorten, zoals Roodborsttapuit en Grasmus, laat een toename zien. Wellicht een gevolg van betere overleving in de overwinteringsgebieden. Spotvogel en Rietgors daarentegen laten dalingen zien van respectievelijk ongeveer 50 en 25% ten opzichte van begin jaren negentig. Wellicht dat een verminderd aanbod van geschikt struweel (Spotvogel) en verdroging (Rietgors) een rol spelen.

Bij de watervogels is het beeld wisselend. Soorten als Aalscholver, Grauwe Gans, Krakeend, Kuifeend en Nijlgans zijn toegenomen, terwijl de Dodaars, Fuut, Kokmeeuw, Slobeend en Meerkooet duidelijk een veer hebben moeten laten. De Grauwe Gans en de Nijlgans die de Verheven Peel voornamelijk als broedplaats gebruiken, profiteren als herbivoor van de hoogproductieve graslanden in het aangrenzende agrarisch gebied. Dodaars en Fuut zijn aangewezen op dierlijk voedsel in de veenplassen, waarvan het aanbod mogelijk sterk is verminderd. De Roerdomp is recent zelfs verdwenen uit de Verheven Peel. Een andere viseter, de Aalscholver, heeft zich daarentegen recent gevestigd. Deze soort is echter niet afhankelijk van de veenplassen om te foerageren. De Peel wordt voornamelijk als broedplaats gebruikt en het voedsel zoeken geschiedt daarbuiten. De Kokmeeuw gebruikt de Peel ook alleen

om te broeden en foerageert in de broedtijd in het agrarische gebied op regenwormen. Mogelijk dat door de verdroging het aanbod aan regenwormen is teruggelopen, waardoor er te weinig voedsel voor de kuikens is. Ook kan een verhoogde predatiedruk als gevolg van de toename van de vos een rol spelen, waarbij verdroging het gebied gemakkelijker toegankelijk maakt voor die predator.

Een markante Peelsoort, de Wulp, is als broedvogel verdwenen uit het Natura 2000- gebied. In het agrarische gebied komt hij nog voor, maar ook daar is sprake van een dalende tendens. Het verdwijnen uit heide-, hoogveen- en duingebieden is iets wat zich vrijwel overal in Nederland heeft voltrokken. De oorzaken worden gezocht in de intensivering en schaalvergroting van de landbouw een (ten dele als gevolg van verdroging) verhoogde predatiedruk door de vos (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Opvallend is dat het een andere heidesoort, de Nachtzwaluw, voor de wind gaat. Vanuit het niets (één territorium in 1990) werden in 2018 maar liefst 37 territoria gevonden. Het is bijzonder dat deze notoire insecteneter (vooral nachtvlinders) het heel goed doet en overal in Noordwest-Europa een toenemende trend laat zien. Er zijn aanwijzingen dat de sterke stijging gerelateerd is aan de warmere voorjaren en zomers in Europa sinds de jaren zestig, terwijl lokale beheermaatregelen zorgen voor een positieve impuls (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

In 2016 is het zuidelijker gelegen hoogveengebied de Groote Peel geïnventariseerd op broedvogels (van Noorden 2017). In figuur 4 worden de dichtheden in de Groote Peel met die van de Verheven Peel met elkaar vergeleken. Om de vergelijking goed te kunnen maken zijn de dichtheden per 100 ha geschikt biotoop berekend. Opvallend is dat de Groote Peel voor de meeste soorten, ongeacht het habitat, hogere dichtheden laat zien. Zo is de dichtheid van moerasssoorten als Dodaars ongeveer vijfmaal, Wintertaling tweemaal, Blauwborst tweemaal en Sprinkhaanzanger driemaal zo hoog. Bossoorten als Havik en Grote Bonte Specht bereiken in de Groote Peel respectievelijk ongeveer een drie- en tweemaal zo hoge dichtheid als in de Verheven Peel. Een heidesoort als de Nachtzwaluw is tweemaal zo talrijk. Soorten als Krakeend, Kleine Bonte Specht, Boompieper, Grasmus en Grauwe Vliegenvanger bereiken in beide gebieden vergelijkbare dichtheden. Op de een of andere manier lijkt de kwaliteit van de habitats in de Groote Peel voor de meeste soorten beter te zijn. Het is gissen waarom dat zo is. Wellicht speelt er op de achtergrond nog een methodologische oorzaak. De Groote Peel is overal optimaal doorsneden door wegen en paden. Dat geldt voor de Verheven Peel veel minder, waardoor niet alle locaties optimaal gekarteerd konden worden. De verschillen zijn echter te groot om dat geheel op het conto van een minder intensief onderzoek te schrijven.

Figuur 4. Vergelijking van de dichtheden van een aantal soorten in de Groote Peel (2016) met die in de Verheven Peel (2018). Om de vergelijkbaarheid te optimaliseren zijn de dichtheden per 100 ha geschikt habitat weergegeven.

5.2 Inventarisatieresultaten in relatie tot de Natura 2000-doelen

De Verheven Peel ligt nagenoeg volledig binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied Deurnese Peel & Mariapeel (2.736 ha). Beide gebieden zijn op 10 september 2009 formeel aangewezen als één Natura 2000-gebied in het kader van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (PDN/2009-139; Staatscourant 2009, 13516). Voor de Vogelrichtlijn ging het feitelijk om een wijzigingsbesluit, want de Mariapeel was op 29 oktober 1986 al aangewezen als Speciale Beschermingszone onder de Vogelrichtlijn, gevolgd door de Deurnese Peel op 12 mei 1992.

Het aanwijzingsbesluit wordt via een wijziging ('veegbesluit') iets aangepast waar het de Habitatrichtlijn betreft; er worden leefgebieden van twee soorten (Bittervoorn, Kleine Modderkruiper) toegevoegd aan de instandhoudingsdoelstellingen. In 2009 was het gebied in het kader van de Habitatrichtlijn al aangewezen voor de habitattypen Droge heiden, Actieve hoogvenen en Herstellende hoogvenen. De aanwijzing onder de Vogelrichtlijn wijzigt niet. Het Natura 2000-gebied Deurnese Peel & Mariapeel is aangewezen voor vier soorten broedvogels (Dodaars, Nachtzwaluw, Blauwborst, Roodborsttapuit) en drie soorten niet-broedvogels (Toendrarietgans, Kolgans, Kraanvogel).

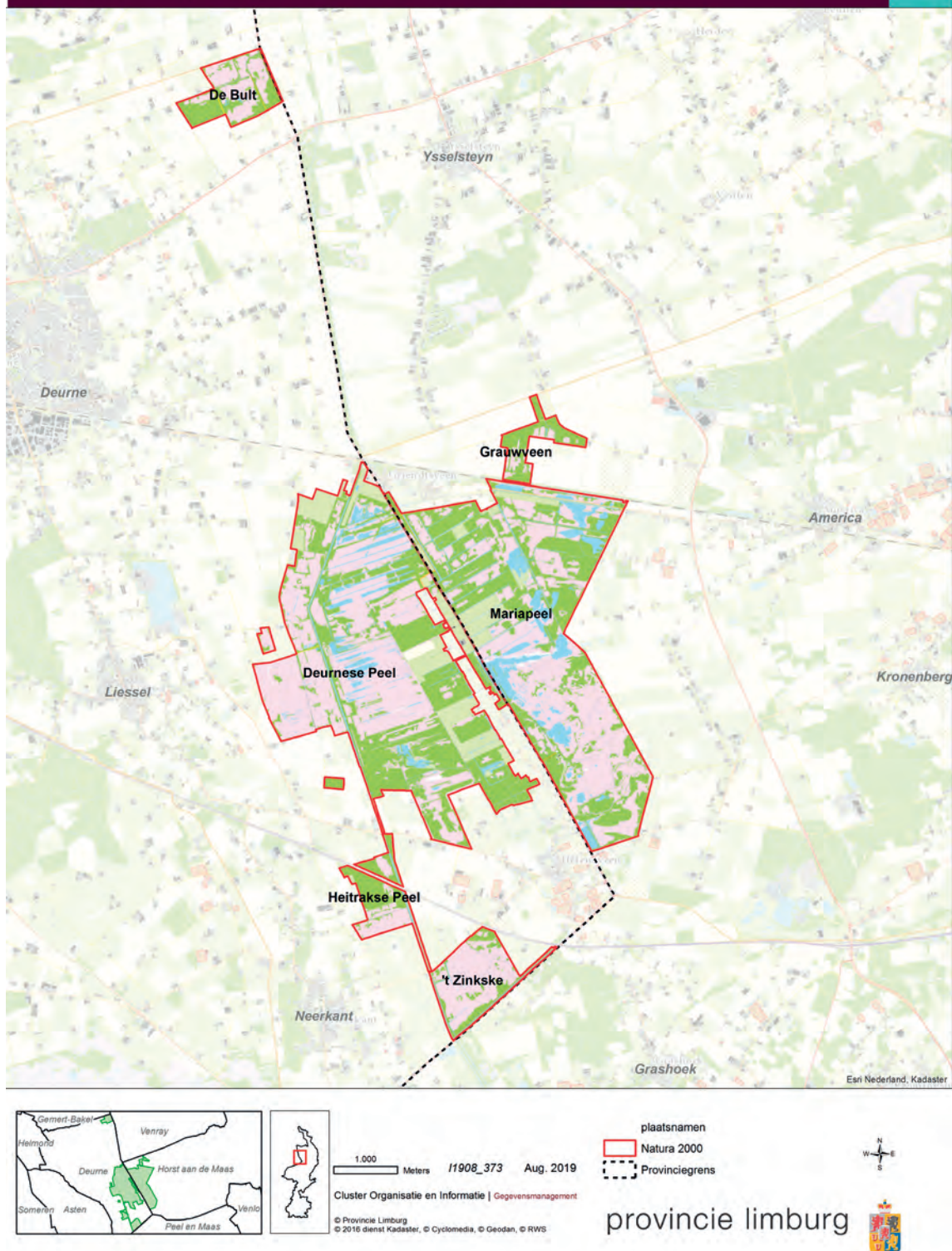
De instandhoudingsdoelstellingen voor broedvogels kunnen nu worden beoordeeld op basis van de situatie in 2018; het hele Natura 2000-gebied, uitgezonderd de voormalige vuilnisbelt aan de noordwestzijde van de Deurnese Peel, is immers geïnventariseerd op broedvogels waaronder de vier genoemde doelsoorten. Behalve de Verheven Peel zijn namelijk ook De Bult, de Heitrakse Peel en Het Zinkske in 2018 op broedvogels gekarteerd (Foppen et al. 2018) (figuur 5).

Bij de Nachtzwaluw en de Roodborsttapuit wordt de instandhoudingsdoelstelling ruim behaald, terwijl Dodaars en Blauwborst hier onder blijven (tabel 4).

Tabel 4. Aantal territoria van de vier soorten broedvogels met instandhoudingsdoelstellingen in Natura 2000-gebied Deurnese & Mariapeel, gespecificeerd naar de Verheven peel en de drie kleinere in Foppen et al. 2018 beschreven deelgebieden IHD = Omvang van de populatie ten behoeve van de draagkracht van het Natura 2000-gebied ofwel de instandhoudingsdoelstelling.

Broedvogelsoort	De Bult 2018	Verheven Peel 2018	Heitrakse Peel 2018	Het Zinkske 2018	Totaal Natura 2000-gebied 2018	IHD
A004 - Dodaars	0	18	0	0	18	35
A224 - Nachtzwaluw	2	37	0	9	48	3
A272 - Blauwborst	6	179	1	2	188	350
A276 - Roodborsttapuit	5	114	4	8	131	120

Natura 2000 gebieden Deurnese Peel en Mariapeel

Figuur 5. Overzichtkaart van alle hoogveenrestanten behorende tot het Natura 2000-gebied de Deurnese Peel.

Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*)

De Dodaars is sinds de eeuwwisseling in het Natura 2000-gebied gehalveerd, van 37 naar 17 paar, waarmee de conclusie in het beheerplan dat het aantal op of boven het gestelde doel ligt (Rijksdienst voor ondernemend Nederland 2017) achterhaald is. Deze neerwaartse trend wijkt af van die in de Groote Peel, waar sprake is van een toename vanwege de verbetering van de waterhuishouding (van Noorden 2017). Ook landelijk zit de Dodaars in de lift, ten dele eveneens door maatregelen waarmee verdroging wordt tegengegaan (Sovon vogelonderzoek Nederland 2018).

De afwijkende trend in de Deurnese Peel & Mariapeel kan duiden op ongunstige locatie-specifieke omstandigheden. Zo kan een negatief effect van de in het Natura 2000-gebied talrijk broedende Grauwe Ganzen niet worden uitgesloten. Er zijn althans anekdotische waarnemingen van Grauwe Ganzen die nesten van Dodaarzen vernielen om het vers opgeworpen plantaardig materiaal als voedsel te benutten (med. R. van Dongen). Indien dit op grotere schaal zou gebeuren is een lokaal negatief effect waarschijnlijk. Ook de waterkwaliteit is een aandachtspunt. De Dodaars leeft vooral van ongewervelden, waarvan de kwantiteit en diversiteit beïnvloed wordt door de waterkwaliteit, zoals waterwantsen en weekdieren. Mogelijk is de waterkwaliteit negatief beïnvloed door stikstofdepositie en/of door gewasbeschermingsmiddelen die door omliggende land- en tuinbouwbedrijven zijn gebruikt. Over het risico van deze middelen is recentelijk meer duidelijk geworden (Hallmann et al. 2014, Smit et al. 2015). In de PAS-gebiedsanalyse voor de Natura 2000-gebieden Deurnsche Peel & Mariapeel en Groote Peel (2017) en in het beheerplan wordt de waterkwaliteit niet genoemd als knelpunt, al is de kwaliteit niet expliciet in relatie tot leefgebieden van soorten beoordeeld.

Het lijkt van belang de oorzaken van de negatieve trend van de Dodaars in het Natura 2000-gebied nader te beschouwen. Een eerste (relatief eenvoudige) stap zou een nadere studie naar de waterkwaliteit (aquatische dierlijke organismen) kunnen zijn.

Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*)

De positieve ontwikkeling van de Nachtzwaluw is deels het gevolg van beheersmaatregelen waaronder schapenbegrazing in Het Zinkske waarmee vergrassing wordt tegengegaan. Hoewel de Nachtzwaluw een uitgesproken droogteminnende soort is kan ook het hydrologisch herstelbeheer toch gunstig hebben uitgepakt. In herstellend hoogveen komt natte heide tot ontwikkeling die vanwege de lage vegetaties mogelijkheden voor de Nachtzwaluw biedt om daar te nestelen. Het (potentiële) effect van het hydrologische herstelbeheer in de Verheven Peel op het stapelvoedsel (ca. 75% nachtvinders) is niet bekend. De Nachtzwaluw zal ook – en mogelijk vooral – geprofiteerd hebben van een autonome landelijke toename, die deels wordt toegeschreven aan klimaatveranderingen (Sovon vogelonderzoek Nederland 2018).

Blauwborst (*Luscinia svecica*)

De Blauwborst is in de Mariapeel mogelijk licht toegenomen, terwijl de soort in de Deurnese Peel sinds de eeuwwisseling meer dan gehalveerd is (-59%). De ontwikkelingen zijn waarschijnlijk sterk beïnvloed door maatregelen in de waterhuishouding. Het successiestadium van beginnende vernatting speelde de Blauwborst aanvankelijk in de kaart. Natte ruigte met slikgige plekken om te foerageren leverde tijdelijk optimaal broedbiotoop op. Voortgaande successie van natte ruigte naar nat bos en vergrassing van slikgige plekken staat waarschijnlijk aan de basis van de afname. Onduidelijk is in hoeverre die ontwikkeling doorzet en wat de jaar-op-jaarinvloeden van droge of natte jaren zijn. In het gebied bevinden zich geen steekproefgebieden (BMP) waarmee de jaar-op-jaarontwikkelingen gevolgd kunnen worden. Het is twijfelachtig of het via beheeringrepen terugbrengen van de successie een goede maatregel is. Het gebied is immers verruigd en het tegengaan van de successie van bos naar natte ruigte is daarmee voor deze soort niet duurzaam en daarmee niet perspectiefvol. De Blauwborst bevindt zich nog wel boven het niveau van rond 1990, zodat de toets aan het peilmoment (ecologisch gezien) bepaalt of gesproken kan worden van een knelpunt. Voorts is het de vraag of het enorm hoge aantal van 225 territoria in 1998 in de Deurnese Peel wel helemaal correct is. Bij veel soorten, uit verschillende milieus, liggen de aantallen in dat jaar aanzienlijk hoger, zodat een methodologische oorzaak waarschijnlijk ook heeft bijgedragen aan dit hoge aantal (zie ook 5.3.1).

Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*)

In het Natura 2000-deel van de Verheven Peel zijn 114 territoria vastgesteld. De hoogveenrestanten De Bult, Heitrakse Peel en Het Zinkske maken echter ook deel uit van het Natura 2000-gebied. Hier werden respectievelijk vijf, vier en acht territoria gevonden, zodat het totaal voor het Natura 2000-gebied uit komt op 131 territoria. Dat kunnen er nog één á twee meer zijn omdat de ook tot het Natura 2000-gebied behorende voormalige stortplaats in 2018 niet is onderzocht. De instandhoudingsdoelstelling om voldoende geschikt leefgebied voor ten minste 120 broedparen te creëren wordt al met al ruimschoots gehaald.

De Roodborsttapuit is van begin jaren zestig tot in de jaren negentig toegenomen (dit rapport, Sovon/CBS 2005). In de Mariapeel verdubbelde het aantal tussen 1990 en 2018. In de Deurnese Peel zien we een vergelijkbaar beeld, met dien verstande dat de aantallen na een piek eind jaren negentig wat zijn afgenomen, om zich daarna op een iets lager niveau te stabiliseren. Deze ontwikkeling lijkt (deels) het gevolg van het verwijderen van opslag in het noordelijk deel van de Deurnese Peel na 1998, waardoor de soort daar meer naar de randen werd teruggedrongen.

In maart 2018 zijn de Life+ maatregelen ter verbetering van de waterhuishouding in de Mariapeel afgerond. Vanwege de droge zomer van 2018 waren de effecten op de waterstand nauwelijks merkbaar. Mogelijk stijgt het peil na een normale zomer en winter aanzienlijk, waardoor broedhabitat verloren zal gaan. Dit zal dan vooral gebeuren in het noordelijke deel, waar de dichtheid evenwel laag is. Het verlies zal maximaal 5-10 territoria bedragen. In de nieuw ontwikkelde natuur, die grotendeels buiten de Natura 2000 begrenzing ligt, zijn de aantallen echter toegenomen. Voor de Deurnese Peel worden de maatregelen nog uitgevoerd en deze zullen vooral hun weerslag hebben op de stand in het centrale deel. Ook hier geldt dat de uitgevoerde en op handen zijnde natuurontwikkeling (deels binnen de Natura 2000-begrenzing) een deel van dit verlies zal opvangen. Al met al is de verwachting dat de instandhoudingsdoelstellingen door uitvoering van de LIFE+ maatregelen niet in de knel komen.

5.3 Besprekingen per soort

5.3.1 Inleiding

De soortbesprekingen zijn opgebouwd volgens een vast stramien. Er wordt begonnen met het beschrijven van de huidige situatie (2018), waarin zaken als aantallen, dichtheden en de volledigheid van het onderzoek aan de orde komen. Vervolgens wordt een interpretatie van het verspreidingspatroon (habitatgebruik) gegeven en een vergelijking met vorige karteringen (1983 en 1998 Deurnese Peel, 1990 en 2002 Mariapeel) gemaakt. Indien mogelijk wordt ook ingegaan op inventarisatiegegevens die nog verder in de tijd terug gaan.

In een volgend onderdeel wordt een vergelijking met de Groote Peel (onderzoek 2016) gemaakt. Waar mogelijk worden (beheer)adviezen gegeven.

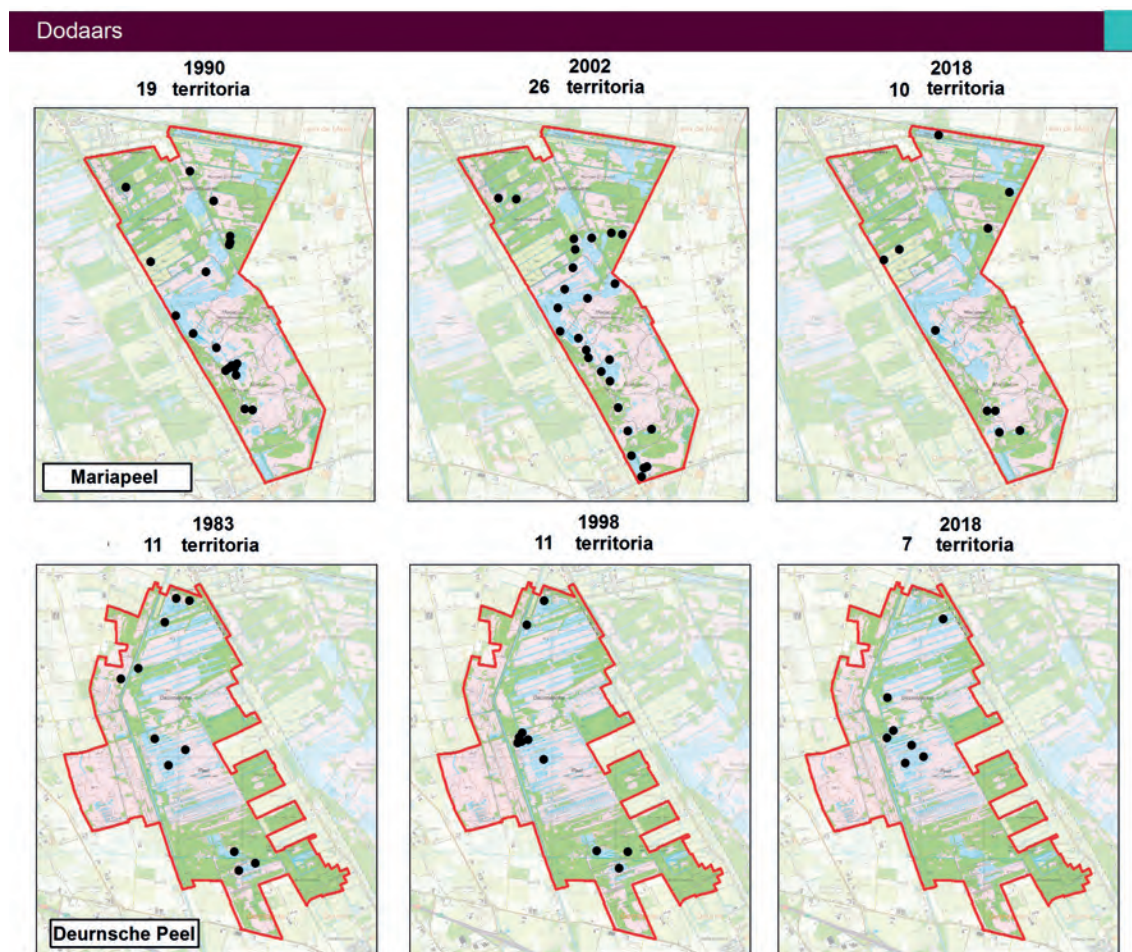
Bij de vergelijking tussen jaren moet de volgende kanttekening worden gemaakt. De oudere inventarisaties zijn in de periode uitgevoerd waarin grootschalige broedvogelkarteringen methodisch nog in ontwikkeling waren, waardoor de vergelijking tussen jaren niet zondermeer kan worden gemaakt. Voor de Mariapeel kan dat beter, omdat alle karteringen door de Provincie Limburg onder min of meer dezelfde condities zijn uitgevoerd. Voor de Deurnese Peel ligt dat anders. De eerste kartering (1983) is door een grote groep vrijwilligers uitgevoerd. De tweede (1998) door één persoon. Hierdoor zijn er verschillen te verwachten op basis van verschil in ervaring en in intensiteit van het onderzoek. Voorts hebben de interpretaties van de ruwe velddata tot territoria deels volgens andere criteria plaatsgevonden. Het lijkt erop dat de aantallen die voor 1998 zijn opgegeven voor veel soorten te hoog zijn uitgevallen. Dat betekent dat men alert moet zijn bij sterke afnames ten opzichte van de laatste kartering. Zeker als deze trend niet correspondeert met de trend in de Mariapeel en de Groote Peel.

5.3.2 Soortteksten

Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*) 19 territoria

Met 'slechts' 19 territoria, waarvan 18 in het Natura 2000-gebied, valt de aanwezigheid van ons kleinste fuutje een beetje tegen in de Verheven Peel.

Als soort van kleinere, rijkbegroeide vennetjes heeft hij mogelijk te lijden gehad van het dichtgroeien van dergelijke plasjes. Dit is vrijwel zeker het geval geweest in de Deurnese Peel aan de noordkant en rond de Soeloop en in de Mariapeel ten noorden van de Driehonderd Bunders en in de Horster Driehoek. Mogelijk dat op de grotere plassen waar Dodaarzen voorkwamen, de oeverbegroeiing ten prooi is gevallen aan de vraatzucht van de inmiddels overal aanwezige Grauwe Ganzen. Het is namelijk opvallend dat de soort (vrijwel) is verdwenen op het Meeuwenven en rond de Aalscholverkolonie in de Mariapeel. Naast dit alles kan de extreme droogte in 2018 ervoor gezorgd hebben dat de Dodaarzen zich sowieso niet konden vestigen op in andere jaren bezette locaties. Wel valt daarbij op dat er ook in het begin van het seizoen maar weinig waarnemingen van Dodaarzen waren. Zo zijn de drie territoria in de Horster Driehoek gebaseerd op slechts drie waarnemingen, waarvan maar één na begin mei! De overgebleven concentraties zaten tussen het IJsvogelven en de Vlake van Minke in de Deurnese Peel (vijf paar) en bij het Broemeer en het Gat van Clerx in de Mariapeel (vier paar). De aanwezigheid van in totaal drie paren op de natuurontwikkeling in de Driehonderd Bunders en achter Hoeve Willem III geeft aan dat de soort zich in dergelijke gebieden als echte pionier gedraagt. De waterkwaliteit is mogelijk een knelpunt maar over dit aspect is onvoldoende informatie beschikbaar.

Figuur 6. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Dodaars in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

De aantallen in de Mariapeel zijn altijd hoger geweest dan die in de Deurnese Peel, hoewel dat verschil bij de inventarisatie van 2018 wel het kleinst is geworden (tabel 5 en figuur 6). In de overige peelrestanten die onder de instandhoudingsdoelstelling vallen (De Bult, Heitrakse Peel en Het Zinkske) komt de soort niet voor.

Opvallend is dat in de Groote Peel de instandhoudingsdoelstelling wél wordt gehaald (van Noorden 2017). Het jaar van de inventarisatie van dat gebied – 2016 – was dan ook veel natter dan 2018. Daarnaast is waarschijnlijk de oeverbegroeiing in de Groote Peel beter intact gebleven dan in de Verheven Peel.

Tabel 5. Verdeling van de territoria van de Dodaars over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	30	37	17
aandeel Mariapeel	63%	70%	59%
aandeel Deurnese Peel	37%	30%	41%

Een verdere verhoging van de waterstand in de toekomst kan voordelig uitpakken voor deze soort, omdat er dan logischerwijs weer meer kleine vennetjes zullen ontstaan. In de Deurnese Peel worden momenteel verbeteringen van de hydrologisch situatie voorbereid.

Fuut (*Podiceps cristatus*) 1 territorium

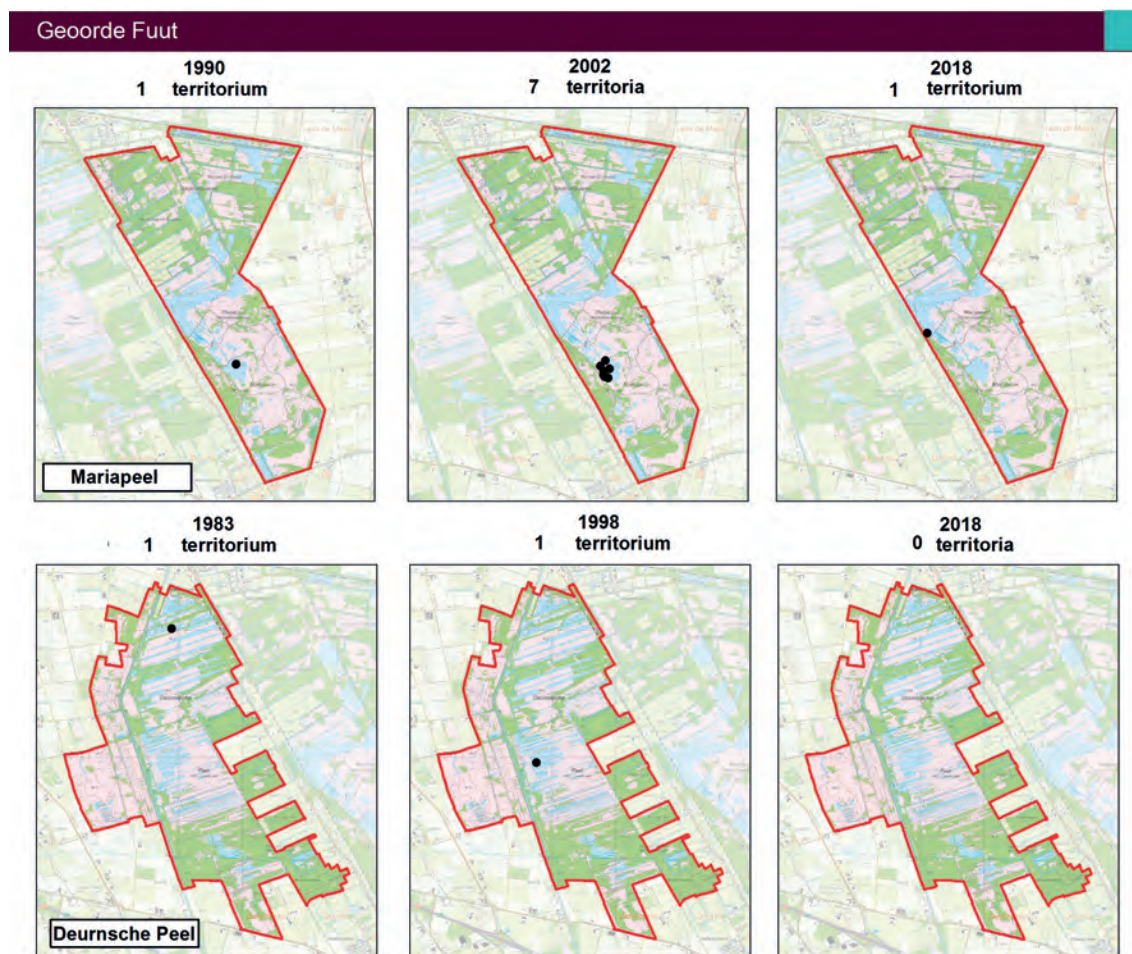
Als notoire viseter is het voorkomen van de Fuut in het verleden in de Verheven Peel te verklaren door de aanwezigheid van de Amerikaanse hondsvij *Umbra pygmaea*. Deze exoot is in het begin van de 20e eeuw in Zuidoost-Nederland geïntroduceerd en kan in de Peelvenen onder zeer zure omstandigheden overleven, in tegenstelling tot andere vissoorten. Wel zien we in de loop van de jaren dat de Fuut ondanks de blijvende aanwezigheid van de hondsvij, vrijwel is verdwenen (bijlage 2: figuur 9). In de jaren 1983-1990 ging het om 14 territoria en in 1998-2002 zelfs om 19 territoria, terwijl tijdens de inventarisatie van 2018 slechts één territorium werd aangetroffen (figuur 7). Net zoals dat voor de Groote Peel werd gesuggereerd (van Noorden 2017), lijkt het erop dat het verdwijnen van de Kokmeeuwenkolonies ook tot het verdwijnen van de Fuut heeft geleid. Het enige territorium van 2018 zat dan ook op het Meeuwenven, waar ook het enige, kleine kolonietje Kokmeeuwen zat in de Verheven Peel. Opvallend is dat in de Deurnese Peel in 1998 nog steeds een flinke populatie Futen aan de noordkant van het gebied aanwezig was, ondanks dat de daar voorheen aanwezige kolonie Kokmeeuwen al was verdwenen. Voor de Groote Peel werd geopperd dat de verminderde input van meststoffen door het verdwijnen van de Kokmeeuwen van negatieve invloed op de populatie Hondsvissen kan zijn geweest. Ook daar is de populatie van de Fuut sterk afgenomen (van Noorden 2017). Mogelijk is de genoemde concentratie Futen in de Deurnese Peel in 1998 een 'na-ijleffect', maar ook is bekend dat dit deel van de Deurnese Peel van oorsprong al voedselrijker was door puinstortingen in het verleden ten behoeve van de turfwinning (van Noorden 1989).

Figuur 7. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Fuut in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Geoorde Fuut (*Podiceps nigricollis*) 1 territorium

In tegenstelling tot in de Groote Peel is deze soort in de Verheven Peel nooit algemeen geweest. Dat is dan ook de reden dat er voor de Verheven Peel geen instandhoudingsdoelstelling voor deze soort vastgesteld is, terwijl die er voor de Groote Peel wél is. De soort toonde in het verleden een zeer sterke binding met het voorkomen van de Kokmeeuwenkolonies. In 1985 één aan de noordkant van de Deurnese Peel; in 1990 één op het Meeuwenven in de Mariapeel; in 1998 één in de Deurnese Peel bij het kleine Kokmeeuwenkolonietje (vier nesten) bij de Vlake van Minke en in 2002 niet minder dan zeven op het Meeuwenven. (figuur 8). In 2018 werd het enige territorium vreemd genoeg niet bij het Kokmeeuwenkolonietje op het Meeuwenven vastgesteld, maar nabij de Aalscholverkolonie (bijlage 2: figuur 10). Het is dan ook een territorium dat alleen gebaseerd is op een waarneming van een paartje op 4 mei, terwijl achter de Hoeve Willem III op 7 juni nog een los exemplaar werd aangetroffen. Aangezien de aanwezigheid van grotere kolonies Kokmeeuwen waarschijnlijk tot het verleden behoort, is niet te verwachten dat de soort zich in de toekomst zal uitbreiden in de Verheven Peel.

Figuur 8. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Geoorde Fuut in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

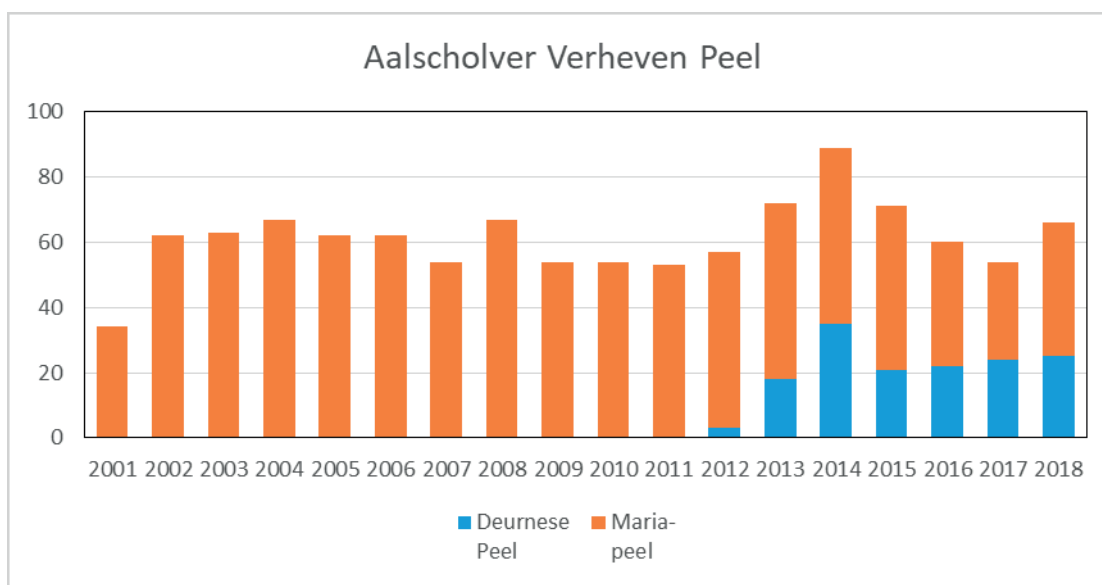
Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*) 66 territoria/nesten

De Aalscholver is in ieder geval sinds 2012 (drie nesten, bron: Sovon) broedvogel in de Deurnese Peel en zeker sinds 2000 in de Mariapeel (met 34 nesten in 2001, Hustings et al., 2006). In de Deurnese Peel nam de kolonie na vestiging snel toe tot 35 nesten in 2014, met een terugval in 2015 naar 21 nesten, om vervolgens weer wat toe te nemen tot 25 nesten in 2018 (bijlage 2: figuur 1). De kolonie in de Mariapeel verdubbelde al snel na het vestigingsjaar (2002: 62 nesten) en bereikte zijn maximum in de periode 2003-2008 met als maximum 67 bezette nesten in 2004 en 2008. Hierna slonk de kolonie langzaam, met een dieptepunt in 2017 (30 nesten, bron: Sovon). In 2018 trad een licht herstel op met 41 bezette nesten (figuur 10). Waarschijnlijk heeft de soort zich kunnen vestigen doordat door het opzetten van water in de Verheven Peel delen van de berkenbossen zijn gaan afsterven, hetgeen geschikte broedbomen opleverde. De vogels foerageren vrijwel niet in de Peelplassen. Blijkbaar is daar onvoldoende voedsel of is het water te troebel om te kunnen jagen. Er wordt wel op de Peelkanalen (Maaswater) en op grotere afstand van de Peel gevoerageerd. Van Aalscholvers is bekend dat ze lange voedselvuchten kunnen maken. De aanwezigheid van geschikte broedbomen is dan ook waarschijnlijk de enige reden dat de soort in het gebied broedt.

Wat de toekomst voor deze soort biedt is dan ook onzeker, omdat de dode bomen uiteindelijk zullen verdwijnen. Wellicht dat door nog toekomstige hydrologische verbeteringen in andere delen van de Verheven Peel geschikte broedbossen ontstaan, zodat de soort in de komende jaren nog wel in het gebied zal blijven broeden.

Figuur 9. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Aalscholver in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Figuur 10. Aantalsverloop van het aantal nesten van de Aalscholver in de Deurnese Peel en Mariapeel vanaf 2001 (bron: Sovon/Kolonievogels).

Roerdomp (*Botaurus stellaris*) 0 territoria

Het voorkomen van deze soort in het gebied is altijd beperkt geweest. Aangezien hij een voorkeur heeft voor rietmoerassen is dat niet zo verwonderlijk, omdat dergelijk biotoop maar beperkt aanwezig is. In de Verheven Peel zullen de vogels dan ook regelmatig genoeg moeten nemen met pitrusvelden of natte pijpenstrootjesvegetatie en wilgenstruwelen. Als voedsel zullen naast kikkers de in het gebied voorkomende Amerikaanse Hondsvijzen van belang zijn.

Uit de verspreiding in 1983-1985 lijkt af te leiden dat er in de Deurnese Peel enige binding met rietveldjes was. De verspreiding komt althans overeen met die van de Kleine Karekiet, die vooral aan rietvegetaties gebonden is. Er is echter vastgesteld dat in die jaren het biotoop voornamelijk bestond uit pitrusvegetaties en wilgenstruweel (van Noorden 1989).

Figuur 11. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Roerdomp in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In het verleden werden in meerdere jaren Roerdampen vastgesteld in het gebied, met een maximum van drie territoria in 1983-1985 in de Deurnese Peel (figuur 11). Buiten de hier gebruikte gegevens van de gebiedsdekkende karteringen uit het verleden zijn er roepende Roerdampen vastgesteld tot 2013 in de Deurnese Peel en tot en met 2017 in de Mariapeel (bron: waarneming.nl). In 2018 werd tijdens de inventarisatie geen enkele Roerdomp gehoord.

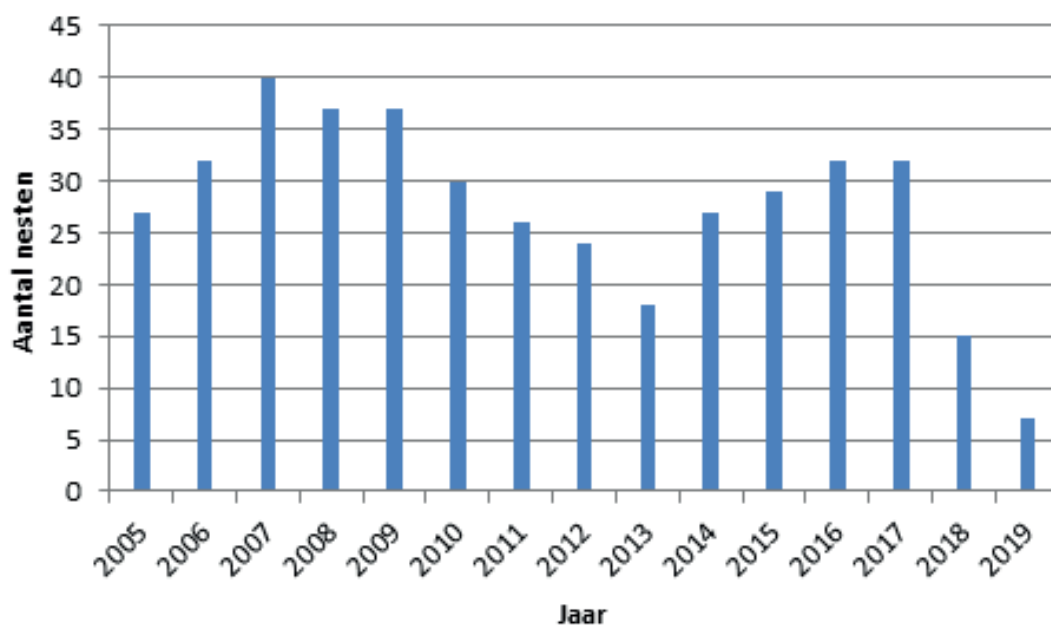
De toename van de Kleine Karekiet aan de noordkant van de Horster Driehoek biedt aanknopingspunten dat in die hoek inmiddels voldoende biotoop voor de Roerdomp aanwezig is, hetgeen misschien een meer permanente vestiging in de Verheven Peel mogelijk maakt.

Blauwe Reiger (*Ardea cinerea*) 0 territoria

Van de Blauwe Reiger is alleen in 1998 een nest gevonden en wel in het Broomeerbos. Onder dit nest in een fijnspar lag een dood jong en op een nabij gelegen Buizerdhorst werden resten van nóg een jonge Blauwe Reiger gevonden. Mogelijk is het nest dus mislukt door predatie (Vereijken & Verbeeten 2000).

Dit nest werd pas na de broedtijd gevonden. Niet verwonderlijk want kleinere vestigingen kunnen makkelijk gemist worden tijdens inventarisaties. Daarnaast zijn in dit deel van Limburg/Noord-Brabant kleinere kolonies soms maar enkele jaren bezet (Hustings et al., 2006).

Evenals bij de Aalscholver kunnen de vogels tot ver buiten een eventuele broedlocatie foerageren, maar mogelijk kan de soort ook in het gebied voedsel vinden. Net als bij de Roerdomp valt dan te denken aan kikkers en Hondsvijjes. Net buiten het studiegebied op ongeveer één kilometer van de grens van het Natura 2000-gebied is in Helenaveen een Blauwe Reigerkolonie gevestigd, die er ten minste al in 2005 was. Vanaf dat jaar deze kolonie is elk jaar geteld, waarbij de aantallen fluctueerden tussen de zeven (2019) en 40 (2007) nesten (figuur 12). Het ligt voor de hand dat tenminste een deel van deze kolonie foerageert in de Verheven Peel.

Figuur 12. Aantalsverloop van het aantal nesten in de Blauwe Reigerkolonie in Helenaveen (Fruitweg). Bron: Sovon/Kolonievogels.

Knobbelzwaan (*Cygnus olor*) 5 territoria

In 2018 werden in de gehele Verheven Peel vijf territoria van de Knobbelzwaan vastgesteld, waarvan één nestvondst in het noorden van de Deurnese Peel en één langs de Kanaalweg in de Mariapeel (bijlage 2: figuur 18). Daarnaast ging het om langdurig aanwezige paren. Alle territoria bevonden zich in natuurontwikkelingsgebieden of langs de kanalen. De soort is voor zijn voedsel dan ook afhankelijk van voedselrijker water met ondergedoken en drijvende waterplantenvegetaties.

Deze soort lijkt zich relatief recent gevestigd te hebben in de Verheven Peel (figuur 13). Weliswaar werd in 1990 een territorium vastgesteld in de Mariapeel, maar pas in 2002 is sprake van een echte populatie met vijf territoria in de Mariapeel, waarvan twee met nestindicatie.

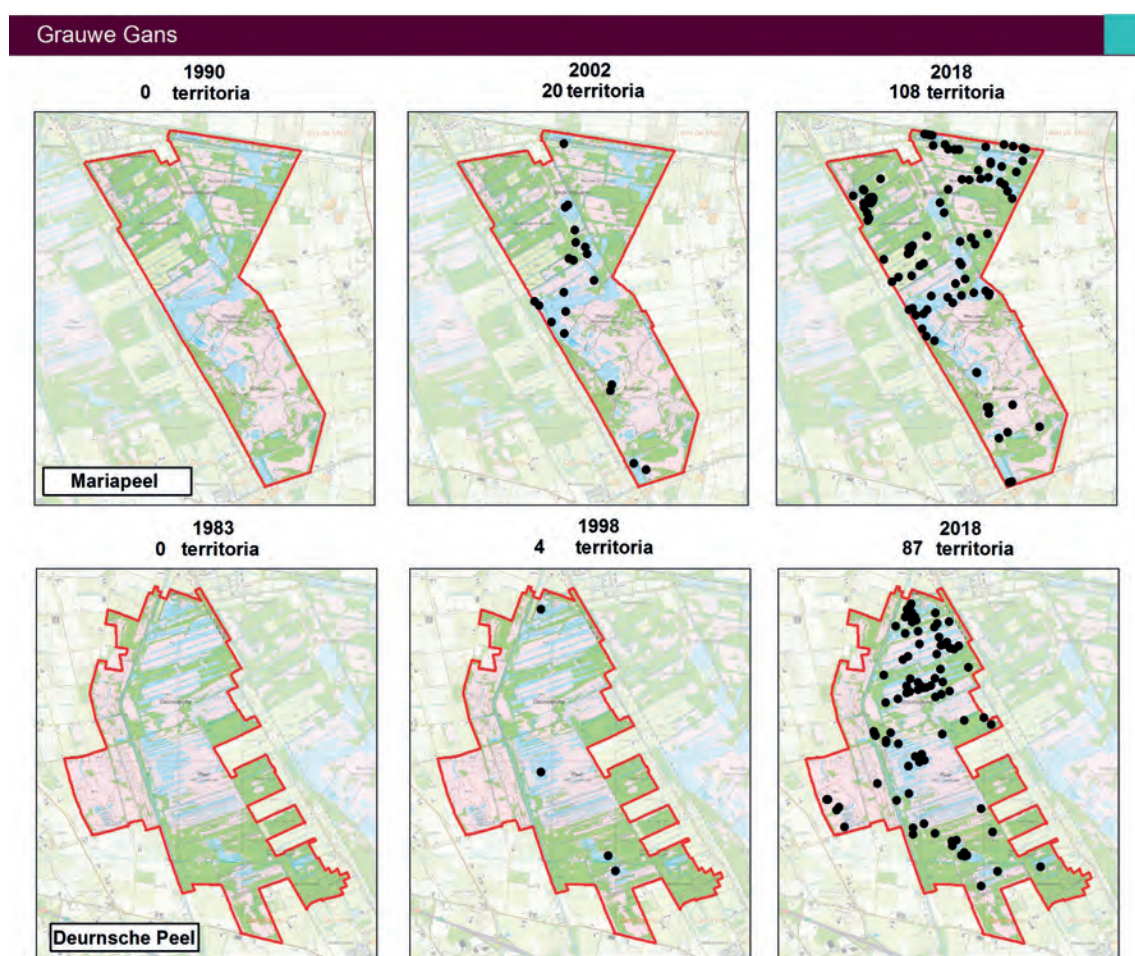
Door het ontbreken van geschikt broedbiotoop is de kans klein dat de Knobbelzwaan zich in de toekomst nog flink zal uitbreiden in de rest van het gebied. Misschien zijn er nog wel mogelijkheden achter de Hoeve Willem III en rond de overige graslanden ten westen van de Soemeersingel en langs de Helenavaart.

Figuur 13. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Knobbelzwaan in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Grauwe Gans (*Anser anser*) 229 territoria

In gebieden met hoge dichtheden is de Grauwe Gans lastig te inventariseren. Ze broeden vooral in de natste delen van het terrein in pitrusvelden en aan de randen van onoverzichtelijke vennen. Daarom dienen de gevonden aantallen als een minimum te worden beschouwd. Grauwe ganzen zijn gelukkig meestal wel vrij gemakkelijk als paren te onderscheiden. Voor de interpretatie van het aantal 'broedparen' in de Verheven Peel kunnen we ervan uit gaan dat alle paren die zich in maart/april in het gebied bevonden in ieder geval 'iets van plan waren'. Grauwe Ganzen kunnen in de broedtijd erg mobiel zijn als ze niet tot broeden komen; dit (niet broeden) kan komen door gebrek aan broedgelegenheid, onrust door predatoren of simpelweg omdat een begonnen broedsel in een vroeg stadium is verstoord. In het laatste geval duurt het vaak een tijdje tot de paren in staat zijn om een vervollegselsel te produceren, als ze dat al doen. Vaak nemen aldus niet alle aanwezige ganzen deel aan het broedproces. Daarom werden er twee 'verzamelplekken' vastgesteld

Figuur 14. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grauwe Gans in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

(Gruwveen en 300-Bundersplas). Daar bevonden zich in maart en met name in april grotere groepen gepaarde vogels die niet aan het broedproces deelnamen. In april kunnen dit ook al mislukte paren van elders zijn. Alle paren buiten deze verzamelplekken zijn als territorium bestempeld. Met de bovengenoemde overwegingen komen we tijdens de inventarisatie van 2018 in het hele studiegebied tot 229 territoria (bijlage 2: figuur 12).

Op de soortkaart is een ruime verspreiding te zien over het gebied. Plaatselijk komen concentraties voor zoals in de pitrusvelden van de Horsterweitjes en in het moerasje tussen de 9e en de 10e Wijk in

de Mariapeel. Hier werden ook veel nesten gezien. Op vele plekken waren de nesten echter moeilijk of niet te vinden. Ze broedden daar waarschijnlijk in de dichte vegetatie aan de randen van de vennen. Veel van deze locaties waren tijdens het inventariseren nauwelijks te bereiken. Het gedrag van de aanwezige ganzen geeft dan vaak wel aanleiding om een nest te vermoeden.

In Nederland heeft de populatie van de Grauwe Gans zich net als de Grote Canadese Gans vooral sinds 2000 sterk ontwikkeld, hoewel er sprake is van een afzwakking van de groei, mede door afschot (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). De Limburgse populatie vindt zijn oorsprong in het Maasdal, waar vanaf 1981 wordt gebroed, volgend op herintroductie in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen (Hustings et al. 2006). Het eerste broedgeval in de Deurnese Peel dateert uit 1993 (van Noorden, 2012). Voor de Mariapeel was dat tussen 1992 en 1998 (Hustings et al. 2006). In 1998 werden in de gehele Verheven Peel 20 territoria vastgesteld, waarvan 16 in de Mariapeel. In 2002 is de populatie in de Mariapeel nog niet explosief toegenomen (20 territoria). Dat was overduidelijk wel het geval in de afgelopen jaren. Binnen de grenzen van de vergelijkingsgebieden is de soort toegenomen tot 87 territoria in de Deurnese Peel en tot 108 territoria in de Mariapeel (figuur 14).

De ontwikkeling in de Verheven Peel komt overeen met die in de Groote Peel, waar de soort zich ook pas aan het eind van de 90-er jaren heeft gevestigd. Wel blijven de aantallen in de Groote Peel duidelijk achter bij de aantallen in de Verheven Peel.

Over het broedsucces in de Verheven Peel is niet veel te zeggen. Paren met jongen kunnen snel verkassen naar goede voedsellocaties, zoals voedselrijke graslanden in de omgeving van het studiegebied. Alleen aan de noordkant van de Deurnese Peel werd op 1 juni een groep van 25 paren met jongen gezien. Elders in het studiegebied werden betrekkelijk weinig jongen gezien, zeker in de Mariapeel. Mogelijk dat de vroeg intredende droogte in het voorjaar van 2018 een groot deel van de nesten bereikbaar heeft gemaakt voor predatoren.

Met de vernatting van het gebied ontstaan van nieuwe, veilige broedplekken. Het is dan ook aannemelijk dat de populatie in de toekomst verder zal toenemen.

Grote Canadese Gans (*Branta canadensis*) 19 territoria

De soort is niet altijd even gemakkelijk te inventariseren, hoewel hij wel vocaler is (lees agressiever) dan bijvoorbeeld de Grauwe Gans. Vaak zitten de nesten op wat prominentere plekken dan bij die soort, getuige drie nestvondsten in het zuidelijk deel van de Mariapeel.

De 19 territoria waren redelijk gelijkmatig over het onderzoeksgebied verspreid, met uitzondering van een kleine concentratie vier paren) in het noorden van de Deurnese Peel rond de voormalige Kok-meeuwenkolonie (bijlage 2: figuur 15).

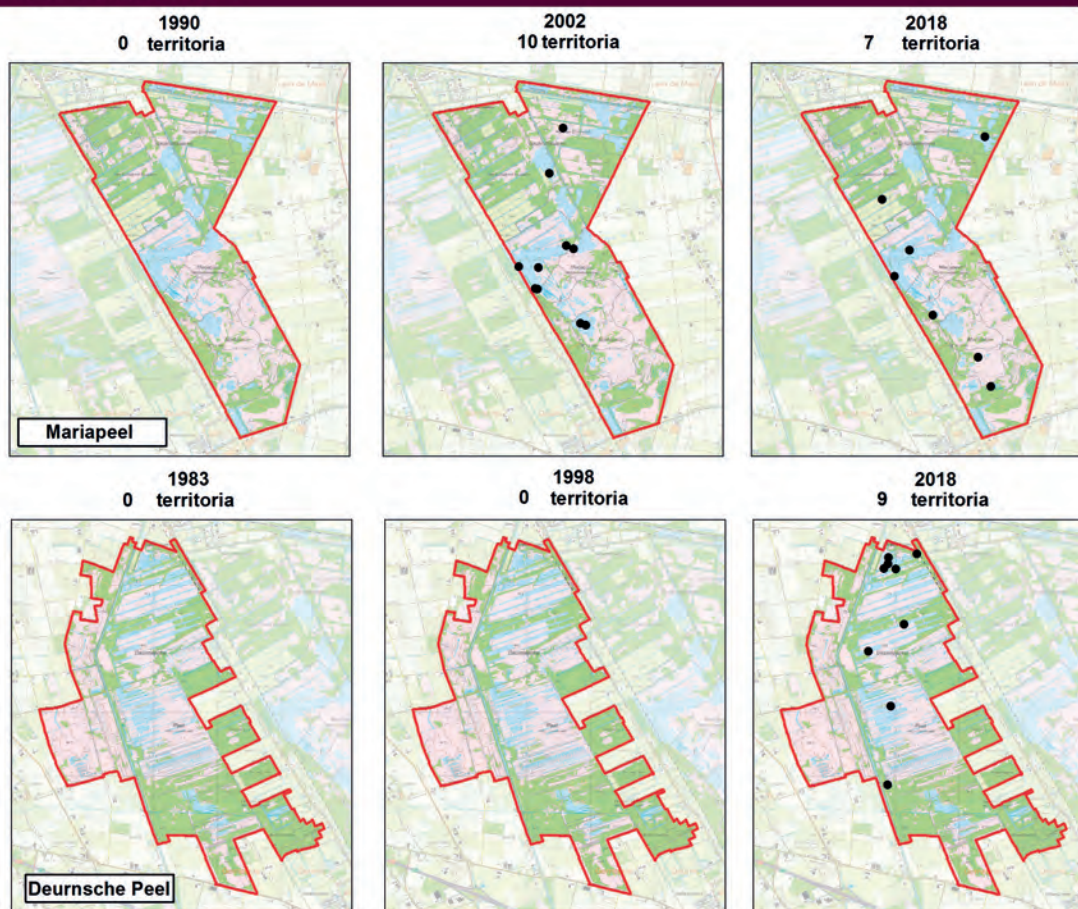
De Grote Canadese Gans maakt sinds 2000 een stormachtige ontwikkeling door in ons land. Ondanks versterkt afschot ten behoeve van de preventie van overlast de laatste jaren, lijkt de groei niet te verzwakken. De toename in de omgeving van de Peelvenen (Groote Peel,

Foto 3. Grote Canadese Gans broedend in de Mariapeel, 2 april 2018 (foto: Hans-Peter Uebelgünn).

Mariapeel) lijkt een beetje achter te blijven (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Ook in de Groote Peel is de soort met twee territoria schaars te noemen. Bij de Grote Canadese Gans is de verspreiding meestal te koppelen aan zogenaamde 'haarden'. Dit zijn locaties waar de soort als siervogel werd gehouden en in het verleden is uitgezet of ontsnapt. Waar de kleine populatie in de Verheven Peel aan te koppelen is, lijkt niet geheel duidelijk en waarschijnlijk gaat het dus om een lokale haard.

Ook deze soort heeft zich net als de Grauwe Gans en de Knobbelzwaan pas recent in het gebied gevestigd (figuur 15). In 1998 ging het nog om slechts drie paren (Vereijken & Verbeeten 1999), maar in 2002 was de populatie alleen in de Mariapeel al toegenomen tot tien paren. Nestindicerend gedrag werd voor het eerst in de Mariapeel waargenomen in 1999 (paar met minstens één jong) (van Noorden 2012). Vooralsnog lijkt de groei niet echt door te zetten met in 2018 in Mariapeel 'slechts' zeven territoria, maar in de Deurnese Peel al negen. De overige twee territoria in het studiegebied betroffen nestvondsten op eilandjes in de natuurontwikkelingszone bij het Grauwveen.

Figuur 15. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grote Canadese Gans in verschillende periodes voor de Mariagepeel en Deurnese Peel.

Brandgans (*Branta leucopsis*) 1 territorium

Het territorium van 2018 bevond zich bij de eilandjes in de natuurontwikkelingszone bij het Grauwveen, waar begin mei een alarmerend paar werd waargenomen. Al in 2002 werd er een paartje Brandganzen opgegeven voor de Mariagepeel (Hustings et al. 2006). In 2006 werd op het Meeuwenven een paar met jongen gezien en ook in 2013 werd daar in het broedseizoen een paartje gezien (bron: waarneming.nl). Het is aantrekkelijk te suggereren dat het al die jaren om hetzelfde paar gaat, daar er geen andere broedlocaties in de buurt zijn. De dichtstbijzijnde populatie bevindt zich langs de Maas bij het Leukermeer ten noorden van Well.

Nijlgans (*Alopochen aegyptiacus*) 10 territoria

De Nijlgans kan zich vestigen indien er plekken zijn die vrij zijn van grondpredatoren. Van een soort als de Havik heeft deze agressieveling weinig last en het komt zelfs voor dat Haviken van hun horst worden verjaagd, waarna het paartje Nijlganzen zich daar vestigt.

Figuur 16. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Nijlgans in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Waarschijnlijk worden in de het studiegebied naast nesten op oude roofvogelhorsten ook grondnesten gemaakt. Een aanwijzing hiervoor was te vinden in de natuurontwikkelingszone van het Grauwveen, waar op de aanwezige eilandjes naast een alarmerend paar ook een paar met jongen werd gezien. Pas vanaf midden negentiger jaren worden er Nijlganzen in de Verheven Peel waargenomen (bron: waarneming.nl), terwijl de soort al vanaf 1982 in Limburg broedt (Hustings et al., 2006). De eerste waarneming in de Groote Peel dateert uit 1991 (van Seggelen, 1999). Tijdens de inventarisatie van 1998 werden in de Deurnese Peel zes en in de Mariapeel vier territoria aangetroffen (Vereijken & Verbeeten 2000, Vereijken & Verbeeten 1999) (figuur 16). In 2002 werden alleen al in de Mariapeel elf territoria vastgesteld, waarvan twee nestvondsten en vier paar met jongen. Tijdens de inventarisatie van 2018 werden slechts tien territoria vastgesteld, waarvan drie in de Deurnese Peel en drie in de Mariapeel en de overige rond de weilanden tussen beide gebieden in (bijlage 2: figuur 21). In de Deurnese Peel betrof het in twee gevallen paren met jongen. In de Mariapeel is de enige broedaanwijzing een nestvondst op een oude roofvogelhorst langs de 5e wijk, waarvan de uitgevlogen jongen werden waargenomen op de plas van de Driehonderd Bunders.

De afname in het gebied is mogelijk te verklaren door versterkt afschot in het kader van beheer en schadebestrijding (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018)

Bergeend (*Tadorna tadorna*) 1 territorium

Bergeenden zijn in de Verheven Peel in de broedtijd erg schaars. Pas vanaf 2015 verbleef er in de broedtijd regelmatig een paartje bij de plas van de Driehonderd Bunders (bron: Waarneming.nl). Ook in 2018 werd tot ver in juli een paartje op die plas waargenomen. Mogelijk hetzelfde paar werd enkele malen gezien bij de natuurontwikkeling van het Grauwveen.

In de wijde omgeving van het onderzoeksgebied is de Bergeend niet bekend als broedvogel. Alleen in de afgraving De Brink bij Liessel (N-Br) worden ook al een aantal jaren Bergeenden waargenomen (bron: Waarneming.nl).

Van de soort is bekend dat hij graag in konijnenholen broedt. Vooral in de drogere delen van de Verheven Peel zijn er dus eventueel mogelijkheden voor de soort om zich te vestigen.

Eenden algemeen

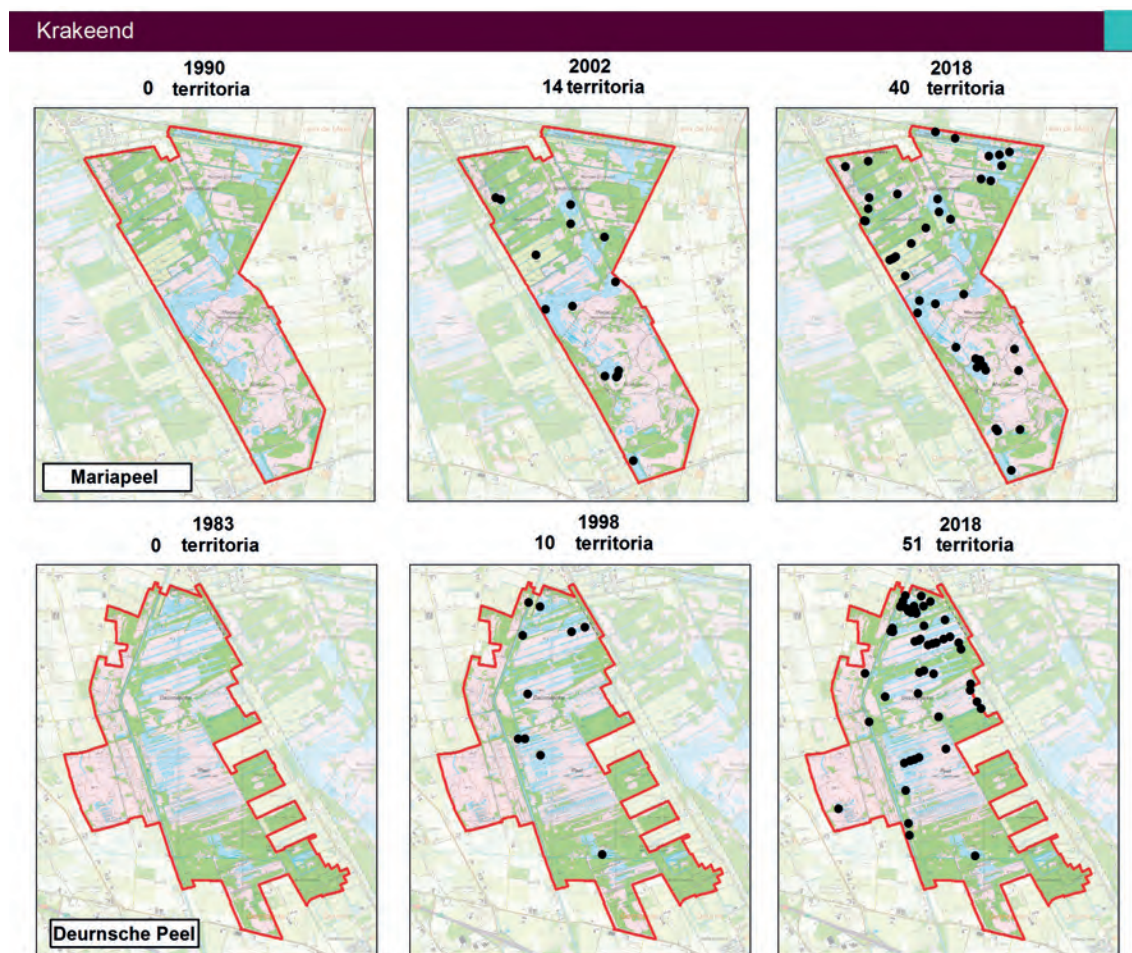
Voor de meeste hier behandelde eenden geldt dat ze lastig te inventariseren zijn. Het probleem is niet zozeer de verwarring met doortrekkers, maar veeleer het bepalen welke waarnemingen voldoende zijn om tot een territorium te komen. Doortrekkers, zwervers en overzomeraars van de meeste eendensoorten kunnen het gehele seizoen gezien worden. Nestindicerende waarnemingen tellen uiteraard mee, maar hoe destilleer je uit de overige waarnemingen territoria? Daarbij zul je moeten kijken naar het gedrag van paren, individuen en groepen.

Voor enkele eendensoorten geldt dat het mannetje het vrouwtje verlaat, kort nadat dit begint met broeden (Krakeend, Wintertaling, Kuifeend). De overige eendensoorten zijn meer territoriaal en begeleiden het vrouwtje ook tijdens de broedtijd. Een groep mannetjes in de broedtijd, een zogenaamde soos, kán dus duiden op in de directe omgeving broedende vrouwtjes, maar die mannetjes kunnen zich ook uit de verre omtrek concentreren op geschikte overzomerplekken.

Bij vrijwel alle eendensoorten kunnen zich vanaf begin juni al weer ruigroepen vormen, zodat het vanaf die tijd nog lastiger wordt om de broedvogels van de niet-broedvogels te onderscheiden.

Krakeend (*Anas strepera*) 108 territoria

Bij de interpretatie van de Krakeend is de plas in de Driehonderd Bunders als 'verzamelplek' beschouwd. Tot ver in mei zaten hier vele tientallen, goeddeels gepaarde Krakeenden en vanaf eind mei begonnen zich al weer ruigroepen te vormen met bijvoorbeeld op 25 mei c. 70 exemplaren (bron: waarneming.nl). Al deze duidelijke niet-broedvogels zijn uiteraard niet in de clustering betrokken. Aldus komen we voor 2018 op 108 territoria uit, waarvan er 100 binnen Natura 2000-grenzen zaten (bijlage 2: figuur 19).

Figuur 17. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Krakeend in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Op de verspreidingskaart is te zien dat er in de Deurnese Peel een flink cluster ligt aan de noordkant van het terrein. Blijkbaar is dit deel van het gebied, waar zich in ieder geval tot 1990 een grote Kokmeeuwenkolonie bevond (Vereijken 1991), erg geschikt voor de soort. In de Mariapeel is de verspreiding gelijkmatiger, met een kleine concentratie op het Meeuwenven (vijf paar). Misschien niet geheel toevallig ook een plek met in het verleden een grote en in 2018 nog steeds een kleine Kokmeeuwenkolonie. Waarschijnlijk bieden de plekken van (voormalige) Kokmeeuwenkolonies voldoende mogelijkheden om vrij van grondpredatoren te broeden. Dat er ook buiten die concentraties gebroed is blijkt uit een aantal waarnemingen van vrouwtjes met pulli. Zoals achter Hoeve Willem III (2x) en in de Mariapeel op het gat van Clerx. Ook in de natuurontwikkeling van het Grauwveen werd een vrouwtje met jongen gezien. De meeste paren werden weliswaar langs de oevers van de vennen gezien of op de wijken en andere vaarten in het gebied, maar van de Krakeend is bekend dat hij ook op enige afstand van water broedt. Zo waren er nestvondsten in een relatief droog deel van de Deurnese Peel ten zuidoosten van de voormalige vuilstort en in de Mariapeel langs een droge, dichtgeschoven sloot tussen de 8e en 9e Wijk.

Foto 4. Nest van een Krakeend in de dichte begroeiing van pijpenstrootje en adelaarsvaren enkele tientallen meters van de oever van het Kanaal van Deurne waar Krakeenden foerageren, 12 mei 2018 (foto: Bram Ubels).

In Nederland is de soort in de tweede helft van de twintigste eeuw veranderd van zeldzame naar algemene broedvogel, net als in andere landen van Noordwest-Europa. Met name natuurontwikkeling heeft de soort in de kaart gespeeld (Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018). In Limburg is de soort tot begin 2000 schaars gebleven, maar met name de laatste jaren zijn de aantallen aan het toenemen. De Peelvenen zijn vanaf het begin van die ontwikkeling belangrijk geweest voor de soort. Zo werd het eerste broedgeval in Limburg in 1958 in de Groote Peel vastgesteld (Hustings et al. 2006). Aan de hand van de kaart van 1983-1990 lijkt te zien dat tot die jaren de soort in de Verheven Peel nog ontbrak (figuur 17 en tabel 6). Vereijken (Vereijken, 1991) meldt echter dat de soort al vanaf 1989 met drie paren in de Deurnese Peel voorkwam. Dat de Krakeend nadien flink in de lift zat is te zien aan de verspreiding in 1998-2002 (24 territoria) en die van 2018 (108 territoria). Dit komt overeen met de landelijke trend (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Tabel 6. Verdeling van de territoria van de Krakeend over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	0	24	91
aandeel Mariapeel	-	58%	44%
aandeel Deurnese Peel	-	42%	56%

Wintertaling (*Anas crecca*) 46 territoria

In de Peelstreek is de Wintertaling een soort van hoogveengebieden en heide met vennen. Het is dan ook een karakteristieke soort voor de Verheven Peel. Elders in het land broedt hij ook wel in moerasbossen, graslandpolders met moerassige sloten en op gorzen.

In de plas in de Driehonderd Bunders zaten tot ver in mei vele tientallen Wintertalingen en vanaf eind mei begonnen zich hier ruigroepen te vormen, met bijvoorbeeld op 25 mei c. 40 exemplaren (bron: waarneming.nl). Ook bij deze soort zijn die uiteraard niet in de clustering betrokken.

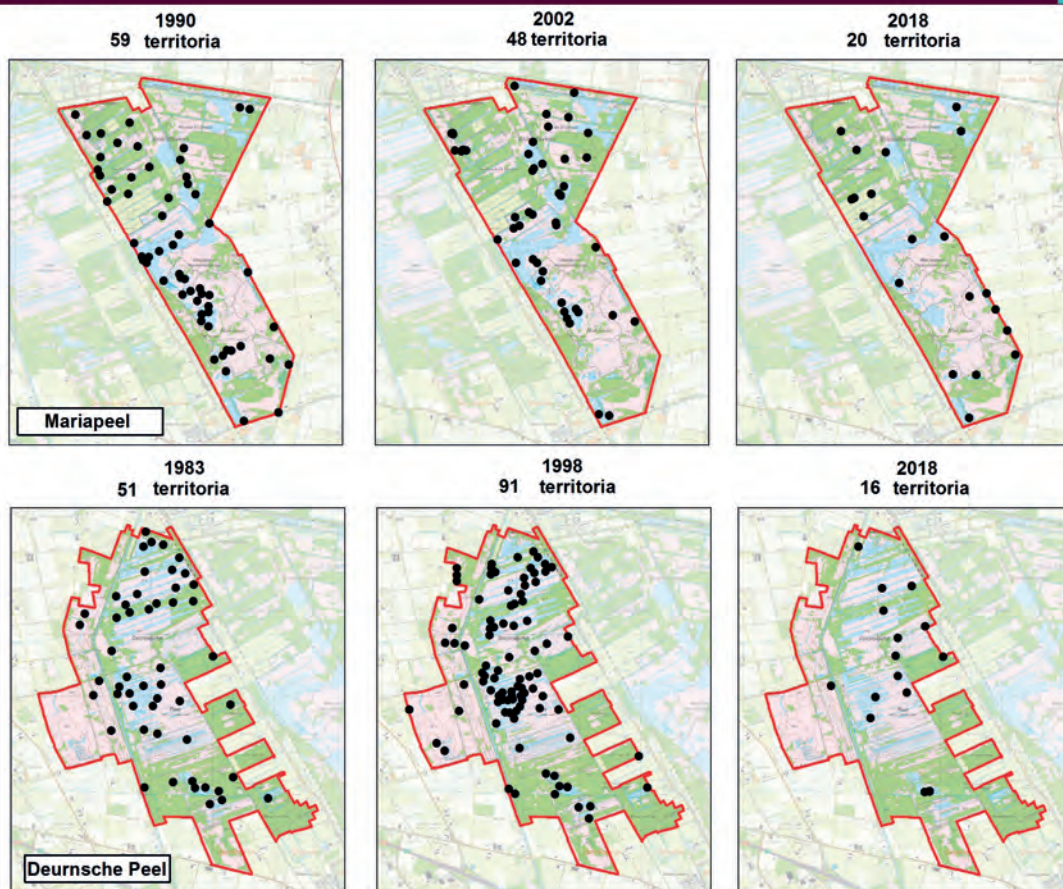
De meest interessante waarnemingen betroffen solitaire paren op kleine vennetjes en op de wijken. Op enkele plaatsen werden aldus broedverdachte vogels aangetroffen. Een bewijs voor broeden was de waarneming van een vrouwtje met jongen op 25 juni op het Defensiekanaal (bron: waarneming.nl). Net als bij de meeste andere hier behandelde eendensoorten liep de inventarisatie waarschijnlijk niet lang genoeg door in de zomer, om meer succesvolle broedgevallen te constateren.

Foto 5. Wintertaling met kuikens op het Defensiekanaal langs de Mariapeel, 22 juli 2019 (foto: Ruud van Dongen).

De 46 aangetroffen territoria werden ruim verspreid over het gebied aangetroffen, met een lichte concentratie in het centrum bij Hoeve Willem III en bij de Driehonderd Bunders (bijlage 2: figuur 27). Dit kan mede komen doordat dit stiekeme eendje met name daar beter zichtbaar was.

De trend in Limburg is duidelijk negatief, net als in de rest van Nederland en grote delen van Europa. In Nederland zette al begin negentiger jaren een sterke daling in en het eind van die afname lijkt nog niet in zicht (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). In de Verheven Peel is door vernattingsmaatregelen meer geschikt broedhabitat ontstaan, maar de soort profiteert hier vooralsnog niet van. In Limburg heeft het recente opschonen van vennen ten behoeve van het stimuleren van bijzondere vegetaties een negatieve invloed gehad. Na deze ingreep is de oevervegetatie en daarmee de Wintertalingpopulatie verdwenen. Zo ging het aantal in het Zwart Water bij Venlo van negen naar nul (Hustings et al. 2006). In tabel 7 en figuur 18 lijkt de stand in de periode 1998-2002 toegenomen ten opzichte van 1983-90. Mogelijk is de soort toen overtelde.

Figuur 18. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Wintertaling in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Tabel 7. Verdeling van de territoria van de Wintertaling over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	110	139	36
aandeel Mariapeel	54%	35%	56%
aandeel Deurnese Peel	46%	65%	44%

Zomertaling (*Anas querquedula*) 3 territoria

Als weidevogel is de Zomertaling logischerwijs niet algemeen in de Verheven Peel. De enige geschikte terreinen in het onderzoeksgebied bevinden zich achter de Hoeve Willem III, rond de plas in de Driehonderd Bunders en in de natuurontwikkeling bij het Grauwveen. Dit zijn dan ook de gebieden waar de drie territoria werden vastgesteld (bijlage 2: figuur 27).

De soort is een van de meest kritische weidevogels in ons land en is in de tachtiger jaren sterk afgenomen. Waarschijnlijk heeft een periode met veel droge jaren in de overwinteringsgebieden (Sahel) de soort de das om gedaan. Daarnaast heeft hij blijkbaar niet kunnen profiteren van de recente verbeterde neerslagcijfers aldaar (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Uit de inventarisaties in het verleden lijkt naar voren te komen dat er in 1998 een toename plaatsvond in de Deurnese Peel. Vermoedelijk is dat terug te voeren op methodische verschillen. In 1998 werden namelijk in de Mariapeel elf territoria geconstateerd (Vereijken & Verbeeten 1999) tegen één in 2002 (figuur 19). Aangezien het geen soort is van zure veenplassen is de kans klein dat in het verleden vaak gebroed is in de Verheven Peel. Net als bij de Slobeend is het mogelijk dat toentertijd de graslandgebieden in de omgeving van het onderzoeksgebied beter waren voor weidevogels, waardoor ook de Zomertaling vaker in de Verheven Peel verscheen.

Figuur 19. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Zomertaling in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

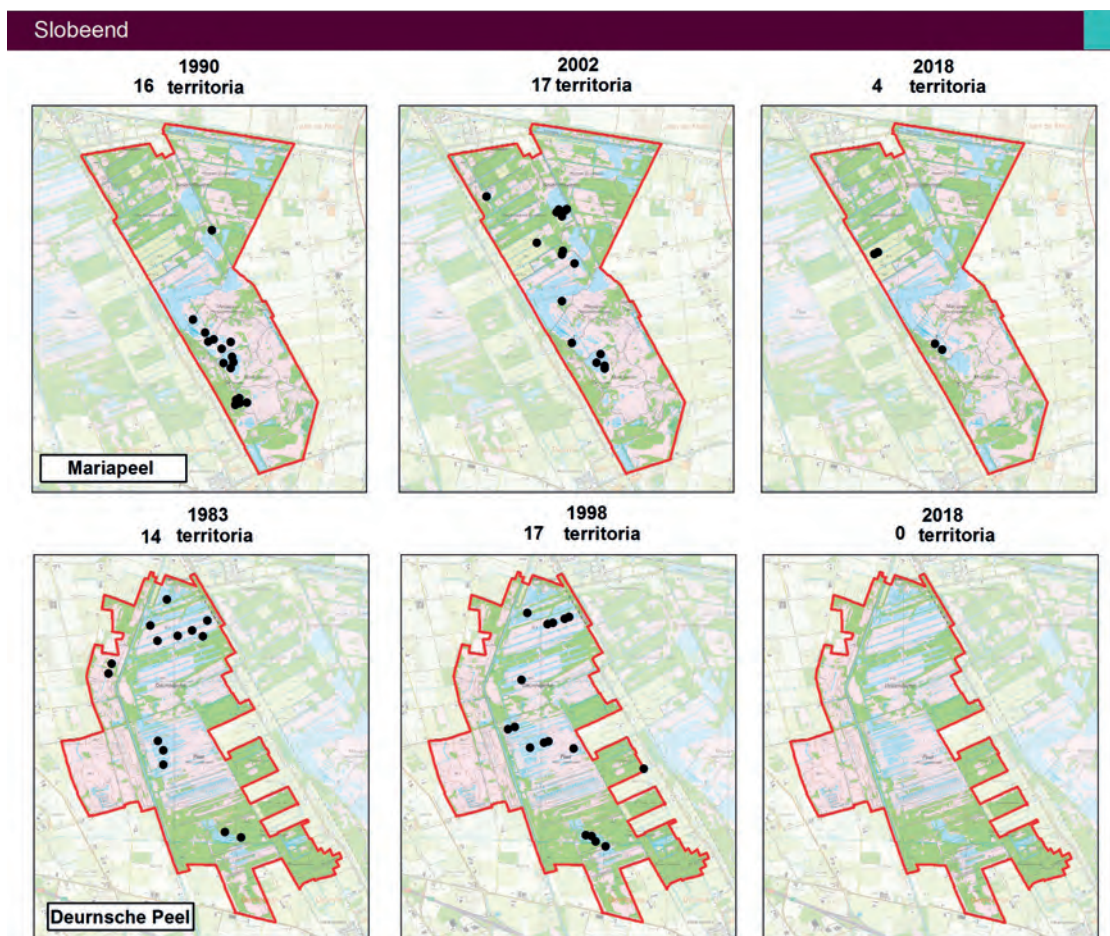
Slobeend (*Anas clypeata*) 5 territoria

De Slobeend is een typische weidevogel in Nederland en is daarmee nooit algemeen geweest in de Verheven Peel. Met vijf territoria kunnen we niet van een populatie spreken. Naast een territorium in het Graauwveen, werden er alleen Slobeenden vastgesteld in de Mariapeel op de plas in de Driehonderd Bunders en ten noorden van het Meeuwenven (bijlage 2: figuur 23). Net voor de broedtijd werden er ook op de natte graslanden achter Hoeve Willem III regelmatig Slobeenden gezien (bron: waarneming. nl). In het verleden was de soort algemener.

Tabel 8. Verdeling van de territoria van de Slobeend over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	30	34	5
aandeel Mariapeel	53%	50%	100%
aandeel Deurnese Peel	47%	50%	0%

Net als de Zomertaling heeft de populatie van de Slobeend, ook landelijk, een flinke veer gelaten; echter niet zo desastreus als bij de Zomertaling. Momenteel lijkt de stand in Nederland wat te stabiliseren op een lager peil (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). In oostelijk Noord-Brabant en Limburg lag het zwaartepunt vanouds in de Peelvenen (Hustings et al. 2006), maar daar is de stand in de loop van de jaren gedecimeerd (tabel 8 en figuur 20). Mogelijk waren de graslandgebieden in de omgeving van het onderzoeksgebied in het verleden beter voor weidevogels, waardoor ook de Slobeend meer in de Verheven Peel werd gezien.

Figuur 20. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Slobeend in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Tafeleend (*Aythya ferina*) 0 territoria

De Tafeleend ontbreekt in de Verheven Peel. In het verleden was het sowieso een schaarse soort in het gebied, die deels een relatie leek te hebben met de aanwezigheid van Kokmeeuwenkolonies. Zo waren er zowel in 1990 als in 2002 twee territoria op het Meeuwenven in de Mariapeel en zaten er in de periode 1983-1985 ook twee aan de noordkant van de Deurnese Peel (figuur 21). Opvallend is dat in 1998 nog vier territoria werden geconstateerd in dit laatstgenoemde gebied, terwijl de Kokmeeuwen daar na 1990 verdwenen waren. Ook in 2018 werden hier nog Tafeleenden waargenomen, maar wel ruim voor het broedseizoen (drie paar op 31 maart). Mogelijk is in de Mariapeel een territorium gemist. Zo waren er waarnemingen op het Meeuwenven op 24 april (paartje) en op 9 mei nog een los mannetje. Helaas is een en ander nét te karig om tot een territorium te komen.

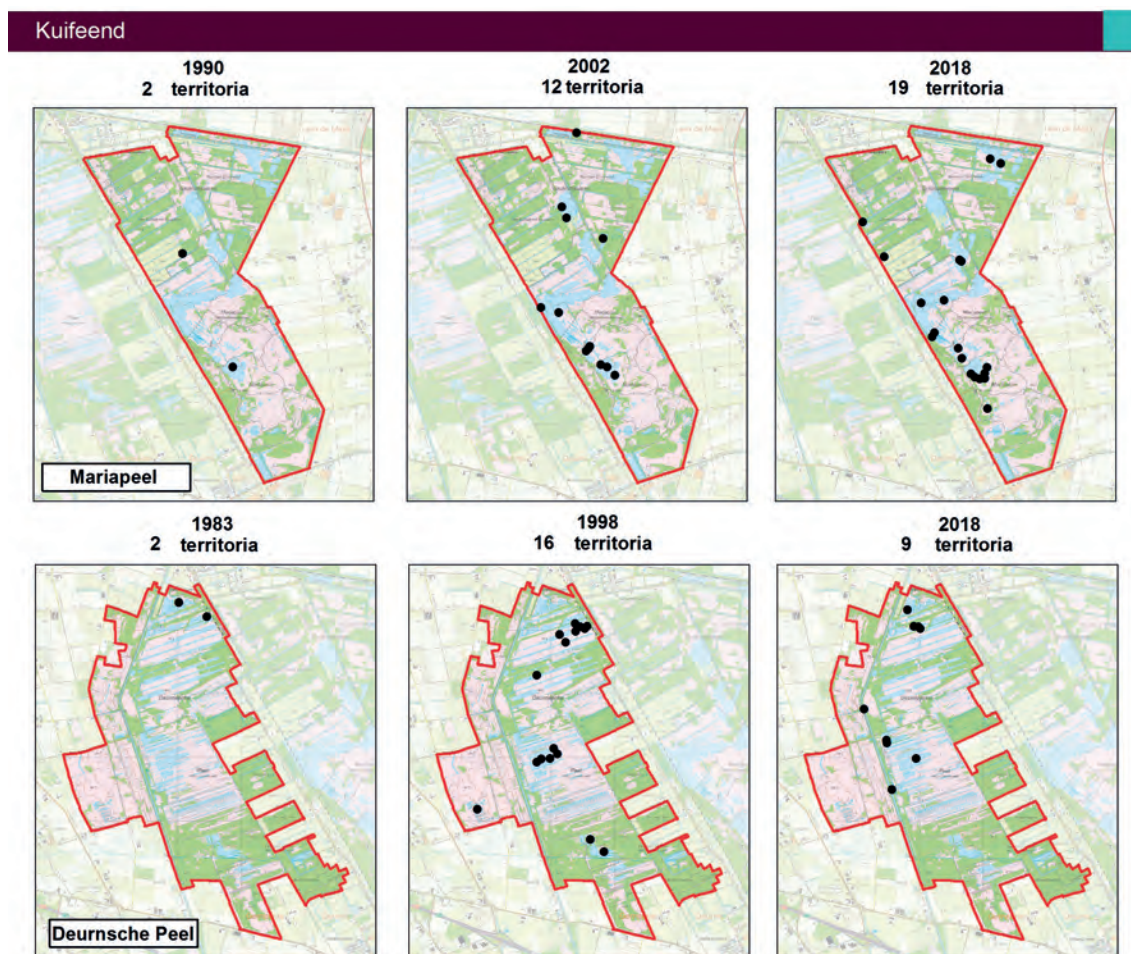
Figuur 21. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Tafeleend in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Kuifeend (*Aythya fuligula*) 29 territoria

De Kuifeend is een duikeend en prefereert daarmee de wat grotere plassen en diepere sloten. Daarnaast heeft hij een voorkeur voor voedselrijkere wateren. Dit soort omstandigheden zijn in de Verheven Peel niet ruim voorhanden en de populatie is met 29 territoria dan ook vrij bescheiden. We zien een lichte voorkeur voor de omgeving van de (voormalige) Kokmeeuwenkolonies. Dit zijn dan ook wat voedselrijkere plekken. Daarnaast zien we de soort in de Mariapeel voornamelijk op wat diepere plassen (bijlage 2: figuur 19). Na een sterke toename vanaf de vijftiger jaren is de algemene trend van deze soort in Nederland die van gestage toename (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Ook in de Peelvenen is de Kuifeend duidelijk toegenomen. Al lijkt de groei in de Verheven Peel er een beetje uit (figuur 22 en tabel 9). Bij vergelijking van de Deurnese Peel met de Mariapeel zien we dat de verhouding tegenwoordig omgedraaid is. De Kuifeend begint als eter van ongewervelden pas laat in het seizoen te broeden, als het water voldoende is opgewarmd voor een uitgebreid menu voor de jongen. Als je vóór eind juni stopt met karteren, is het lastig om feitelijke broedgevallen te bewijzen. De enige zekere gevallen komen dan ook van derden met op 25 juni een vrouw met jongen op een ven ten noorden van het Broemeer en op 13 juli ten zuiden van de Aalscholverkolonie (bron: waarneming.nl).

Tabel 9. Verdeling van de territoria van de Kuifeend over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	4	28	28
aandeel Mariapeel	50%	43%	68%
aandeel Deurnese Peel	50%	57%	32%

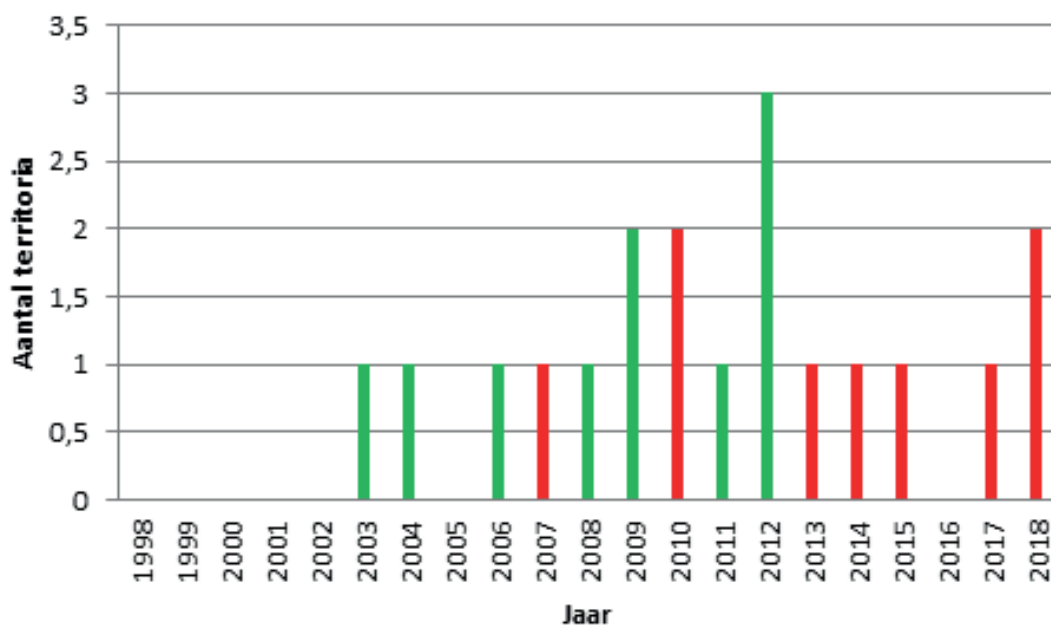

Figuur 22. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kuifeend in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Wespendief (*Pernis apivorus*) 3 territoria

Er werden drie territoria van de Wespendief vastgesteld. Twee bevonden zich in de Deurnese Peel en één in de Mariapeel (bijlage 2, figuur 27). Er werd één horst gevonden in de Deurnese Peel waarvan op 17 juli één jong werd geringd. Dat jong vloog echter niet uit doordat het enkele dagen later werd gepredeerd.

In de Deurnese Peel wordt de roofvogelstand vanaf 1998 bijgehouden door Roofvogelwerkgroep de Peelhorst. Hierdoor is er goed beeld van de ontwikkeling van de populatie van de Wespendief (figuur 23). In de eerste vijf jaar (1998-2002) werden er geen territoria vastgesteld, daarna vrijwel jaarlijks met als hoogtepunt drie territoria in 2012. Het broedsucces is de laatste jaren slecht, vanaf 2013 vlogen er geen jongen meer uit (figuur 23). Mogelijk is de predatie door Haviken toegenomen.

Figuur 23. Overzicht van het aantal territoria van de Wespendief in de Deurnese Peel tussen 1998 en 2018. In de jaren met groene balken vloog ten minste één jong uit en in de jaren met rode geen enkel jong. Bron: Roofvogelwerkgroep de Peelhorst.

Uit het beeld binnen de vergelijkingsgebieden blijkt dat de stand in de Verheven Peel, met één tot twee territoria, vrij stabiel is (figuur 23).

Figuur 24. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Wespendief in verschillende periodes voor de Marijke Peel en Deurne Peel.

Havik (*Accipiter gentilis*) 12 territoria

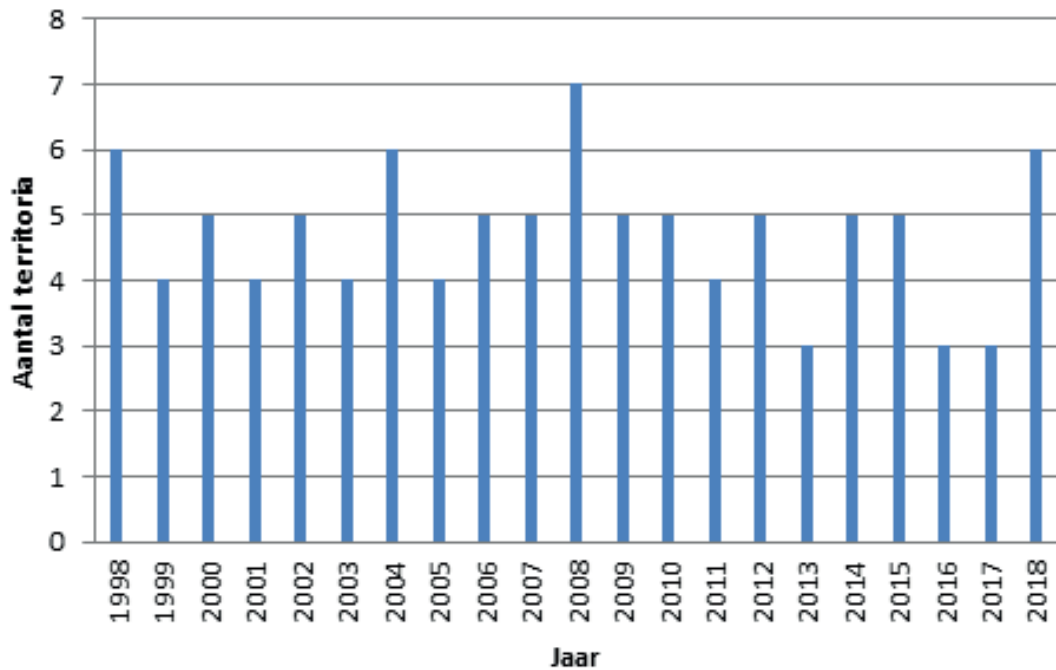
Haviken zijn betrekkelijk eenvoudig te inventariseren. De baltsroep draagt ver en in het door loofbos gedomineerde inventarisatiegebied zijn de horsten in het voorjaar vrij eenvoudig te vinden. Sommige nesten in de Deurnese Peel waren later in het seizoen vrijwel onbereikbaar door de meer dan twee meter hoge, dichte vegetatie van adelaarsvaren. In de Mariapeel werden succesvolle broedgevallen in het zuiden van de Horsterdriehoek en in het uiterste zuiden gevonden. In het eerste nest werden twee jongen en in het tweede in ieder geval één jong aangetroffen. Dat laatste horst bevond zich op ongeveer tien meter hoogte in een berk. In de Deurnese Peel werd succesvol gebroed in een Japanse lariks in het Broomeerbos (ten minste twee vliegvlugge jongen). In het berkenbos rond de Soeloop (met bijmenging van eik, ratelpopulier en grauwe els) werden in maart twee nesten gevonden in eik. Beide nesten waren later in het seizoen niet goed bereikbaar meer, maar op grond van fel alarmerende oudervogels in juni mag worden verwacht dat op het noordelijke nest, grenzend aan de Vlake van Minke, jongen aanwezig waren (bijlage 2: figuur 51). De stand van de Havik is sinds de eeuwwisseling ongeveer stabiel (figuur 25), zoals ook geldt voor de omgeving van Nederweert (Loven et al. 2018). De soort broedt al lang in het gebied. Het eerste gedocumenteerde broedgeval werd in 1955 in de Deurnese Peel vastgesteld. Toen vloog op 28 april een wijfje van een nest. Dat nest bleef tot en met 1960 bezet, maar onderzoek in 1962 leverde geen Haviken meer op (Braaksma 1962).

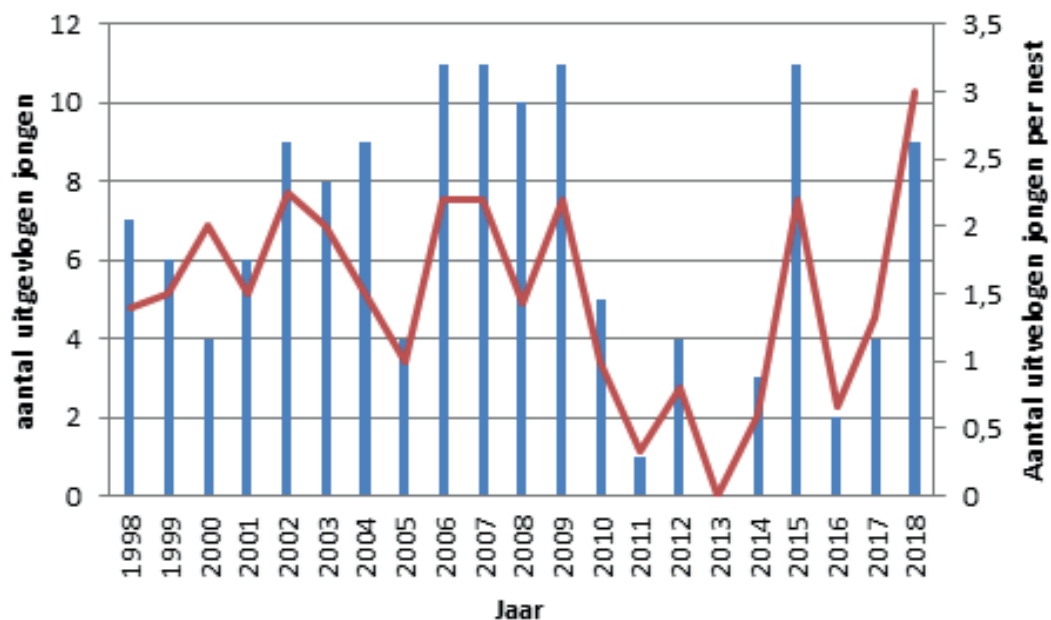
Figuur 25. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Havik in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Voor de Deurnese Peel is een vrij lange tijdreeks aanwezig dankzij de roofvogelwerkgroep de Peelhorst, die elk jaar vanaf 1998 de stand en het broedsucces heeft bijgehouden. De resultaten van deze werkgroep bevestigen het beeld van een vrij stabiele stand (figuur 26) van jaarlijks drie tot vijf territoria met

een enkele uitschieter naar zeven (2008). Het broedsucces daarentegen laat een dalende tendens zien tot en met 2014, waarna het weer wat opveert (figuur 27).

Figuur 26. Overzicht van het aantal territoria van de Havik in de Deurnese Peel tussen 1998 en 2018. Bron: Roofvogelwerkgroep de Peelhorst.

Figuur 27. Overzicht van het aantal uitgevlogen jongen (blauw) en van het aantal uitgevlogen jongen per gestart broedsel (rood) van de Havik in de Deurnese Peel tussen 1998 en 2018. Bron: Roofvogelwerkgroep de Peelhorst.

Foto 6. In het late voorjaar is inventariseren van broedvogels in het berkenbos in het zuiden van de Deurnese Peel een uitdaging vanwege manshoge adelaarsvarens (Foto Rob Vogel).

Sperwer (*Accipiter nisus*) 2 territoria

De Sperwer is met twee territoria een schaarse broedvogel en dat is al het geval vanaf de eerste systematische karteringen in 1983. Voor een bossoort als de Sperwer is dat niet verwonderlijk. Bovendien is er een voorkeur voor (vrij jong) naaldbos, dat binnen de Peelvenen maar zeer beperkt aanwezig is. Binnen de Verheven Peel is het Broemeerbos het enige naaldbos van betekenis dat daar bovendien al vele decennia aanwezig is (bijlage 2: figuur 23). Het is dan ook niet vreemd dat de soort daar in alle drie de karteringsperioden is aangetroffen (figuur 28). Daar werd in juni ook de enige nestvondst van 2018 gedaan (sitkaspar), nota bene op enkele honderden meter van een haviksnest. In de Mariapeel werd alleen een territorium vastgesteld, zonder dat het nest is gevonden. Bij gebrek aan naaldbomen wordt er ook wel in loofhout gebroed, maar dat zijn veelal plekken die nooit langere tijd achter elkaar worden bezet. Verwacht mag worden dat het vrij hoge aantal Haviken (12 territoria) niet bevorderlijk voor een goed broedsucces van de Sperwer is.

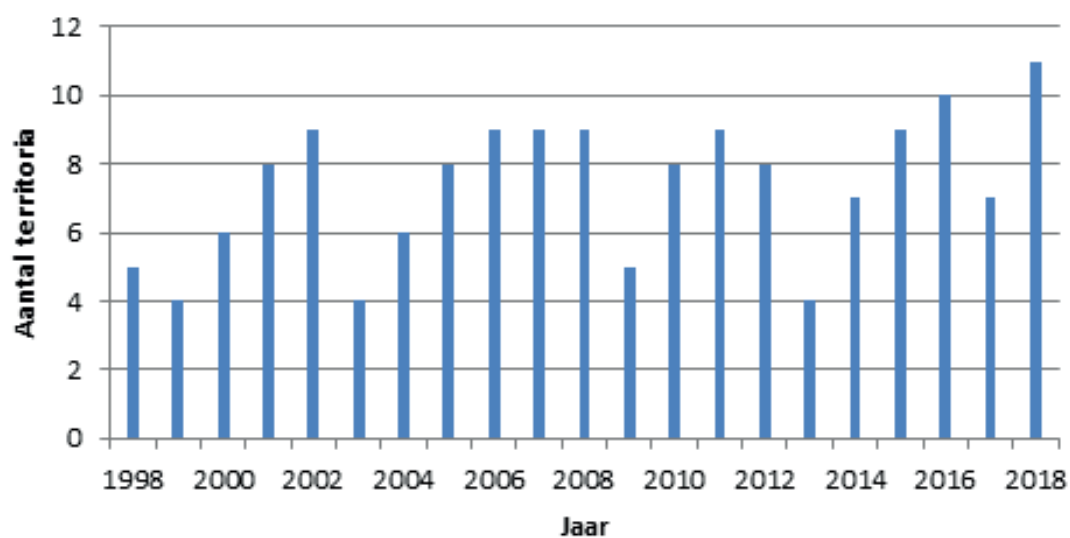
Figuur 28. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Sperwer in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Buizerd (*Buteo buteo*) 21 territoria

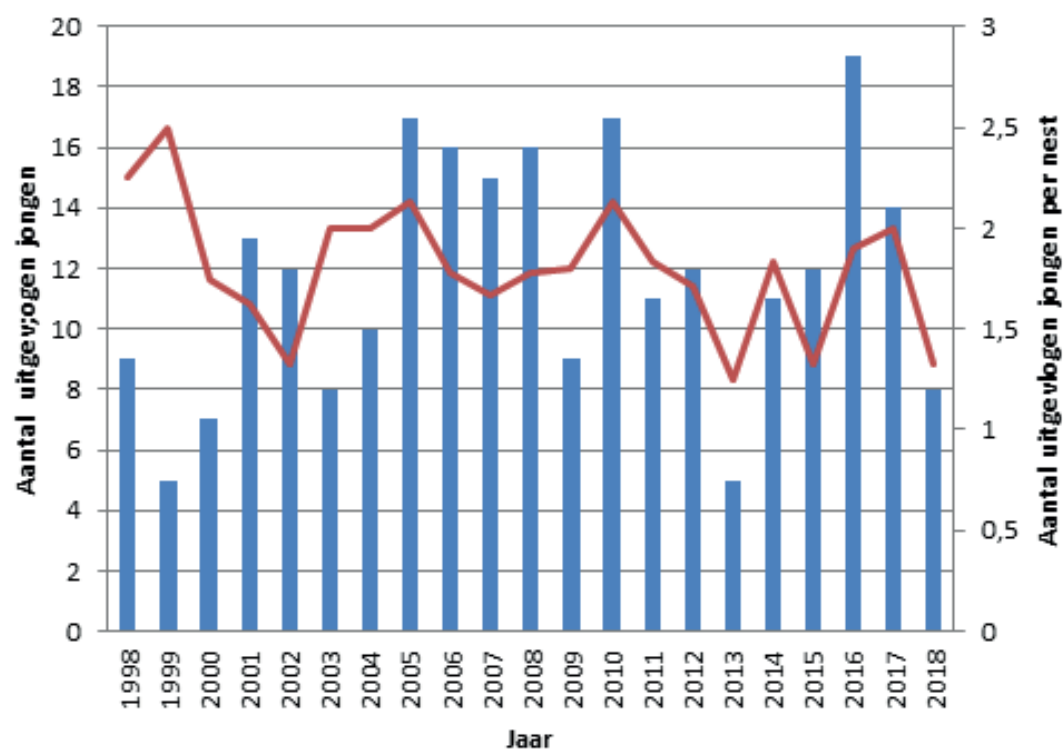
Buizerds komen in de Verheven Peel wijdverbreid voor, waarbij de meest natte delen worden vermeden. In de Deurnese Peel bevonden zich vier met zekerheid bezette horsten, alle langs de randen van het gebied: Liesselse Peel (1), nabij Bajonetbocht (1) en Grootvenbos (2). In het uiterste zuiden (nabij de Oude Peelstraat) werd een nest opgebouwd in een eik maar bij latere bezoeken bleek het nest verlaten. In het vochtige berkenbos rond de Soeloop werden vroeg in het seizoen twee vitale nesten gevonden maar deze waren later in het seizoen niet bereikbaar meer door de hoge vegetatie (bijlage 2: figuur 7). Wel werden hier op twee locaties alarmerende vogels waargenomen. De roofvogelwerkgroep kon bevestigen dat deze nesten succesvol waren. Vergelijkingen met het verleden suggereren een geleidelijke toename (figuur 29). Dat beeld komt ook naar voren bij de jaarlijkse inventarisaties van Roofvogelwerkgroep de Peelhorst in de Deurnese Peel (figuur 30). Het aantal uitgevlogen jongen per gestart broedsel is vrij constant en schommelde tussen 1998 en 2018 tussen de 1,25 (2013) en 2,5 (1999) (figuur 31). De verschillen in het totale aantal uitgevlogen jongen per jaar zijn daarentegen wel groot. Magere jaren waren 1999 en 2013 met slechts vijf uitgevlogen jongen, terwijl 2005, 2010 en 2016 heel goed waren, met respectievelijk 17, 17 en 19 jongen (figuur 31). In de Mariapeel werden op drie locaties uitgevlogen jongen waargenomen en op een andere een bezet nest waarbij de ouders alarmeerden.

Figuur 29. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Buizerd in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Figuur 30. Overzicht van het aantal territoria van de Buizerd in de Deurnese Peel tussen 1998 en 2018. Bron: Roofvogelwerkgroep de Peelhorst.

Figuur 31. Overzicht van het aantal uitgevlogen jongen (blauw) en van het aantal uitgevlogen jongen per gestart broedsel (rood) van de Buizerd in de Deurnese Peel tussen 1998 en 2018. Bron: Roofvogelwerkgroep de Peelhorst.

Foto 7. Een tweelegsel van de Buizerd in het westelijke deel van de Deurnese Peel, 13 april 2018 (foto: Bram Ubels).

Torenavalk (*Falco tinnunculus*) 2 territoria

Torenavalken zijn de laatste 30 jaar nooit talrijk geweest in de Verheven Peel. In 1983 werden in de Deurnese Peel vier territoria vastgesteld; een aantal dat daarna nooit meer is gehaald (figuur 32). In het zuiden van de Mariapeel heeft lange tijd een torenvalkenkast gehangen die tijdens de karteringen van 1990 en 2002 bezet was. Daarna is de kast verdwenen en zijn de territoria naar de randen van het gebied verschoven. Door de voortgaande verbossing in het gebied verdween steeds meer geschikt habitat om te jagen en de door de ingezette vernattingsmaatregelen is de muizenstand in het gebied waarschijnlijk ook lager geworden. De twee territoria in 2018 bevonden zich op de randen met het cultuurgebied, waar de voedselsituatie, mede door het daar aanwezige agrarische akkervogelbeheer, waarschijnlijk gunstiger zal zijn (bijlage 2: figuur 24).

Figuur 32. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Torenavalk in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Boomvalk (*Falco Subbuteo*) 1 territorium

Met één territorium is de Verheven Peel karig bedeed met Boomvalken. Alleen in de Mariapeel werd een territorium vastgesteld (bijlage 2: figuur 5). In eerdere karteringen was er sprake van meerdere paren (twee rond 1980-90 en drie rond 2000) (figuur 33). De afname en lage aantallen van deze soort in de Peelgebieden waaronder de Verheven Peel wordt in verband gebracht met de toename van de Havik (Bijlsma et al. 2001), die zowel juveniele als adulte Boomvalken zodanig predeert dat de soort in veel bosrijke gebieden is afgenomen.

Figuur 33. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Boomvalk in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Patrijs (*Perdix perdix*) (1 territorium)

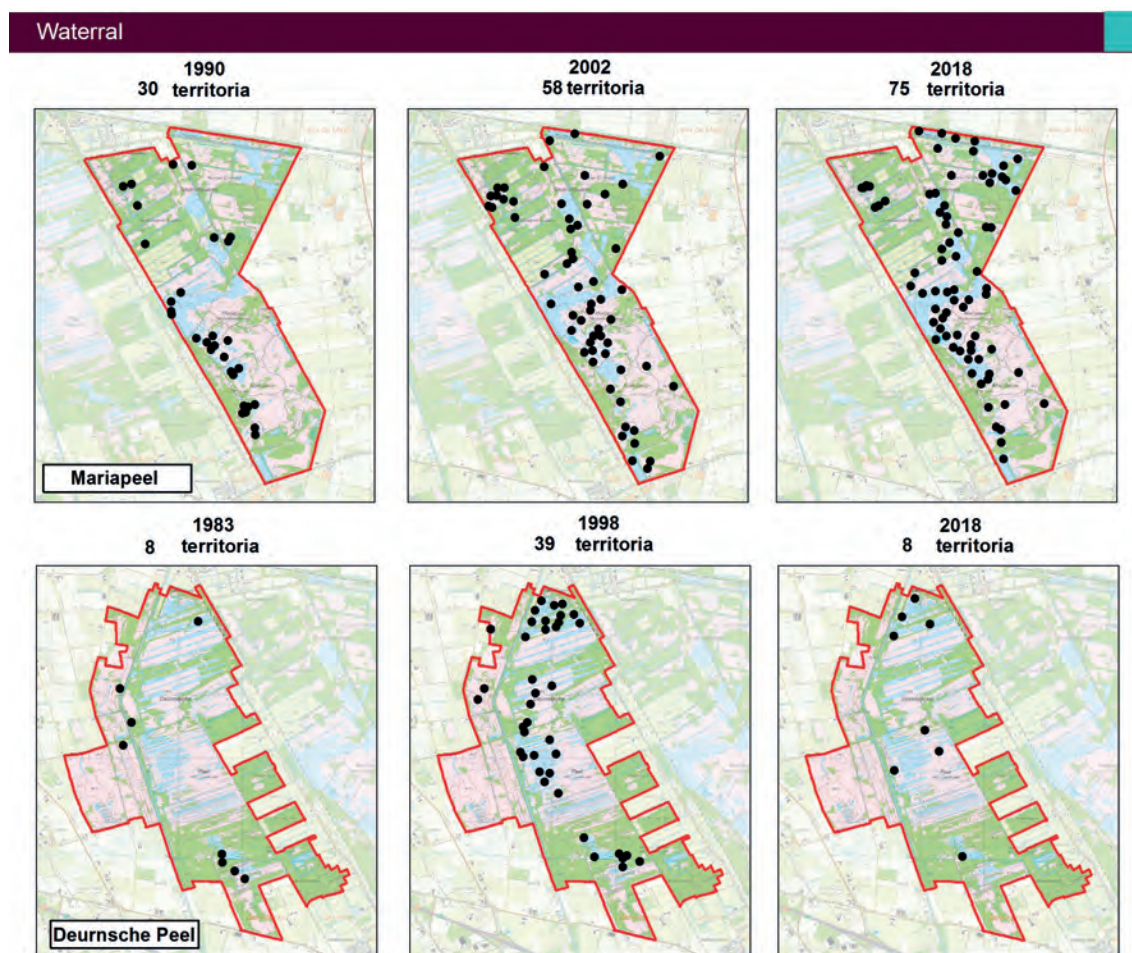
De Patrijs is als akkervogel geen typische soort voor het gebied. Tot in de jaren zestig werd het voorkomen in heidevelden nog normaal gevonden (Hens 1965). In de Peel was het vooral een soort van de randzone tussen veen en cultuurgebied (van Seggelen 1999). Het territorium dat in 2018 werd vastgesteld, bevond zich in het zuiden van de Mariapeel ook heel dicht bij het cultuurland (bijlage 2: figuur 21), nabij de plek waar in het kader van agrarisch natuurbeheer vogelakkers waren ingericht.

Kwartel (*Coturnix coturnix*) 6 territoria

De Kwartel verwacht je niet in een hoogveenreservaat. Toch kan de soort hier voorkomen getuige ook de verspreiding in de Groote Peel (van Noorden 2017). En dat in een kwarteljaar dat niet echt bijzonder te noemen is. Vooral de droge wat hogere heideachtige delen zijn in trek. Niet vreemd dus dat de soort in de Mariapeel is waargenomen op de hogere open delen in het zuiden (bijlage 2: figuur 19).

Waterral (*Rallus aquaticus*) 90 territoria

Bij een eerste blik op de verspreidingskaart van de Waterral (bijlage 2: figuur 26) springt het grote verschil tussen de Mariapeel (82 territoria) en de Deurnese Peel (acht territoria) in het oog. Voor een deel is dit verklaarbaar door het ontbreken van op deze soort gerichte nachtbezoeken in de Deurnese Peel. Zo is het ontbreken van Waterrallen in de nieuwe natuur rond de hoeves Willem III, Juliana en Oranje (met daarin veel pitrus) waarschijnlijk niet reëel. Toch is de verwachting dat de soort in de Mariapeel inderdaad talrijker is dan in de Deurnese Peel omdat het areaal aan voedselrijkere ven- en moerasvegetaties (o.a. pitrus) groter is (figuur 3). De soort haakt af in zure voedselarme milieus. Ook de onderzoeken uit het verleden tonen een hogere dichtheid in de Mariapeel aan (figuur 34). De algemene trend in de Mariapeel tussen 1990 en 2018 is positief en de aantallen zijn sedert 1990 meer dan verdubbeld. In de Deurnese Peel is het beeld moeilijker te interpreteren. Tussen 1983 en 1998 is sprake van een forse toename (van acht naar 39) om vervolgens in 2018 weer op acht terug te keren.

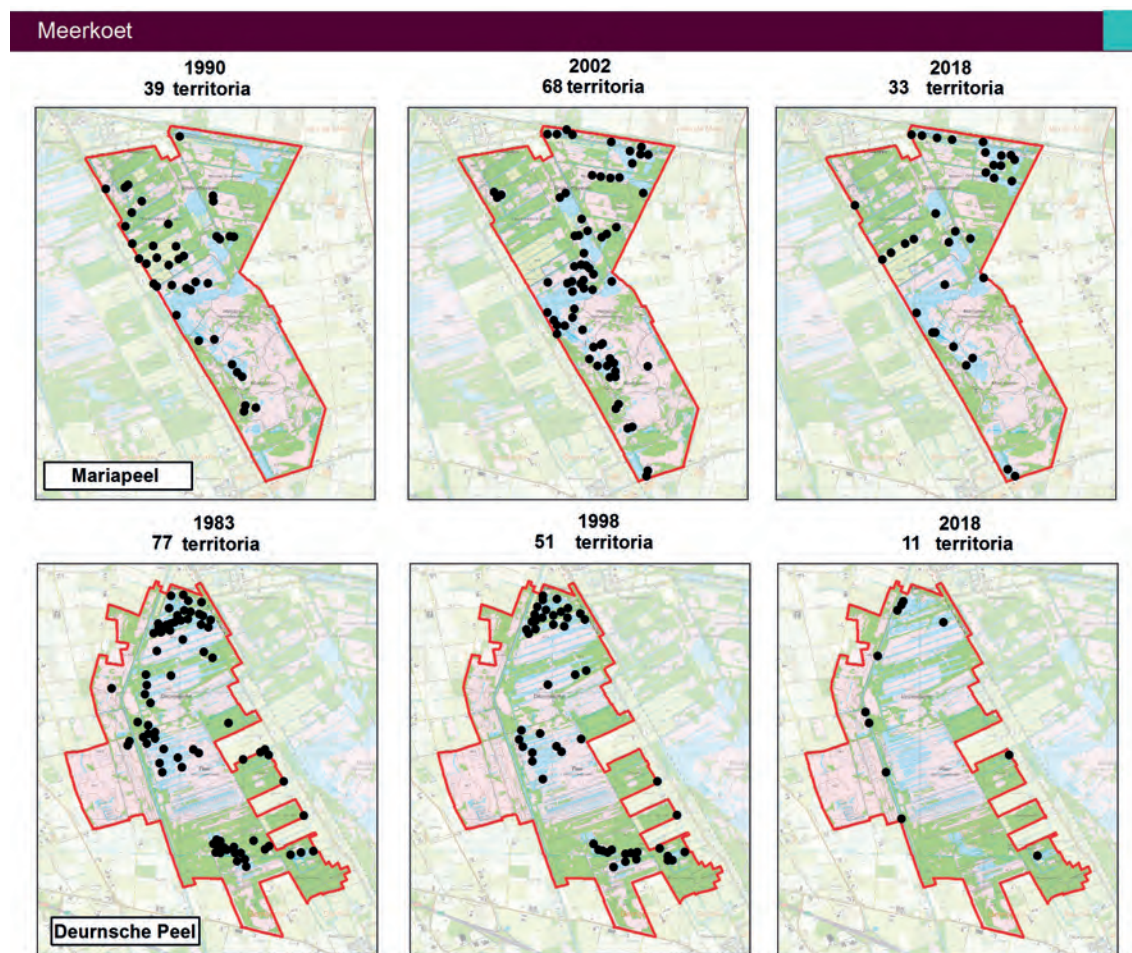
Figuur 34. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Waterral in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In de Groote Peel is de populatie tussen begin jaren negentig en 2016 verviervoudigd en heeft dus een nog veel sterkere groei dan in de Mariapeel plaatsgehad. Ook de landelijke trend is positief (www.sovon.nl/nl/soort/4070).

Meerkoet (*Fulica atra*) 61 territoria

De Meerkoet prefereert voedselrijkere wateren om te broeden. Dit zijn de wijken in het voormalige agrarisch gebied, het Kanaal van Deurne, de Helenavaart en de voedselrijkere plassen. De zure en voedselarme plassen, zoals in het centrale deel van de Deurnese Peel worden gemeden. De soort is driemaal zo talrijk in de Deurnese Peel als in de Mariapeel. In het laatste gebied is het voedselrijke moeras tussen de spoorlijn en het Griendtsveenkanaal met de aangrenzende plas in de Horster Driehoek het zwaartepunt voor de verspreiding (bijlage 2: figuur 20).

Vergelijking met eerdere karteringen laat een wisselend beeld zien (figuur 35). In de Mariapeel trad tussen 1990 en 2002 een verdubbeling op, om vervolgens in 2018 op het niveau van 1990 terug te keren. In 1990 en 2018 is stand weliswaar vrijwel gelijk gebleven, maar de verspreiding laat duidelijk verschuivingen zien (figuur 35). In 1990 lag het zwaartepunt in de Driehonderd Bunders en was de aanwezigheid in de Horster Driehoek minimaal. Deze lijn zet zich voort in 2018. Van de hoge dichtheid rond de Aalscholverkolonie in 2002 is in 2018 vrijwel niets meer over. Een deel van deze ontwikkeling heeft te maken met de hydrologische maatregelen. Tussen 1990 en 2002 is het middengebied en het gebied rond het Griendtsveenkanaal sterk vernat, waarbij meer open water is ontstaan, wat meer broedhabitat oplevert. Onduidelijk is waarom daarna de stand in het middengebied en bij het Meeuwenven is ingezakt.

Figuur 35. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Meerkoet in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In de Deurnese Peel is sprake van een duidelijk afnemende trend tussen 1983 en 2018. Kerngebieden ten noorden van de Freesvlakte en rond de Soeloop in het zuiden zijn na 1998 vrijwel verlaten. In 2018 bevindt het gros van de territoria zich in of nabij het Kanaal van Deurne. Over een verklaring voor deze

forse afname kan slechts worden gespeculeerd. Het zou te maken kunnen hebben met voedselconcurrentie met Grauwe Ganzen. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat door intensieve begrazing van Grauwe Ganzen van oevervegetaties er minder geschikte broedplaatsen overblijven. Verder is de Meerkoet deels afhankelijk van insecten in broedseizoen, dus zou goed kunnen zijn dat deze soort ook last heeft van 'iets' dat mis is met de waterinsecten in de Verheven Peel. Deze afnemende trend zien we bij meer watervogels, waarvan de jongen deels afhankelijk zijn van insecten. Landelijk is de trend van de Meerkoet tussen 1990 en 2018 stabiel (<https://www.sovon.nl/nl/soort/4290>). Opvallend is dat ook in de Groote Peel sprake is van een forse afname sedert begin jaren negentig (-80%) (van Noorden 2017).

Foto 8. Opvallend is dat de Meerkoet zo sterk in aantal is afgenomen. Zo nam deze soort hier in het Meeuwenven af van 10 (2002) naar 3 (2018) paar, 31 mei 2001 (foto: Boena van Noorden)

Waterhoen (*Gallinula chloropus*) 19 territoria

Als bewoner van wat voedselrijkere oevervegetaties is het Waterhoen een vrij schaarse verschijning in het gebied. Langs de Helenavaart en in het voedselrijke geïnundeerde bos tussen de spoorlijn en de het Griendtsveenkanaal zijn de meeste territoria aangetroffen (bijlage 2: figuur 26). Het aantal van 19 territoria is waarschijnlijk een onderschatting. Met name in de Deurnese Peel is waarschijnlijk sprake van een onderschatting, omdat hier geen gericht nachtonderzoek naar deze soort heeft plaatsgevonden. In de Mariapeel zijn tijdens de nachtbezoeken voor de Waterral verschillende aanvullingen voor het Waterhoen gevonden. Dit verklaart mogelijk deels het behoorlijke verschil tussen beide gebieden (Deurnese Peel drie en Mariapeel elf territoria).

Vergelijking met de oude inventarisaties laten een afname van de soort zien (figuur 36). De oudste volledige kartering van de Verheven Peel in 1976 leverde 117 territoria op (Kuiper 1976). Later werden in de Mariapeel in 1990 nog 31 en in 2018 nog slechts elf territoria vastgesteld (figuur 35). De relatieve afname in de Deurnese Peel is nog veel groter; van 14 in 1983 naar twee territoria in 2018. Ook landelijk loopt de broedvogelstand al jarenlang geleidelijk terug (www.sovon.nl/nl/soort/4240). In de Groote Peel is de dichtheid ruim tweemaal zo hoog en is de soort sedert begin jaren negentig stabiel (van Noorden 2017).

Figuur 36. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van het Waterhoen in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Kraanvogel (*Grus grus*) 2 territoria

Een van de meest spectaculaire gebeurtenissen tijdens deze broedvogelinventarisatie is de ontdekking van een zeker broedgeval van de Kraanvogel. Het betreft het eerste broedgeval in het zuiden van ons land (van Noorden & van den Munckhof, 2019). In en rond de Mariapeel werden vanaf eind maart regelmatig een paartje en solitaire Kraanvogels waargenomen. Op 27 maart werd voor het eerst in de Mariapeel een baltsend paar waargenomen in de omgeving van de later vastgestelde broedlocatie. Op 30 maart werden er zeker twee verschillende paren baltsend vastgesteld. De aanwezigheid van twee territoria werd daarna nog een paar maal bevestigd. Op 7 april werd een paar slepend met nestmateriaal gefotografeerd. Daarnaast verbleef een solitaire, nog niet volwassen vogel in de Mariapeel en het aangrenzende Grauwveen. In de Deurnese Peel werd enkele keren een solitaire vogel opgemerkt. Vermoedelijk was of waren dit een of meer vogels uit de Mariapeel, die hier zo nu en dan vertoefden. Op 24 april werd een broedende vogel in de Mariapeel ontdekt. Hierna werd de broedlocatie gemedend om verstoring te voorkomen. Van het tweede territoriale paar werden geen aanwijzingen voor broeden gevonden, al is een broedpoging niet geheel uit te sluiten. In de periode van 11 april tot en met 16 mei zijn er in en rond de Mariapeel alleen solitaire vogels waargenomen, wat een aanwijzing is dat de partner zich bij het nest ophield. Op 17 mei verscheen er in de Mariapeel een paartje, dat daarna regelmatig werd waargenomen. Dit is een aanwijzing dat dit paar niet (meer) aan het broeden was. Omdat er op 18 juli nog steeds geen aanwijzingen waren voor Kraanvogels met jongen is besloten om op die dag de nestlocatie te bezoeken. Het nest was gebouwd van pitrusstengels en veenmos. De diameter was 70 cm en de hoogte 20 cm. De vegetatie rond het nest werd plaatselijk gedomineerd door snavelzegge en veenpluis, maar vooral ook door veenmos en wat verder weg door riet.

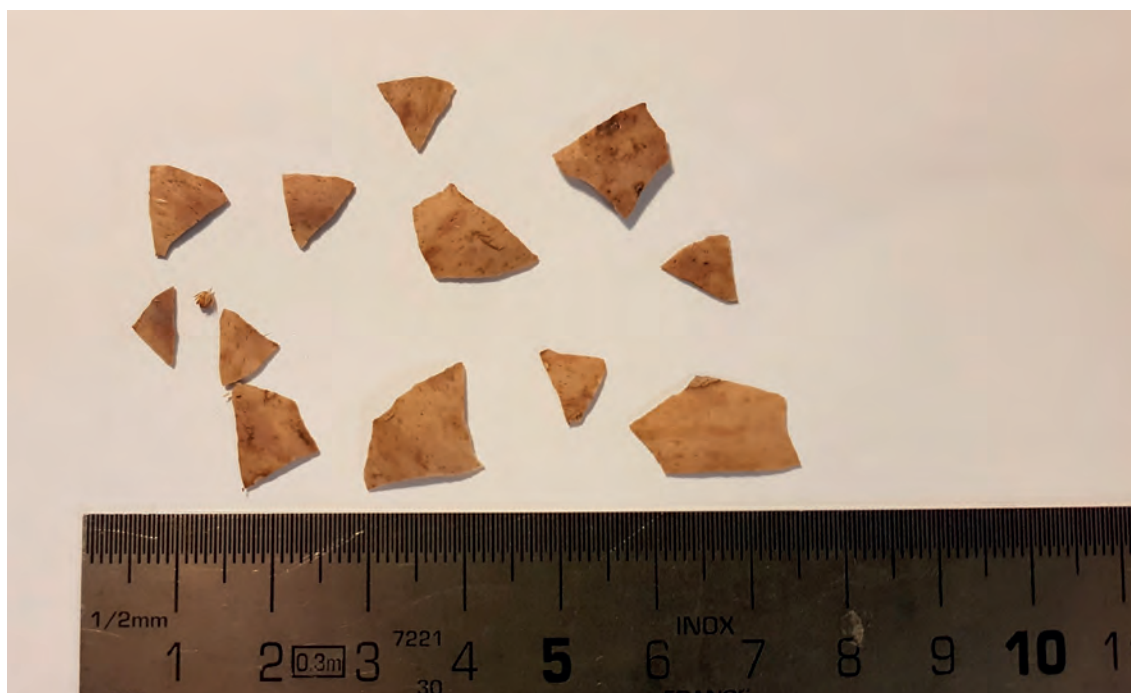
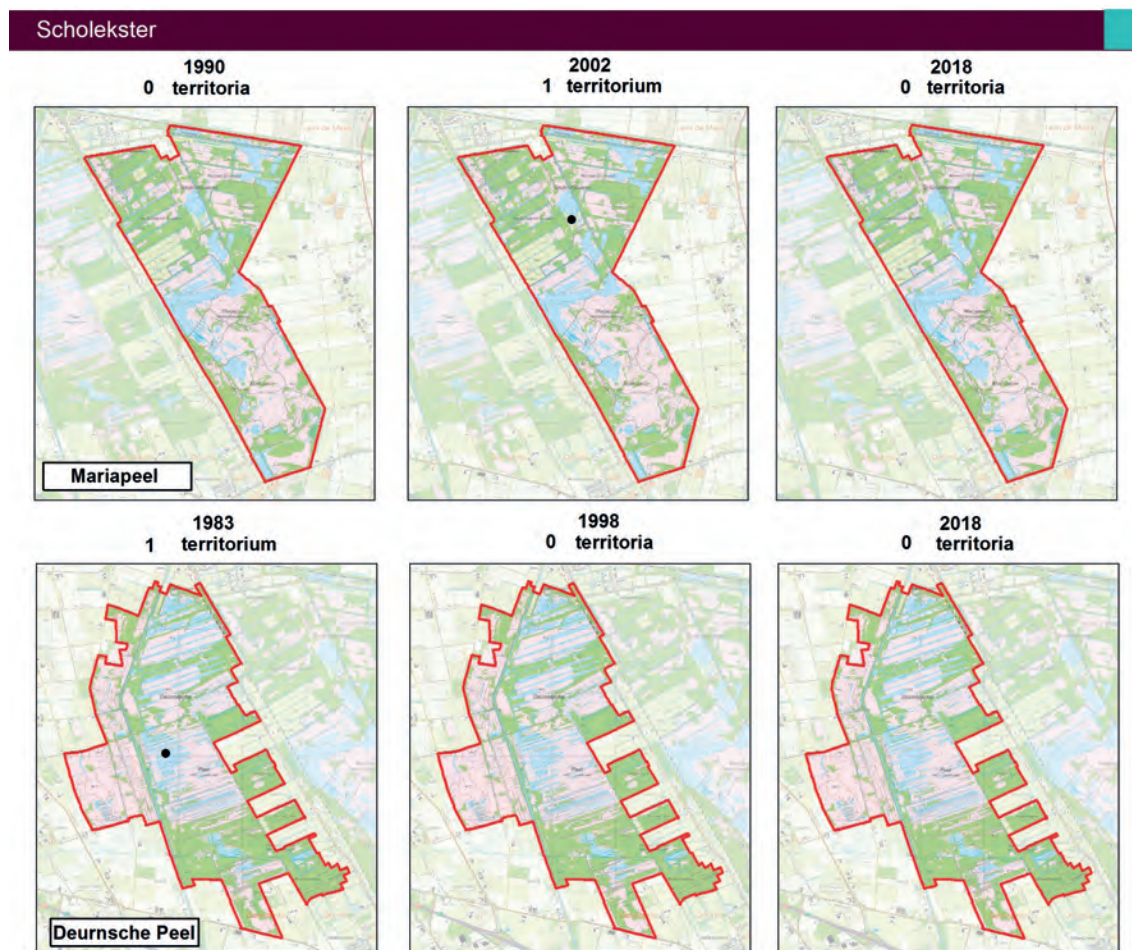

Foto 9. Eischalresten van het eerste broedgeval van de Kraanvogel in Limburg. Mariapeel 18 juli 2018 (foto: Boena van Noorden).

In het nest werden resten van eischalen van de Kraanvogel aangetroffen (foto 9). Onduidelijk was of het hier resten betrof van een ei dat was uitgekomen of dat het ei in het nest was gepreedeerd. Er is evenwel geen enkele waarneming van een kuiken gedaan, zodat moet worden aangenomen dat dit eerste broedgeval niet succesvol was. Waarschijnlijk heeft de ernstige droogte het slagen van het broedsel verhinderd. Tijdens de bezoeken in maart en april was de locatie nog kletsnat en vrijwel ontoegankelijk, terwijl deze in juli met gewone laarzen goed te bereiken was. In verband met de verstoringgevoeligheid ontbreekt een verspreidingskaart.

Scholekster (*Haematopus ostralegus*) 1 territorium

De Scholekster behoort niet tot de karakteristieke hoogveen- of heidesoorten. Het feit dat er zich desondanks een paar heeft weten te vestigen is het gevolg van de recent uitgevoerde inrichtingsmaatregelen op de voormalige landbouwgronden in het Grauwveen. Door de vrij recente oplevering (2017) is dat deel nog erg open met een lage kruidachtige vegetatie, bestaande uit voornamelijk grassen op de wat drogere delen.

Figuur 37. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Scholekster in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnsche Peel.

Dit habitat zal door de voortgaande successie snel verdwijnen en in de volgende inventarisatieronde (2024) zal de Scholekster er vrijwel zeker niet meer voorkomen. In het verleden is het incidentele voorkomen vaker vastgesteld. Zo werd in 1983 op het vrijwel onbegroeide veen in het centrale deel van de Deurnsche Peel een territorium gevonden en in 2002 bij het Land van Bommel in de Mariapeel (figuur 37). Het Land van Bommel is in 1998 opnieuw ingericht nadat de landbouwfunctie werd opgeheven.

Kievit (*Vanellus vanellus*) 21 territoria

Van oorsprong kwam de Kievit in de Peelvenen vrijwel alleen voor op de recent ontgonnen delen, waar kale veenruggen een uitstekend open habitat waren. Ook in de periode 1983-1985 broedde de soort op dergelijke plekken in de Deurnese Peel. Met het begroeid raken van dergelijke locaties verdween de soort daarna weer uit het veen (figuur 38). In 2018 werd in het vergelijkingsgebied van de Deurnese Peel eenmaalig een baltsend paar waargenomen aan de noordkant van het gebied.

De overige territoria in het onderzoeksgebied lagen in de graslanden en in de natuurontwikkelingszone; achter de Julianahoeve en de Hoeve Willem III en in de Driehonderd Bunders. Maar verreweg de meeste territoria werden gevonden in de natuurontwikkelingszone bij het Grauwveen (13 territoria) (bijlage 2: figuur 16). Zolang de genoemde gebieden maar kaal genoeg blijven door maaierwerkzaamheden, zal de soort wel in het studiegebied blijven voorkomen.

Figuur 38. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kievit in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Kleine Plevier (*Charadrius dubius*) 6 territoria

In het omgrensde gebied de Verheven Peel ontbrak de soort; hetgeen niet zo vreemd is voor een (voormalig) hoogveengebied. Echter de recent uitgevoerde natuurontwikkelingsprojecten op voormalige graslanden langs de Helenaveenseweg waarbij ondiepe waterplassen zijn ontstaan leverden uitstekende omstandigheden op voor slikfoerageerders en -broeders zoals de Kleine Plevier (bijlage 2: figuur 18). Bij hoeve Willem III werden drie territoriale paartjes gezien die elkaar het leven behoorlijk zuur leken te maken door de territoriumconflicten rondom de relatief kleine plas. De verwachting is dat deze situatie niet zal beklijven. De vegetatiesuccessie gaat snel en dan zal deze typische pioniersoort het veld moeten ruimen.

Foto 10. De natuurontwikkeling in het Grauwveen levert tijdelijk geschikt broedhabitat voor de Kleine Plevier. Grauwveen, 30 september 2015 (Foto Boena van Noorden).

Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*) 1 territorium

In het net ingerichte natuurontwikkelingsgebied bij het Grauwveen werden op meerdere data territoriumindicatieve waarnemingen (28 april twee exemplaren, 29 april één exemplaar en 5 juni een baltsend paar) gedaan. Hiermee voldeden de waarnemingen aan de criteria voor een geldig territorium. Het paar bevond zich op de kale plekken, die na het afgraven van de bouwvoor zijn ontstaan. Er zijn geen aanwijzingen voor broeden gevonden. Het is uitzonderlijk dat zo ver in het binnenland een territorium wordt vastgesteld. De kans dat in de toekomst opnieuw een territorium wordt gevestigd is vrijwel uitgesloten omdat het terrein door de successie snel ongeschikt wordt.

Watersnip (*Gallinago gallinago*) 5 territoria

Hoogveengebieden behoren tot het oorspronkelijke broedbiotoop van de Watersnip. Het gaat hierbij om open, ongestoorde, intacte venen en niet om de hoogveenrelicten waartoe de Verheven Peel gerekend moet worden. In aangetaste hoogvenen is de openheid door struweel- en boomopslag te gering en vaak ontbreken de noodzakelijke plas-drassituaties met een voldoende omvang. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de soort momenteel in de Peelvenen een zeer schaarse broedvogel is. In de Deurnese Peel werd de soort niet vastgesteld en vier van de vijf territoria in de Mariapeel lagen in het recent opgeleverde natuurontwikkelingsproject in het Grauwveen (bijlage 2: figuur 26). Door het afgraven van de bouwvoor is daar een open plas-drassituatie ontstaan met veel pitrus. Het waterpeil is er echter niet erg stabiel waardoor in drogere periodes de struweel- en boomgroei kansen krijgt.

Figuur 39. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Watersnip in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Om de soort te behouden is het periodiek verwijderen van de boom- en struiklaag in dit deel van het Grauwveen noodzakelijk.

Oudere inventarisaties wijzen uit dat de soort als broedvogel vanaf de tachtiger jaren een zeer zeldzame verschijning was (figuur 39). Alleen in 1998 konden twee territoria in de Deurnese Peel worden vastgesteld. In de Groote Peel werden in 1996 zes territoria gevonden, hetgeen het hoogste aantal sedert zeker 30 jaar was (van Noorden 2017). Wellicht hebben de interne hydrologische maatregelen en het natuurbeheer er voor gezorgd dat het areaal geschikt broedbiotoop hier is toegenomen. Het oudste gedocumenteerde broedgeval in de Verheven Peel dateert uit 1954 en had betrekking op de Driehonderd Bunders in de Mariapeel (Braaksma 1962).

Het is verheugend om te constateren dat de trend van deze Rode Lijstsoort in de Peelvenen positief is. Landelijk doet de soort het de laatste tien jaar ook beter en laat een voorzichtige toename zien, al is de trend over een langere periode (1990-2017) afnemend (www.sovon.nl/nl/soort/5190).

Houtsnip (*Scolopax rusticola*) 19 territoria

Houtsnippen houden er geen duidelijk territorium op na, maar de baltsvluchten van mannetjes in de diepe schemer vallen wel op. De aanpak van de kartering bood maar beperkt ruimte voor inventarisatiewerk in de diepe schemer, zodat deze soort waarschijnlijk onderteld is, waarbij het beeld ten dele tot stand kwam door waarnemingen van opvliegende vogels in het late voorjaar. De territoria werden vooral vastgesteld in de meest bosrijke delen; het noorden van de Mariapeel en het zuiden van de Deurnese Peel (bijlage 2: figuur 15). Op 16 mei werd in dit gebied een nest gevonden in vrij dichte vegetatie met adelaarsvaren (foto 11) in berkenbos met bijmenging van o.a. eik, ratelpopulier en lijsterbes. Dit legsel bleek later gepredeerd. Bij voorgaande inventarisaties werd de soort niet vastgesteld, hetgeen een toename betekent. In de nabijgelegen Groote Peel stond de Houtsnip eind vorige eeuw bekend als een incidentele broedvogel met slechts één nestvondst (van Seggelen 1999), maar met 12 territoria in 2016 (van Noorden 2017) heeft de soort inmiddels vaste voet aan de grond gekregen. Ook in de omgeving van Nederweert zit de Houtsnip in de lift, waarbij naast het ouder worden van het bos ook lokale vernatting als reden wordt genoemd (Loven et al. 2018).

Foto 11. Legsel van Houtsnip in de Deurnese Peel 16 mei 2018 (Foto Rob Vogel).

Kokmeeuw (*Croicocephalus ridibundus*) 34 territoria

Met een laatste bescheiden kolonietje van minimaal 34 nesten is het doek bijna gevallen voor de Kokmeeuw in de Verheven Peel. Uit het verleden is bekend dat de soort met maximaal 2000 paren in deze omgeving aanwezig was (Hustings et al., 2006, Vereijken & Verbeeten 2000, Vereijken & Verbeeten 1999). Dan eens in de Deurnese Peel en dan eens in de Mariapeel. De grootste aantallen in het recente verleden betreffen 600 nesten in de Deurnese Peel en 500 in de Mariapeel in 1990 en 1240 nesten in 1993 in de Mariapeel en daarnaast een bescheiden 35 in de Deurnese Peel. De grote kolonie in dit laatste gebied is in 1991 verdwenen doordat de broedlocatie in dat jaar droog kwam te staan. Een betere waterstand in de jaren daarna leverde geen herkolonisatie op (Vereijken & Verbeeten 2000, Vereijken & Verbeeten 1999). In 2002 worden in de Mariapeel nog steeds 467 nesten op het Meeuwen aangetroffen (figuur 40). De teloorgang van de Kokmeeuw op de binnenlandse kolonies wordt toegeschreven aan de verslechterde voedselsituatie in de omringende agrarische gebieden (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2002).

Figuur 40. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kokmeeuw in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Holenduif (*Columba oenas*) 38 territoria

De Holenduif is een opmerkelijk schaarse broedvogel in de Verheven Peel. Vrijwel alle territoria waren aanwezig langs de randen, met name langs de agrarische enclaves rondom de Helenavaart en nabij Griendtsveen. In het bos werden koerende vogels vooral opgemerkt in de oudere loofbosfragmenten zoals het Grootvenbos, Pikkersbos en Eikentelgenbos (bijlage 2: figuur 15). De afgelopen decennia lijkt de Holenduif stabiel gebleven, met een afname in het noordelijke deel van de Mariapeel en waarschijnlijk een bescheiden toename in de Deurnese Peel. In 1998 is deze soort niet meegenomen in de kartering en ontbreekt daarom in figuur 41. Deze hollenbroeder lijkt dus niet van het ouder worden van het bos te profiteren, zoals ook in de Groote Peel werd vastgesteld.

Figuur 41. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Holenduif in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1998 is de soort niet onderzocht in de Deurnese Peel.

Zomertortel (*Streptopelia turtur*) 2 territoria

Een van de meeste bedreigde vogelsoorten in ons land is de Zomertortel. Er zijn maar weinig soorten waarvan de stand sedert de zeventiger jaren zo sterk is afgenomen. Het landelijk beeld zien we ook terug in de Verheven Peel. Tijdens de eerste periode (1983-1990) werden er nog 106 territoria gevonden (figuur 42). In 2018 nog slechts twee. In 2002 was de stand in de Mariapeel al van 29 naar 3 territoria gezakt. In de Deurnese Peel is de soort in 1998 niet meegenomen in het onderzoek, waardoor er geen aantal bekend is. De soort gebruikt het gebied voornamelijk als broedplaats en het omringende cultuurland als foerageergebied. We zien dat mooi terug in de verspreidingskaart van de Deurnese Peel uit 1983 (figuur 42), waarbij de soort zich concentreert langs de randen. Een van de hoofdoorzaken voor de afname is te zoeken in het omringende cultuurgebied, waar door schaalvergroting en intensivering van de landbouw nauwelijks nog voedsel voorhanden is. Daar kun je de jacht op deze trekvogel in Zuid-Europa en de verdroging en habitataantasting van het Afrikaanse overwinteringsgebied nog bij optellen als factor die het voortbestaan van deze Rode Lijstsoort als broedvogel in Nederland in gevaar brengt.

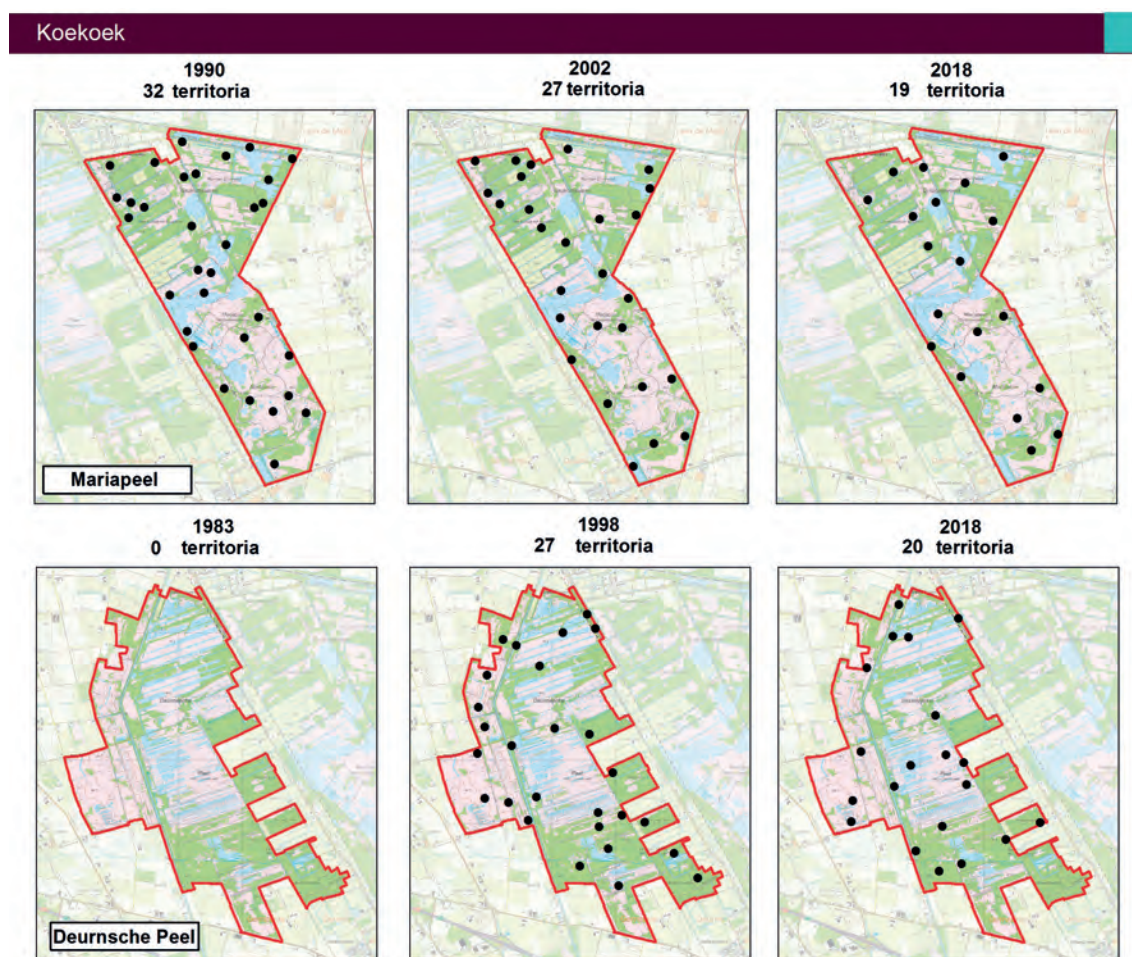

Figuur 42. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Zomertortel in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1998 is de soort niet onderzocht in de Deurnese Peel.

Koekoek (*Cuculus canorus*) 39 territoria

Het schatten van de aantallen broedende Koekoeken in een gebied is geen sinecure. En al zeker niet als het een groot gebied betreft waarbij de Koekoeken tussen deelgebieden op en neer vliegen, al is wel gepoogd daar bij de interpretatie in het veld rekening mee te houden. De 39 geconstateerde territoria zijn daarom niet meer dan een schatting. De homogene verspreiding van de soort over dit soort Peelgebieden (zie ook van Noorden 2017) lijkt een gevolg van de strikte territoriumdrang van Koekoekmannen en het feit dat ze zowel de open als half open delen benutten.

Opvallend is de overeenkomst met de Groote Peel, omgerekend zijn de dichtheden per 100 ha (half) open gebied resp. 2.8 en 2.9 territoria. Hustings et al. (2006) melden dichtheden van minder dan één per 100 ha in andere habitats in Limburg. Ondanks de telonzekerheden is er een opmerkelijke overeenkomst tussen de ontwikkeling in beide deelgebieden Maria- en Deurnese Peel (figuur 43). Zowel rond 2000 als in 2018 zijn de aantallen vrijwel gelijk, resp. 27 om 27 en 19 om 20, hetgeen ook laat zien dat er een duidelijke achteruitgang is van iets meer dan 25%.

Figuur 43. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Koekoek in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1983 is de soort niet onderzocht in de Deurnese Peel.

In de Mariapeel was het aantal getelde territoria in 1990 nog 32 (Deurnese Peel onbekend) zodat er sprake lijkt van een stelselmatige afname. Aan waardvogels lijkt geen gebrek, waarschijnlijk is de veel voorkomende Boompieper hier de favoriet en mogelijk ook de Fitis.

Kerkuil (*Tyto alba*) 2 territoria

Het voorkomen van een broedpaar van de Kerkuil in de Mariapeel is bijzonder te noemen, daar het echt een soort is van liefst extensief gebruikt en kleinschalig agrarisch landschap (Bijlage 2: figuur 16). De soort broedt al zeker sedert 2009 in de geitenstal in de Mariapeel. De boerderijen met kleinschalige graslanden langs de Soemeersingel bieden misschien nog wel uitbreidingsmogelijkheden voor de soort.

Bosuil (*Strix aluco*) 4 territoria

Het verkregen beeld is incompleet omdat er in de goede tijd (februari-maart) geen avondbezoeken zijn gebracht waarbij de lokroep is afgedraaid met behulp van een geluidsdrager (bijlage 2: figuur 7). De waarnemingen hebben betrekking op bezoeken in de (ochtend)schemer in de maanden dat de Bosuil niet meer zo vocaal actief is. Een vergelijking met de broedvogelkarteringen rond de eeuwwisseling suggereert een afname maar vermoedelijk is dit beeld vooral een weerspiegeling van de beperkte inspanningen in de geëigende inventarisatieperiode. Het is voorstelbaar dat het hydrologisch herstelbeheer voor deze soort niet goed uitpakt. Muizen, het stapelvoedsel, mijden drassige en natte gebieden immers grotendeels.

Ransuil (*Asio otus*) 3 territoria

De Ransuil is mogelijk de lastigst te karteren soort in Nederland. Ook 's nachts zijn ze niet erg vocaal actief. Ze vallen vooral op door de bedelroep van de jongen, die vanaf eind mei in de diepe schemer is te horen, maar paren zonder broedsucces (vaak het geval in muizenarme jaren) blijven daardoor onopgemerkt. Het verkregen beeld in de Verheven Peel zal dus incompleet zijn (bijlage 2: figuur 21). Daarbij komt nog dat 2018 landelijk de boeken in gaat als een slecht muizenjaar (Bijlsma 2019). In het uiterste zuiden van de Deurnese Peel (nabij de Oude Peelstraat) werd een jonge Ransuil vastgesteld nabij een oud kraaiennest. In de Mariapeel werden aan de rand van de Horster Driehoek, op 27 juni twee roepende jongen waargenomen.

Nachtswaluw (*Caprimulgus europaeus*) 37 territoria

Wie enige decennia geleden dit aantal nachtzwaluwen voor de Verheven Peel zou hebben geschat zou voor gek worden verklaard. Ook al meldt Hens (1965) al het incidentele voorkomen van de soort in de Peel; tot begin jaren negentig werd het voorkomen aldaar betwijfeld (Hustings et al. 2006). Gewaarschuwd door de geconstateerde recente hoge dichtheid van de soort in de Groote Peel (van Noorden 2016) voerden we in juni een simultaantelling uit. Deze leverde een betrouwbare schatting op van 20 territoria in de Deurnese Peel en 17 in de Mariapeel (bijlage 2: figuur 20).

Foto 12. Nest van een van de vele paartjes Nachtzwaluwen in het Peelgebied. Hier op een open plek tussen Pijenstrootje en jonge Berkjes in Het Zinkske, 19 mei 2018 (foto Bram Ubels).

Tellingen in 1998 en 2002 leverden slechts één territorium op, zodat sprake is van een enorme toename (figuur 44). Deze toename doet zich ook voor in de omliggende landen en lijkt voor een belangrijk deel gerelateerd aan de opwarming. Het aantal warme avonden in juli en augustus is sinds de jaren zestig toegenomen. Daarnaast wordt vermoed dat het broedseizoen door klimaatverandering langer duurt waardoor vaker twee broedsels in één seizoen kunnen worden grootgebracht. De zingende mannen werden vooral in de drogere en open delen van het gebied gehoord, maar ook in nattere delen komt de soort voor, waarschijnlijk omdat daar nog steeds voldoende geschikte broedplekken aanwezig zijn op de hoge 'ruggen' die door het gebied lopen.

Figuur 44. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Nachtzwaluw in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

IJsvogel (*Alcedo atthis*) 1 territorium

Voor deze soort zijn er betrekkelijk weinig mogelijkheden om te foerageren in het veen zelf. Misschien dat er nog wel voldoende prooi is (hondsvijjes), maar het water zal in de meeste gevallen te weinig doorzicht hebben voor deze oogjager. De kanalen en vaarten om en in het gebied geven die mogelijkheid dan weer wel. Zo werd in 1990 een nest gevonden aan de noordkant van de Deurnese Peel, waarvan de vogels foerageerden op het Kanaal van Deurne (Vereijken, 1991). In 2002 werden er zelfs drie territoria opgetekend in de Mariapeel (figuur 45). In het centrum van het gebied was een territoriale waarneming en aan de zuidkant werd een nestvondst gedaan. Ook in 2018 kon een territorium worden vastgesteld. In de omgeving van de bocht in het Kanaal van Deurne werden diverse malen een IJsvogel waargenomen (bijlage 2: figuur 16). Daarnaast zijn er een beperkt aantal waarnemingen van losse exemplaren in het gebied: elders langs het Kanaal van Deurne op 28 april en 1 juni, bij de Bajonetbocht op 24 april en aan de uiterste zuidkant van de Mariapeel op 20 juni.

Figuur 45. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de IJsvogel in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Groene Specht (*Picus viridis*) 15 territoria

Groene Spechten werden vooral in de Mariapeel aangetroffen (bijlage 2: figuur 13). Waar de aantallen in de Mariapeel de afgelopen decennia zijn toegenomen, lijkt de ontwikkeling in de Deurnese Peel te stagneren (figuur 46). Enerzijds zal het ouder worden van het bos meer broedgelegenheid opleveren, zoals ook in de Groote Peel is vastgesteld (van Noorden 2017), anderzijds is vernatting ongunstig. In grasvegetaties voorkomende mieren, zoals wegmieren en gele weidemieren en hun broed, zijn een belangrijke voedselbron, maar deze gedijen op plekken met een droger en zonniger microklimaat. In beter ontwikkelde bossen zijn behalve 'grasmieren' ook 'humusmieren' beschikbaar als voedselbron (Kolsters et al. 2014). Deze zullen op locaties met een gevarieerder microklimaat (door kleine hoogteverschillen) minder beïnvloed worden door hydrologisch herstelbeheer. Figuur 3 (hoogtekaart) maakt ook duidelijk dat de geschikte locaties vooral in de Mariapeel te vinden zijn.

Figuur 46. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Groene Specht in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Zwarte Specht (*Dryocopus martius*) 7 territoria

Ondanks het relatief beperkte bosoppervlak waren Zwarte Spechten in de Verheven Peel moeilijk te inventariseren. Luidruchtig heen en weer vliegende vogels konden soms kilometers gevolgd worden, zonder dat duidelijk is hoe dit gedrag geïnterpreteerd moest worden. In combinatie met territoriumkartering is de beste methode, het opzoeken van nestbomen (Bult 2018), maar lang niet alle potentiële broedlocaties waren goed bereikbaar. Er werd weinig geroffeld en ook de kenmerkende nestroep werd zelden gehoord, wat er op kan wijzen dat er deels ongepaarde of niet-broedende territoriale vogels in het spel waren. Hoewel bij de interpretatie van de waarnemingen in het veld rekening is gehouden met het actieve vlieggedrag, kan een lichte overschatting niet worden uitgesloten.

Als bewoner van oude bomen (nestholte) ligt de associatie van de Zwarte Specht met hoogvenen niet voor de hand. Pas nadat de verveners het gebied hadden verlaten kreeg bosvorming een kans. De soort is dan ook een relatief recente nieuwkomer in de Peel. Het eerste territorium in de Groote Peel werd in 1958 vastgesteld en vanaf 1990 jaarlijks (van Seggelen 1999). Voor de Verheven Peel is het eerste territorium minder goed gedocumenteerd. Feit is dat in 1976 in de Verheven Peel 3 territoria werden geconstateerd (Kuiper 1976). In 1983 werd in de Deurnese Peel één territorium gevonden (figuur 46).

Figuur 46. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Zwarte Specht in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Met het ouder worden van het bos is het aantal territoriale vogels toegenomen. Tijdens de eerste karteringen werden zowel in de Deurnese Peel (1983) als in de Mariapeel (1990) één territorium gevonden. Tijdens de tweede kartering in 1998 (Deurnese Peel) en 2002 (Mariapeel) waren dat er in elk gebied vijf. In 2018 bleef het aantal voor de Mariapeel op vijf hangen en viel in de Deurnese Peel de

stand terug naar twee (figuur 46 en bijlage 2: figuur 28).

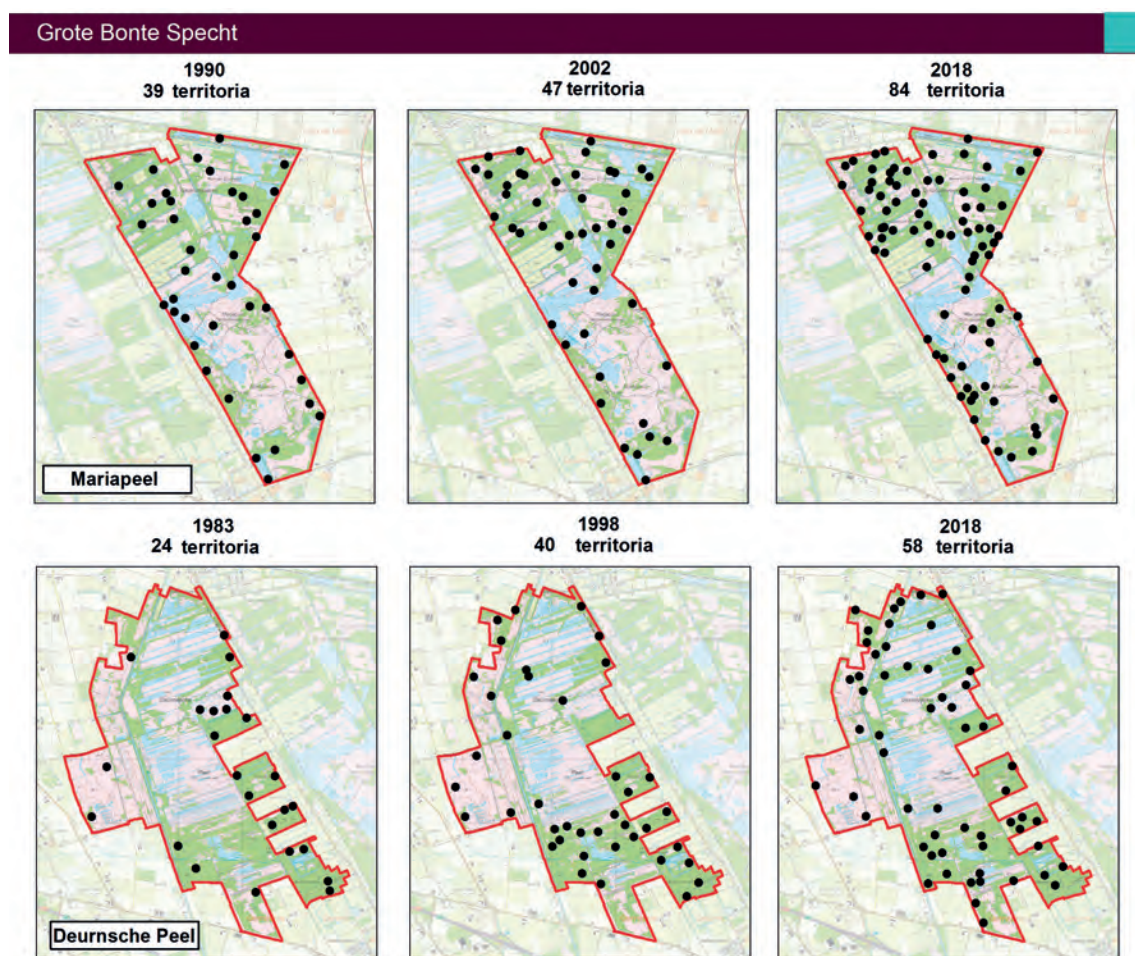
In de Mariapeel zijn drie van de vijf territoria langs de Helenavaart aangetroffen, dat is niet vreemd omdat hier de oudste bomen staan, die tijdens de aanleg van de Helenavaart (1853-1880) zijn aangeplant. Ook in de Deurnese Peel bevinden zich de territoria in het gedeelte met het oudste bos (Broe-meerbos en Pikkersbos).

Foto 13. Nestholte van Zwarte specht aan de Helenaveenseweg, in een van de weinige beuken in de Deurnese Peel. De beuk is voor Zwarte Specht veruit de belangrijkste nestboom, 20 juni 2018 (foto Bram Ubels)

Grote Bonte Specht (*Dendrocopus major*) 154 territoria

Roffelende Grote bonte Spechten zijn in het voorjaar in alle bosrijke delen van de Verheven Peel waar te nemen, maar het meest nog in het noordelijk deel van Mariapeel (bijlage 2: figuur 14). Hier is relatief veel oud bos aanwezig. Ook middeloud berkenbos, zoals in het zuiden van de Deurnese Peel, is al goed bezet. Al na enkele decennia zijn de berken oud genoeg en kunnen de spechten hopen in het zachte hout hakken. De Grote Bonte Specht is een belangrijke soort in de boscologie, omdat veel andere hopenbroeders profiteren van oude spechtenholten en dus afhankelijk zijn van de ontwikkeling van die soort. Een vergelijking met eerdere broedvogelinventarisaties wijst bijna op een verdubbeling ten opzichte van de karteringen rond de eeuwwisseling (figuur 48). In de Groote Peel heeft zich een vergelijkbare ontwikkeling voltrokken (van Noorden 2017).

Figuur 48. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grote Bonte Specht in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Middelste Bonte Specht (*Dendrocopus medius*) 1 territorium

In 2018 werd voor het eerst een territorium van de Middelste Bonte Specht in de Verheven Peel vastgesteld en ook elders in de Peel is dit een novum (B. van Noorden). Het territorium bevond zich in het Eikentelgenbos aan de rand van de Deurnese Peel (bijlage 2: figuur 20). Op 8 april reageerde een vogel op de met behulp van geluidsdragers nagebootste baltsroep. Een half uur later werd hierna (spontaan) de biek-biek-biek-roep gehoord. Deze eerste vestiging komt niet onverwacht; ten zuiden en oosten van de Peel heeft de soort inmiddels vaste voet aan de grond (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018), zij het in de omgeving van Nederweert pas in 2017 (Loven et al. 2018).

Kleine Bonte Specht (*Dendrocopos minor*) 38 territoria

De kenmerkende roffel was overal in de bosgebieden van de Verheven Peel te horen (bijlage 2: figuur 16). Niet alleen in oud gevarieerd loofbos maar ook, zij het in een lage dichtheid, in homogeen middeloud berkenbos. In het zachte hout van berken is het ook voor deze kleine specht mogelijk om een nestholte te maken. Vermoedelijk is het verkregen beeld incompleet want na een actieve periode op zonnige windstille ochtenden in maart valt de activiteit wat stil, al is er af en toe een kleine opleving. In vergelijking met de periode rond de eeuwwisseling lijkt de Kleine Bonte Specht stabiel in de Mariapeel en duidelijk toegenomen in de Deurnese Peel (figuur 49). Een kartering van de gehele Verheven Peel in 1976 leverde twee territoria op (Kuiper 1976). Veel bos is inmiddels oud genoeg om Kleine Bonte Spechten te huisvesten. Ook in de Groote Peel zit de soort in de lift (van Noorden 2017).

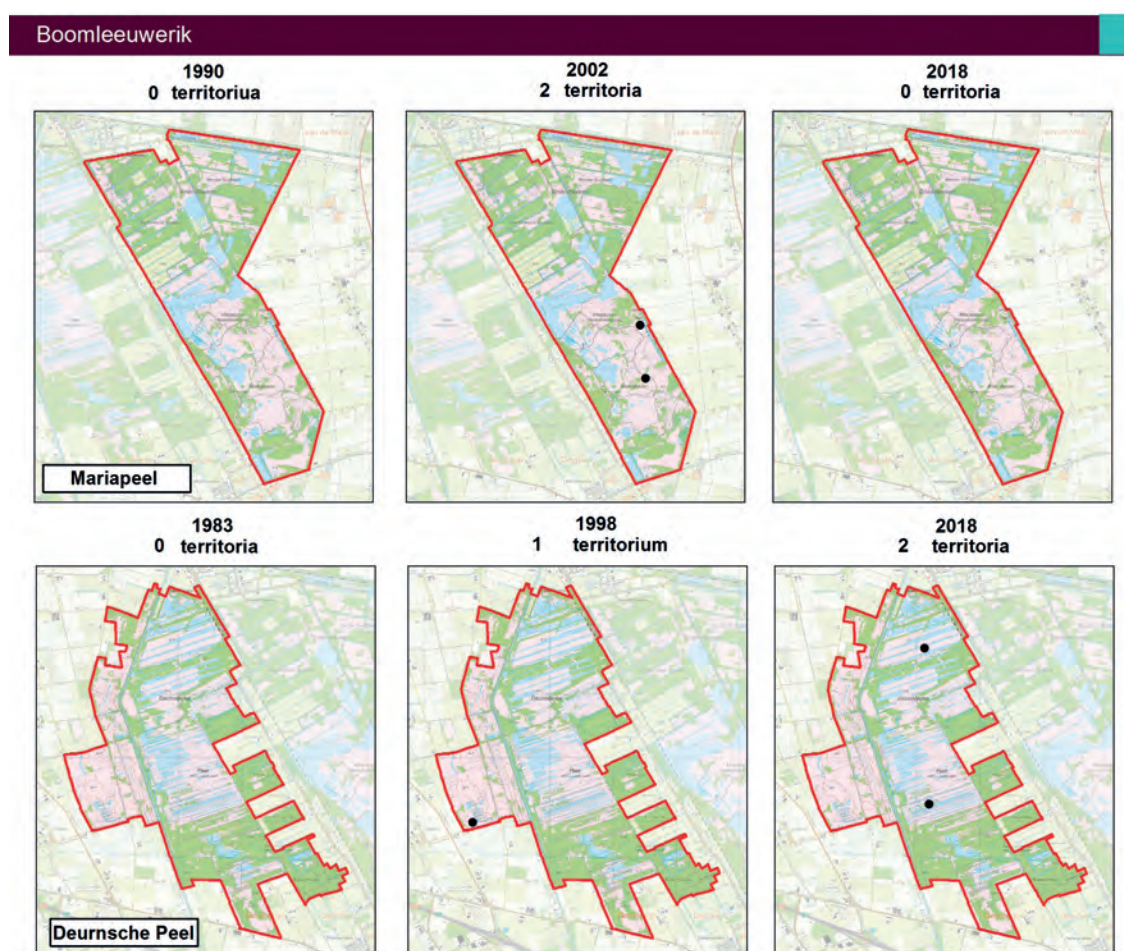

Figuur 49. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kleine Bonte Specht in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Boomleeuwerik (*Lullula arborea*) 2 territoria

De Boomleeuwerik is met twee territoria een schaarse broedvogel in de Verheven Peel. Beide territoria werden in de Deurnese Peel aangetroffen, waarvan één op de Freesvlakte en de andere op de Vlake van Minke (bijlage 2: figuur 4). Dit zijn de meest open en spaarzaam begroeide delen op een veenondergrond. Opvallend is dat op de drogere zandkop in het zuidoosten van de Mariapeel geen territoria werden aangetroffen. Dit deel komt meer overeen met het klassieke heidebiotoop van deze soort. In 2002 zijn hier wel twee territoria vastgesteld. Toch was het in het verleden zeker geen jaarlijkse broedvogel, getuige het ontbreken in 1983 en 1990 in respectievelijk de Deurnese Peel en de Mariapeel (figuur 50).

In de Groote Peel is de soort minder schaars. In 2016 zijn hier vijf territoria vastgesteld. In de jaren daarvoor fluctueerden de aantallen sterk met als maximum 17 territoria in 1987 en een minimumaantal van één in 2003 (van Noorden 2017).

Figuur 50. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Boomleeuwerik in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*) 11 territoria

De teloorgang van de Veldleeuwerik slaat geen habitat over. Hoogveengebieden behoren tot de natuurlijke leefgebieden van de soort, maar toch zien we ook hier de desastreuze achteruitgang. De oudste volledige kartering in 1976 leverde nog 54 territoria op (Kuiper 1976). In de 80-er jaren van de vorige eeuw kwamen er in de Verheven Peel nog altijd meer dan tien territoria voor (figuur 51). Helaas moeten we constateren dat anno 2018 de soort uit de hoogveengebieden is verdwenen als broedvogel. Alleen in de natuurontwikkelingsgebieden rond de Willem III hoeve en bij het Grauwveen is de soort nog aangetroffen (bijlage 2: figuur 26). Dat was vroeger wel anders. Zo wordt onder meer in het rapport van de Groote Peel de soort in het verleden als talrijk aangeduid (van Noorden 2017). Een situatie die ook voor de Verheven Peel zal hebben gegolden.

Figuur 51. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Veldleeuwerik in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Boompieper (*Anthus trivialis*) 389 territoria

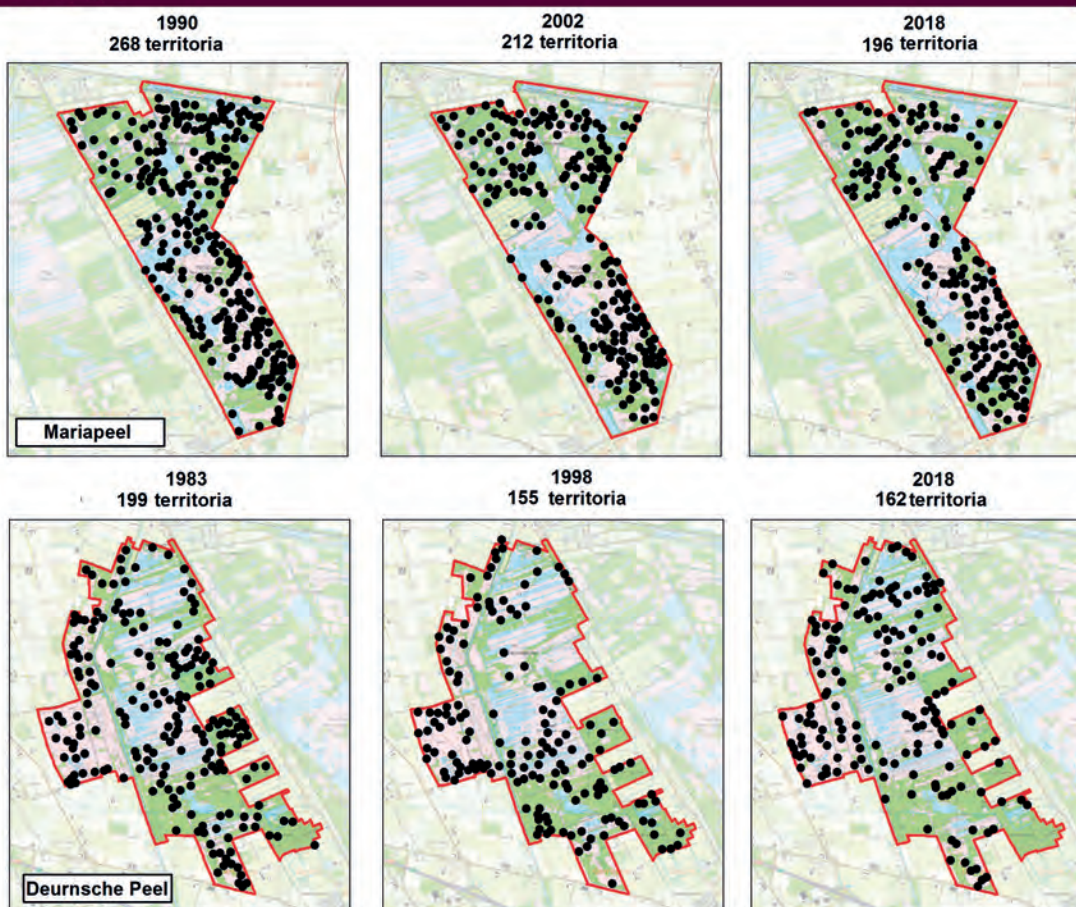
De Boompieper behoort tot de talrijkste broedvogels van de Verheven peel. Met name in de opener delen van het gebied is de soort talrijk, mits het terrein niet te nat is. De grootste concentraties zijn te vinden in het zuiden van de Mariapeel, maar de dichtheid in het noorden van de Mariapeel, het noorden van de Deurnese Peel (Freesvlakte en omgeving) en de Liesselse Peel doen daar weinig voor onder (bijlage 2: figuur 5). In de natte delen en in bos met een (vrijwel) gesloten kroonlaag ontbreekt de Boompieper vrijwel. Na een eerdere afname in de jaren negentig, en mogelijk ook daarvoor, liggen de aantallen inmiddels ongeveer op het niveau van rond de eeuwwisseling (Mariapeel -8%, Deurnese Peel +5%). In de Mariapeel is de bezetting in het noordoosten (Horster Driehoek, Vossenheuvel) ten opzichte van de eeuwwisseling wat ijler geworden, maar elders op peil gebleven. In de Deurnese Peel is de dichtheid in het noorden duidelijk toegenomen en in het zuidelijk deel afgenomen, met uitzondering van de uiterste zuidpunt langs de Oude Peelstraat. Ten westen van het Kanaal van Deurne is de dichtheid op een stabiel hoog peil gebleven (tabel 10 en figuur 52).

Tabel 10. Verdeling van de territoria van de Boompieper over de Mariapeel en de Deurnese Peel in drie verschillende periodes.

Inventarisatieperiode	1983-1990	1998-2002	2018
aantal territoria (cumulatief)	467	367	358
aandeel Mariapeel	57%	58%	55%
aandeel Deurnese Peel	43%	42%	45%

Foto 14. Broedbiotoop van de Boompieper in de Mariapeel. Horster Driehoek, 7 mei 2018 (foto Boena van Noorden).

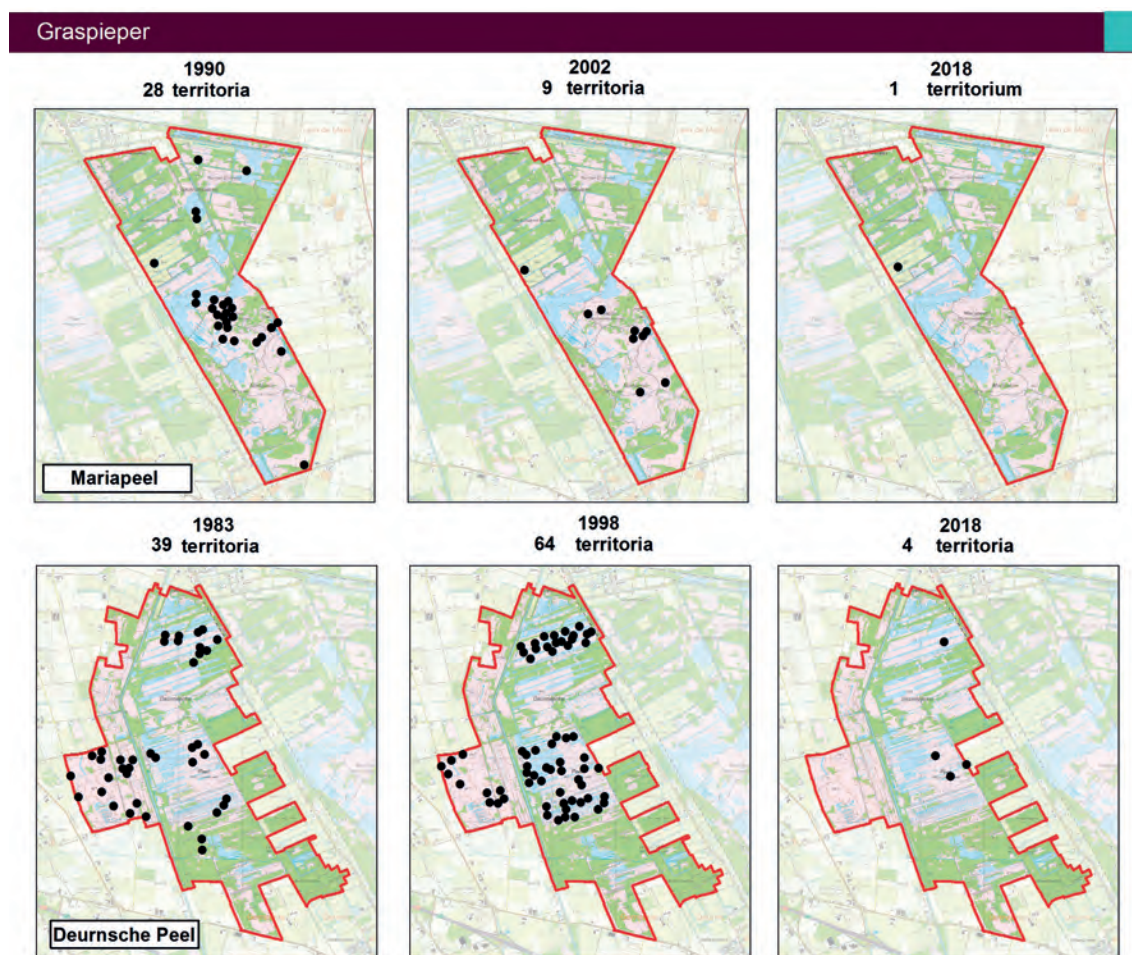

Figuur 52. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Boompieper in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Deze ontwikkelingen zijn deels het gevolg van de successie van de vegetatie: open veen waar berken opslaan worden geschikter; bos wat ouder wordt en waar de kroonlaag zich sluit wordt weer prijsgegeven, uitgezonderd de randen van het bos. Hydrologische maatregelen vanaf de jaren negentig zijn ook van invloed geweest. In gedeelten waar het water nu beter wordt vastgehouden en waar tot in het voorjaar water staat, zijn Boompiepers teruggedrongen tot de meest droge delen. In de Mariapeel komt dit door de compartimentering in 1995-1998 en in de Deurnese Peel vooral door aanleg van kaden. Verder is de Boompieper te beschouwen als een echte generalist; al zal verruiging en versnelde verbossing door stikstofdepositie negatief uitwerken op de geschiktheid van het broedgebied. De verhouding tussen de Mariapeel en de Deurnese Peel is in de loop der tijd opmerkelijk stabiel gebleven. De ontwikkeling in de Verheven Peel wijkt af van die in de Groote Peel, waar de dichtheid sinds de jaren negentig van de vorige eeuw juist is toegenomen (van Noorden 2017). In de omgeving van Nederweert dalen de aantallen de laatste jaren echter door het ouder worden van het bos (Loven et al. 2018).

Graspieper (*Anthus pratensis*) 14 territoria

In levende hoogvenen is de Graspieper een van de talrijkste broedvogels. De huidige aantallen in de Verheven Peel tonen aan dat van een maagdelijk hoogveengebied geen sprake meer is. Het totaal van 14 territoria is ronduit mager, zeker omdat hiervan bijna de helft (6) in het natuurontwikkelingsgebied bij het Grauwveen is gevonden. Slechts twee territoria bevonden zich in het veengebied (bijlage 2: figuur 12). De resterende zes bevonden zich eveneens op voormalige landbouwgronden, en wel in het middengebied. In het veengebied is waarschijnlijk de openheid op veel plaatsen te beperkt voor Graspiepers als gevolg van de bosontwikkeling en in de open delen vaak door te hoge pijpenstrovevegetaties. Kort (extensief) begraasde vegetaties ontbreken hier dus. Op de drogere heide in het zuidoosten van de Mariapeel, die extensief wordt begraasd, vindt de soort kennelijk ook geen goed heenkomen. De verspreidingskaarten uit het verleden laten duidelijk zien dat de soort een forse veer heeft moeten laten (figuur 53). In de periode van de eerste opname (1983-1990) werden er nog 67 territoria gevonden. In de tweede periode zien we al een afname in de Mariapeel (van 28 naar 9), maar in de Deurnese Peel een toename (39 naar 64), waarmee voor het gehele gebied de stand op 73 territoria uitkwam. In 2018 werden nog maar vijf territoria in dat gebied vastgesteld. De vegetatiesuccessie is waarschijnlijk voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor deze behoorlijke afname.

Figuur 53. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Graspieper in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In de Groote Peel is de stand ook sterk afgenomen (halvering) sedert 1991/92, maar de dichtheid lag hier met 116 territoria in 2016 aanzienlijk hoger dan in de Verheven Peel. Dit gebied heeft een veel geringere oppervlakte aan bos en wordt over grotere oppervlakten begraasd. De verspreiding in de Groote Peel is voor het grootste deel beperkt tot de begraasde delen (van Noorden 2017).

De landelijke trend van deze Rode Lijstsoort is een geleidelijke, lichte afname over de periode 1990-2017 (www.sovon.nl/nl/soort/10110).

Gele Kwikstaart (*Motacilla flava*) 5 territoria

Begraasde en anderzijds kortgrazige vegetaties komen niet of nauwelijks voor in de hoogveengebieden van de Verheven Peel. De enige territoria die tijdens de vorige integrale inventarisaties werden opgemerkt waren in de door schapen begraasde heidevegetaties in het noorden van de Deurnese Peel, de Freesvlakte (figuur 54). Hier werden in 2018 geen territoria meer geconstateerd. Mogelijk gooide de grote brand die in de winter van 2017/18 op deze vlaktes woedde, roet in het eten. Alle territoria werden in de recent ingerichte natuurontwikkelingsgebieden bij het Grauwveen (vier territoria) en bij de Willem III hoeve (één territorium) vastgesteld (bijlage 2: figuur 10).

Figuur 54. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Gele Kwikstaart in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*) 1 territorium

In 2018 moesten de vogeltellers in de Verheven Peel het nagenoeg stellen zonder de virtuele zangstrofen van de 'Koning van de Europeesche zangvogels', zoals Thijsse (1942) de Nachtegaal noemde. Alleen in de uiterste noordpunt van de Deurnese Peel werd een territorium vastgesteld (bijlage 2: figuur 20). Dit is opmerkelijk als we beseffen dat deze soort tot ver in de jaren tachtig een gewone broedvogel in de Verheven Peel was (figuur 55). In de jaren negentig had de Nachtegaal al veel terrein moeten prijsgeven en sinds de eeuwwisseling balanceert de Nachtegaal op het randje van verdwijnen. Verdroging wordt, naast stikstofdepositie, als de hoofdoorzaak genoemd (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018) en ook tijdelijke verdroging heeft mogelijk onomkeerbaar negatieve gevolgen.

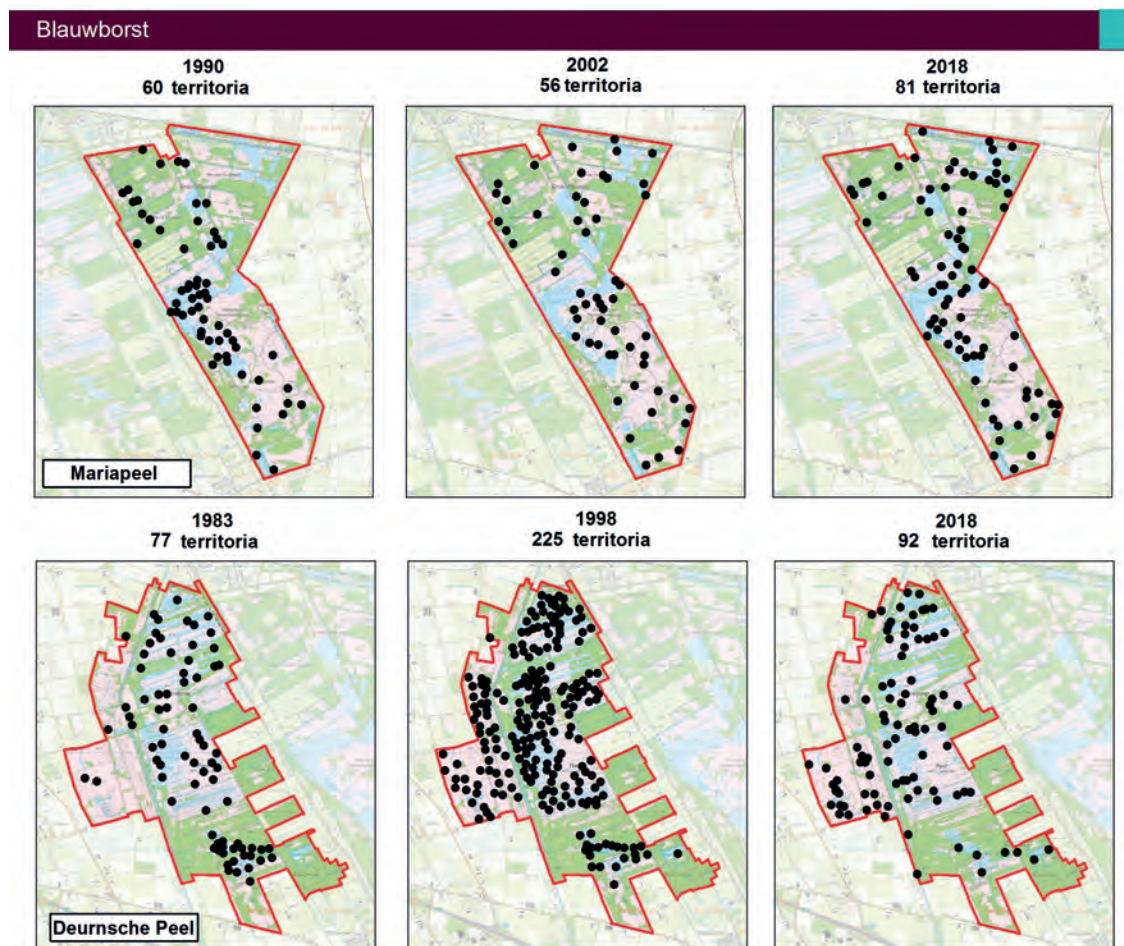

Figuur 55. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Nachtegaal in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In eenmaal prijsgegeven verdroogde broedgebieden lijkt de soort ook na hydrologische herstelmaatregelen niet meer (makkelijk) terug te keren, zoals ook in de omgeving van Nederweert is vastgesteld (Loven et al. 2018). Dit kan komen omdat de vegetatie na verdroging verandert (vergrast), ook in combinatie met het vermistende en verzurende effect van de stikstofdepositie. Voorstelbaar is verder dat de Nachtegaal in de zuidoostelijke helft van Nederland en in aangrenzende Belgische en Duitse gebieden inmiddels zo zeldzaam is geworden, dat er geen goede brongebieden meer zijn van waaruit Nachtegalen geschikte gebieden weer in bezit kunnen nemen. In de omgeving van Nederweert broeden nog Nachtegalen (Loven et al. 2018), maar ook daar is geen sprake van een veerkrachtige populatie.

Blauwborst (*Luscinia svecica*) 173 territoria

Lezend in de Hens (1965) kun je constateren dat de blauwborst in de jaren 50 en 60 van de vorige eeuw weliswaar een wijdverbreide broedvogel in de Peelgebieden was maar niet heel talrijk. En dat is lang zo gebleven. In 1962 schatte Braaksma (1962) dat de populatie in de Verheven Peel ten minste 50 broedparen bedroeg. Kuiper (1976) komt in 1976 tot 162 territoria. Tot de jaren 80 ging de stand landelijk zelfs achteruit en was de soort zeldzaam en alleen regelmatig waar te nemen in de grote Peelgebieden, maar vanaf dat moment nam de soort sterk toe (Foppen & van Seggelen 1995). Dat is ook terug te zien in de populatieontwikkeling van de Verheven Peel.

Figuur 56. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Blauwborst in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Van 137 territoria in 1983-90 naar 281 territoria rond 2000 (figuur 56). In de huidige inventarisatieronde kwamen we beduidend lager uit met 173 territoria. De soort is nog bijna overal aanwezig met concentraties in de moerasdelen, zoals de westzijde van de Mariapeel rond het Meeuwenven en de plassen in de Deurnese Peel nabij Griendtsveen en de Ronde Kuilen in het westen (bijlage 2: figuur 2). Enigszins opvallend is de afwezigheid in de Peelgebieden langs de A76 zoals de Heitrakse Peel (bijlage 1). Daarnaast is er de laatste 20 jaar een duidelijk verschil in populatieverandering tussen de beide Peeldelen. In de Mariapeel zien we een toename van ongeveer 50% en in de Deurnese Peel een grote achteruitgang met meer dan 50% (van 225 naar 92). Beide effecten zijn waarschijnlijk het gevolg van het gevoerde beheer. In de Mariapeel heeft de soort geprofiteerd van natuurontwikkeling en de toename in moerasvegetaties, terwijl het beheer in de Deurnese Peel juist negatief heeft uitgepakt. Hier is door het verwijderen van opslag en het opzetten van het waterpeil de hoeveelheid geschikt (foerageer) habitat drastisch afgenomen. Mogelijk is het in 1998 gevonden aantal van 225 enigszins geflatteerd (zie paragraaf 5.2).

Foto 15. Broedbiotoop van de Blauwborst ten noorden van de Vlake van Minke in de Deurnese Peel, 28 mei 2013 (foto Boena van Noorden).

Gekraagde Roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*) 183 territoria

De korte maar melodieuze zangstrofen van de Gekraagde Roodstaart zijn in grote delen van de Verheven Peel vanaf half april permanent te horen. Dat geldt in het bijzonder voor het noordelijk deel van de Mariapeel, rond het gat van Clerx (zuidpunt Mariapeel), rond het noordelijk deel van het Kanaal van Deurne, het Grootvenbos en delen van het berkenbos in het zuiden van de Deurnese Peel (bijlage 2: figuur 9). Het broedhabitat bestond hier vooral uit een afwisseling van ouder bos met open ruimtes. Voor nestlocaties zijn oude spechtenholen favoriet. Voorts worden ook holtes in berken benut, die zijn ontstaan bij ingerotte takbreuken. De open, natte veengebieden met weinig oude bomen moeten het zonder Gekraagde Roodstaarten stellen. Een vergelijking met eerdere inventarisaties maakt duidelijk dat de soort in de Verheven Peel fors is toegenomen, met name na de eeuwwisseling (figuur 57). Deze toename is ook landelijk waarneembaar, met name in gebieden op veen en klei (Boele et al. 2018). Dit is overigens betrekkelijk want het gaat vooral om herstel van de populatie. In de jaren zeventig en tachtig halveerde de stand door ernstige droogte in de Afrikaanse overwinteringsgebieden, met negatieve gevolgen voor de winteroverleving (Zwarts et al. 2009). Ook gunstige locatie-specifieke omstandigheden hebben de soort in de kaart gespeeld. Het bos is ouder geworden waardoor Grote Bonte Spechten zijn toegenomen en daarmee het aantal beschikbare spechtenholen om in te broeden. De ontwikkelingen in de Groote Peel lopen in de pas met die in de Verheven Peel, met een vertienvoudiging sinds begin jaren negentig (van Noorden 2017).

Gekraagde Roodstaart

Figuur 57. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Gekraagde Roodstaart in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Foto 16. De Gekraagde Roodstaart heeft geprofiteerd van het ouder worden van het berkenbos. Mariapeel, 2 april 2018 (foto Geert Lamers).

Zwarte Roodstaart (*Phoenicurus ochruros*) 1 territorium

Het enige territorium werd vastgesteld bij de Hendrikhoeve nabij de Helenavaart (bijlage 2: figuur 28). De Zwarte Roodstaart is gebonden aan boerenerven, bedrijventerreinen en bouwplaatsen. Dit habitat komt in het inventarisatiegebied nauwelijks voor.

Roodborsttapuit (*Saxicola torquata*) 142 territoria

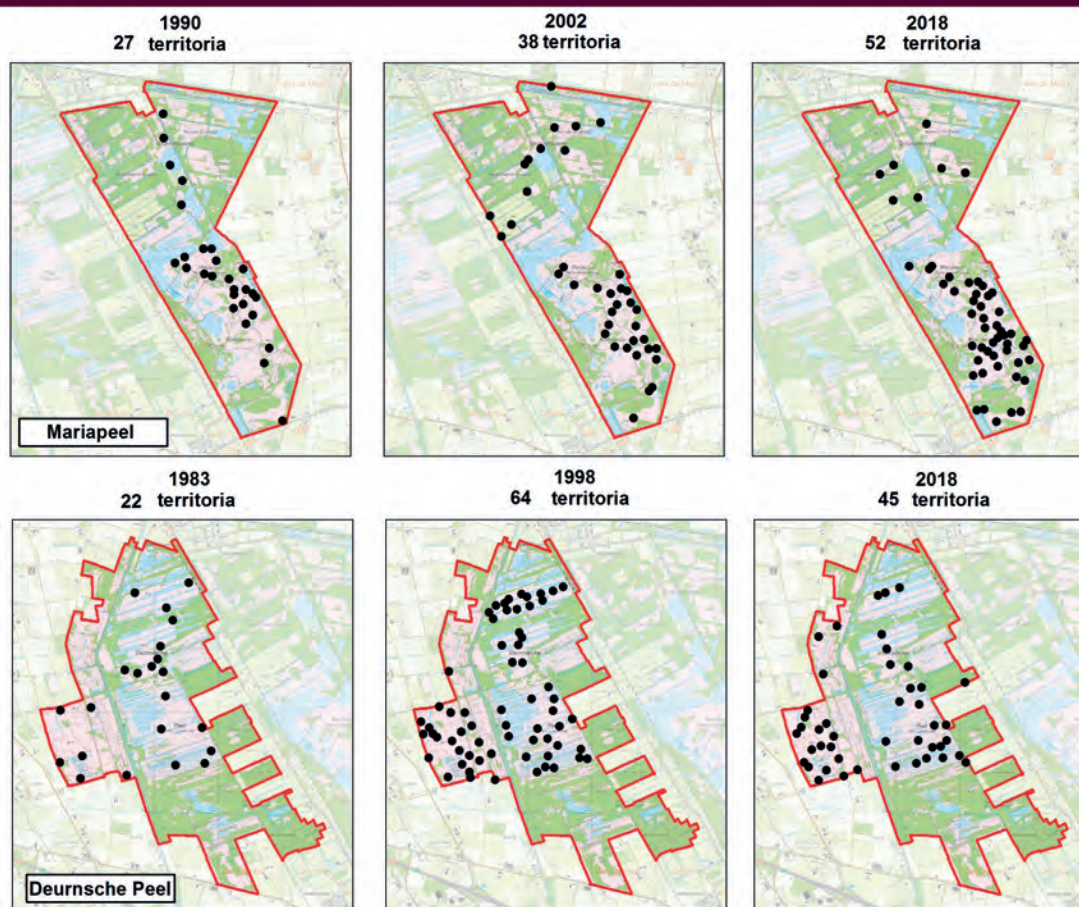
Momenteel bepaalt de Roodborsttapuit het gezicht van de Peelvenen. Dat is echter nog niet zo heel lang het geval. In 1976 werden bij een volledige kartering slechts 15 territoria aangetroffen (Kuiper 1976). In de jaren negentig toen de stand zich, vooral in het agrarisch, gebied, in een flinke dip bevond, vormde de Peel een belangrijk refugium (Hustings et al. 2006). Met in totaal 142 territoria behoort het gebied nu tot de beste gebieden in Nederland. Van deze 142 territoria bevonden zich er 114 binnen de begrenzing van de Natura 2000-gebied (bijlage 2: figuur 23). Dat kunnen er nog één of twee meer zijn omdat de voormalige stortplaats in de Deurnese Peel wel tot het Natura 2000-gebied hoort, maar niet is onderzocht.

De soort prefereert halfopen tot open terreindelen met struweel in de vorm van oude heidestruiken of bramen. Dit type terrein wordt op vrij grote schaal aangetroffen op de zandkop in het zuidoosten van de Mariapeel en in de veel nattere Liesselse Peel (figuur 2 en 3). De dichtheid kan zich dus zowel op droge als vochtige terreindelen optimaal ontwikkelen, mits er voldoende structuur (struweel) aanwezig is. Dichte adelaarsvarenstruwelen, kale veenvlaktes (Freesvlakte Deurnese Peel) en delen met veel open water, zoals de Horster Driehoek, worden gemeden. Dat geldt ook voor de bossen.

Uit de oudere broedvogelkarteringen van de Verheven Peel blijkt dat de soort flink is toegenomen. De oudste onvolledige kartering uit 1962 leverde slechts één territorium op in het destijds volop in verveening zijnde kale terrein (Braaksma 1962). De wat vollediger inventarisatie uit 1976 kwam op 15 territoria uit (Kuiper 1976). In de latere, volledige karteringen, zet deze trend door (figuur 58). In de Mariapeel trad tussen 1990 en 2018 bijna een verdubbeling op (van 27 naar 52 territoria). Het zwaartepunt lag en ligt hier op de hogere zandkop in het zuidoosten. De toename is het sterkst in de kern van dit gebied. In de Deurnese Peel en Groote Peel zien we een vergelijkbaar beeld (van Noorden 2017). Tussen 1983 en 2018 is de stand ruim verdubbeld, maar in 1998 was de stand bijna driemaal zo hoog als in 1983. Opvallend hierbij is de toe- en afname op de Freesvlakte (figuur 58).

Foto 17. Groeiplaatsen van dopheide en struikheide in de Deurnese Peel. Habitat voor zeldzame dagvlinders, maar ook voor allerlei vogelsoorten zoals de roodborsttapuit, 15 juni 2018 (foto Ruud Foppen).

Figuur 58. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Roodborsttapuit in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Wellicht speelt het beheer hier een rol. In 1983 bestond dit deel grotendeels uit kaal veen, dat geleidelijk begroeid raakte met struweel (situatie 1998). Daarna werd de opslag op deze vlakte verwijderd en is de Roodborsttapuit teruggedrongen naar de randen. In de Liesselse Peel en het centrale deel van de Deurnese Peel is de dichtheid tussen 1998 en 2018 vrij constant gebleven.

In maart 2018 zijn de LIFE+ maatregelen ter verbetering van de waterhuishouding in de Mariapeel afgerond. Als gevolg van de droge zomer waren de effecten op de waterstand echter nauwelijks merkbaar. Het is echter heel goed mogelijk dat na een normale zomer en winter het peil in de lagere delen aanzienlijk stijgt, waardoor een deel van het broedhabitat verloren zal gaan. Dit zal dan vooral zijn weerslag hebben op de territoria in het noordelijke deel, waar de dichtheid sowieso aan de lage kant is. Hierdoor kunnen vijf tot tien territoria verdwijnen. Dit wordt gecompenseerd door de toename in de nieuw ontwikkelde natuur, die grotendeels buiten de Natura 2000-begrenzing ligt. Voor de Deurnese Peel moeten de Life+-ingrepen nog worden uitgevoerd. Deze zullen vooral een negatieve invloed hebben op de stand in het centrale deel van de Deurnese Peel. Ook hier geldt dat de uitgevoerde en op handen zijnde natuurontwikkeling een deel van dit verlies zal compenseren. Al met al is de verwachting dat door de uitvoering van de LIFE+ maatregelen de instandhoudingsdoelstellingen niet in de knel komen.

Grote lijster (*Turdus viscivorus*) 11 territoria

De Grote Lijster heeft de twijfelachtige eer om nieuw op de Nederlandse Rode Lijst van broedvogels te prijken (van Kleunen et al. 2017). Een gestage afname maakt dat de soort zijn voorjaarszang op steeds minder plekken laat horen. De Peelgebieden zijn geen optimaal broedgebied en zeker in de jaren zestig was de soort zeer zeldzaam of ontbrak in veel delen door het ontbreken van hoog opgaande begroeiing. Sindsdien is de bosontwikkeling gepaard gegaan met een toename. De aantallen in de Mariapeel waren vrij constant (negen en tien paar in resp. 1983 en 2002) en lopen nu iets terug (zeven territoria) (figuur 59). De situatie in de Deurnese Peel is ietwat onduidelijk, acht territoria in 1983 en vier in 2018. In 1998 is deze soort niet is meegenomen in de kartering; destijds stond de Grote Lijster nog niet op de basislijst van te karteren soorten van Staatsbosbeheer. De afname tussen 1983 en 2018 past in het landelijke patroon. De territoria werden allemaal vastgesteld in de beboste delen van het gebied, zoals het zuiden van de Deurnese Peel en de randzones van de Mariapeel (bijlage 2: figuur 15).

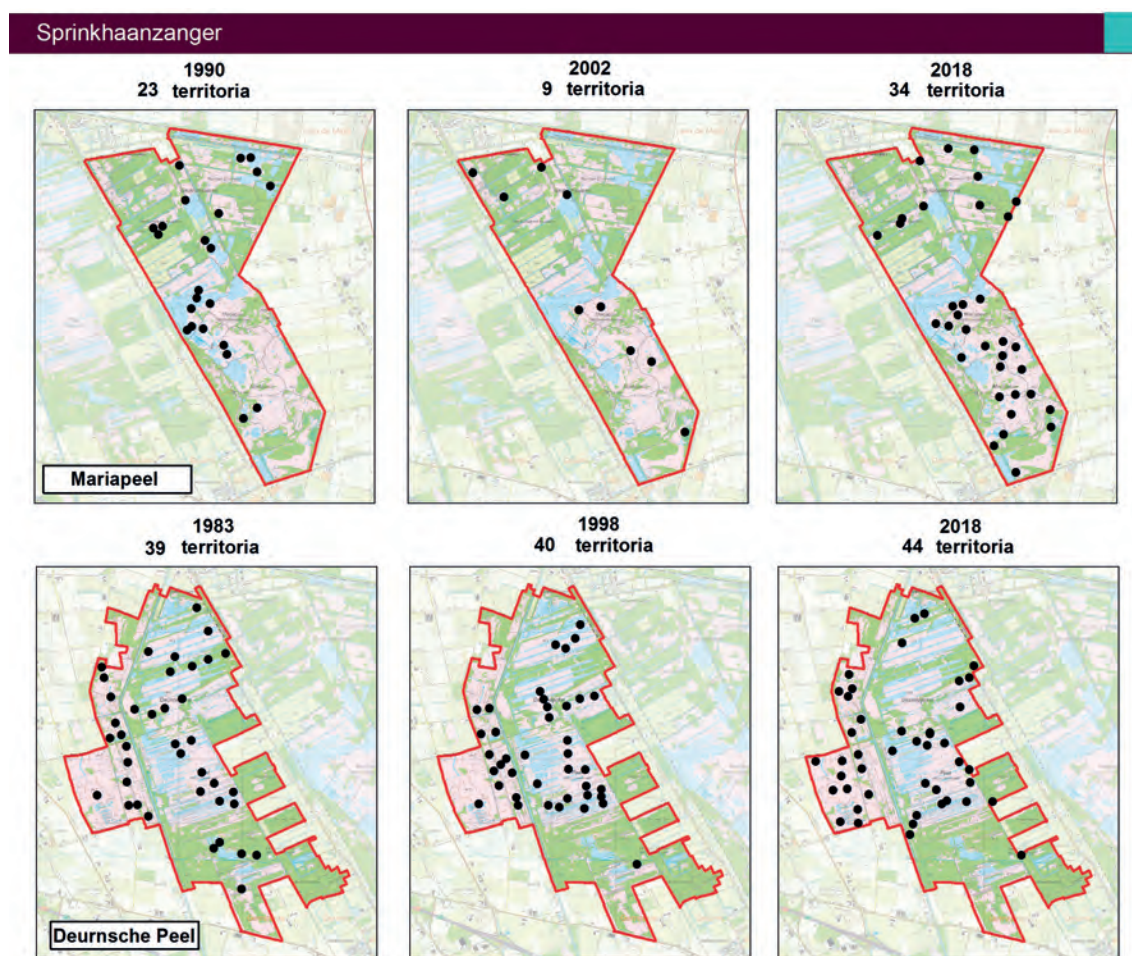

Figuur 59. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grote Lijster in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1998 is deze soort niet geïnventariseerd in de Deurnese Peel.

Sprinkhaanzanger (*Locustella naevia*) 85 territoria

Met 85 territoria is de Sprinkhaanzanger een vrij algemene verschijning in de Verheven Peel. Over het algemeen zoekt de soort de nattere open terreindelen op. Hoge dichtheden zijn gevonden op de Vlake van Minke, in de Liesselse Peel en in het zuiden van de Mariapeel. In dat laatste deel wordt de soort ook op de drogere zandkop in heide- en pijpenstrovevegetaties aangetroffen. Zelfs in de recent door natuurontwikkeling ontstane pitrusvegetaties in het Grauwveen komt hij voor (bijlage 2 figuur 24). Bossen en dichte adelaarsvarenvegetaties worden gemedend.

De Sprinkhaanzanger laat een kleine toename zien, zeker als de oudste met de meest recente opname worden vergeleken. In 1990 werden in de Mariapeel 23 en in 2018 34 territoria geconstateerd. In 2002 was sprake van een dip met negen territoria. Opvallend is dat in dat jaar ook de landelijke stand in een dal verkeerde (www.sovon.nl/nl/soort/12360).

Figuur 60. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Sprinkhaanzanger in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1998 is deze soort niet geïnventariseerd in de Deurnese Peel.

In de Deurnese Peel is sprake van een heel lichte toename van 39 (1983), naar 40 (1998) tot 44 territoria in 2018. De verspreiding is in de loop van de tijd nauwelijks veranderd. Een uitzondering hierop is het verdwijnen van een kleine populatie rond de Soeloo in het zuiden van de Deurnese Peel (figuur 60) door de ontwikkeling van moerasbos naar gesloten bos.

In de Groote Peel is de toename sedert 1999 meer dan verdubbeld, een dergelijke spectaculaire toename zien we dus in de Verheven Peel niet terug. Een goede verklaring hiervoor ontbreekt.

Bosrietzanger (*Acrocephalus palustris*) 21 territoria

Deze pioniersoort van ruigtes met een voedselrijk karakter, zoals brandnetelvegetaties, wordt weinig in het gebied aangetroffen en dan met name op kades van kanalen en vaarten (bijlage 2: figuur 6). De totale aantallen zijn vergelijkbaar met die in 1983-90 maar veel hoger dan die van de inventarisaties rond 2000 (zeven territoria) (figuur 61). Onduidelijk is of dit een teleffect is of een lokaal effect. De Nederlandse populatie is sinds 2000 stabiel en de soort staat niet bekend om grote jaarlijkse aantalsfluctuaties.

Figuur 61. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Bosrietzanger in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnsche Peel.

Kleine Karekiet (*Acrocephalus scirpaceus*) 101 territoria

Deze kenmerkende rietbewoner heeft een sterk geconcentreerde verspreiding in de Verheven Peel. In de Deurnese Peel komen maar enkele clusters voor: rond het noordelijk deel van het Kanaal van Deurne en bij de plassen langs de Soeloop in het zuiden. Dat zijn de enige plekken met riet van betekenis. In de Mariapeel is de verspreiding veel groter. De grootste concentratie is die in het noorden langs het Griendtsveense Kanaal en de Kabroekse Beek (bijlage 2: figuur 17). De ontwikkeling in de aantallen en de verspreiding vertoont een behoorlijke dynamiek. In de Verheven Peel is de soort ongeveer verdubbeld sinds de 80-er jaren van de vorige eeuw (figuur 62). Dat reflecteert weliswaar de situatie in geheel Nederland, echter de veranderingen in de verspreiding geven aan dat er ook grote habitateffecten spelen. Rietvegetaties kunnen snel verschijnen of ook snel weer ongeschikt raken (bijvoorbeeld door maaien). De verandering van het waterbeheer en de recente natuurontwikkelingsprojecten gaan ongetwijfeld ook in de nabije toekomst het voorkomen van de soort beïnvloeden.

Figuur 62. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kleine Karekiet in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Foto 18. In het noorden van de Mariapeel bevindt zich de hoogste dichtheid van de Kleine Karekiet, Horster Driehoek, 7 mei 2018 (foto Boena van Noorden).

Spotvogel (*Hippolais icterina*) 53 territoria

Als broedvogel van (stekel) struwelen wordt de Spotvogel vooral in de randzones aangetroffen (bijlage 2: figuur 24). De lichtcondities zijn daar beter voor struweel en bovendien zijn de randen door de nabijheid van het (voormalige) agrarische gebied voedselrijker, waardoor bijvoorbeeld braamstruwelen zich gemakkelijker kunnen ontwikkelen. Spotvogels ontbreken vrijwel midden in het open veengebied en in bos. In de cultuurencave in het middengebied met veel heggen, bevindt zich een kernpopulatie van 21 territoria. Een groot deel hiervan valt buiten het Natura 2000-gebied. Dit verklaart het lagere aantal (33 territoria) binnen het gebied.

Afgaande op de oudere karteringen lijkt er duidelijk sprake van een afname in het hoogveengebied (figuur 63). In de Mariapeel is de stand bijna gehalveerd, terwijl die in de Deurnese Peel met bijna twee derde deel is teruggelopen. Het aantal van 0 territoria in 1998 in de Deurnese Peel is een artefact, omdat de Spotvogel toen niet tot de te karteren soorten behoorde. De in de Verheven Peel vastgestelde afnemende trend loopt parallel met die in de Groote Peel (van Noorden 2017). Ook landelijk gaat het de soort niet voor de wind en is daardoor op de nationale Rode Lijst geplaatst (www.sovon.nl/nl/soort/12590).

Figuur 63. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Spotvogel in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Orpheusspotvogel (*Hippolais polyglotta*) (1 territorium)

Tot op heden is de Orpheusspotvogel een schaarse verschijning in de Peelregio. Onregelmatig worden er territoria vastgesteld. Waarschijnlijk is de soort talrijker, omdat hij door de gemiddelde vogelliefhebber gemakkelijk gemist kan worden. Bij gerichte karteringen door ervaren tellers worden ze namelijk wél regelmatig gevonden. In de cultuur-enclave in het middengebied werd één territorium vastgesteld in een gebied met hagen en struwelen waarin ook veel Spotvogel-territoria zijn aangetroffen (bijlage 2: vergelijk figuur 21 met 24).

Braamsluiper (*Sylvia curruca*) 3 territoria

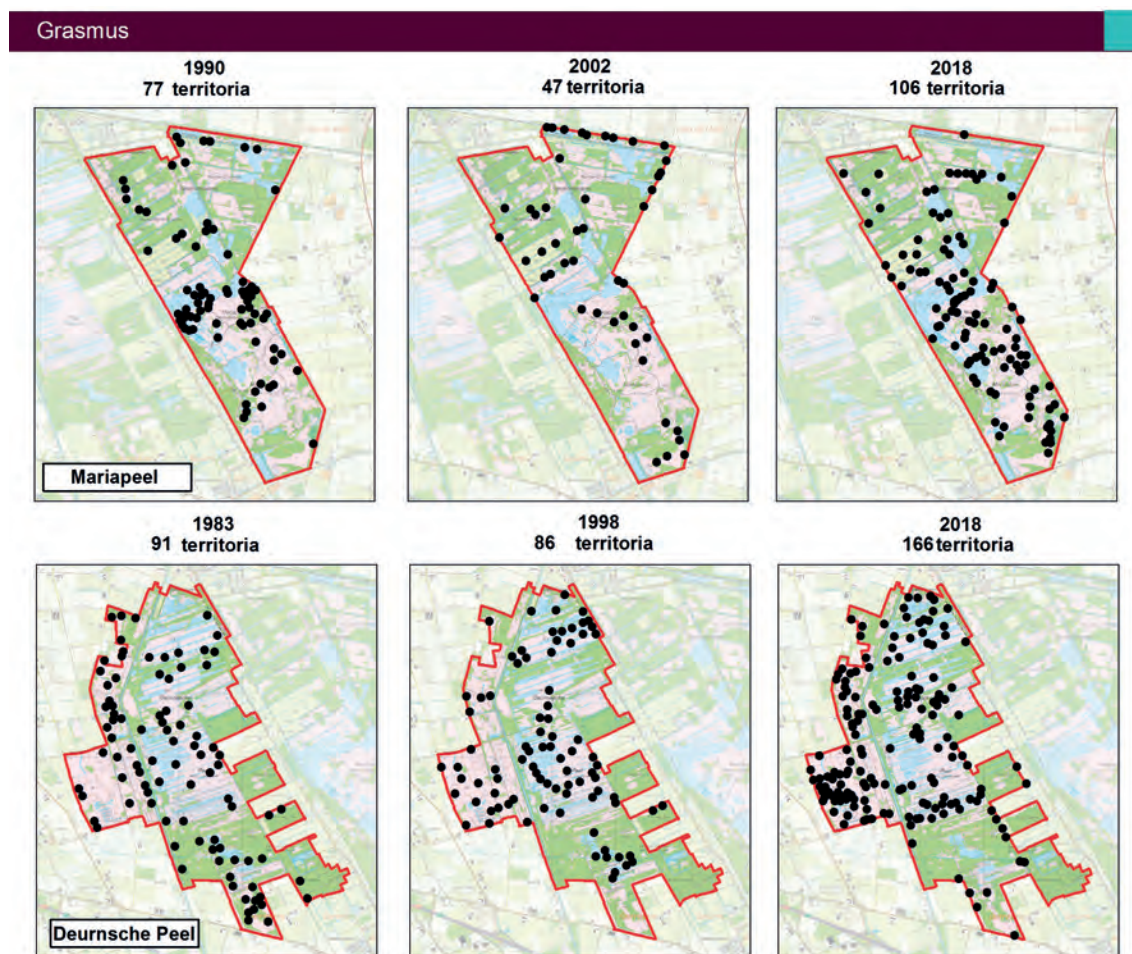
Deze struweelzanger is een behoorlijk zeldzame broedvogel in het gebied. Meidoorn-, braam- en sleedoornhagen zijn geschikt voor de soort maar komen in geringe mate voor. Alleen in de Mariapeel zijn territoria vastgesteld (bijlage 2: figuur 7). Ook in het recente verleden waren de aantallen laag (1980-90: vijf territoria) (figuur 64). In de Groote Peel werd in deze periode een grotere afname vastgesteld (van Seggelen 1999, van Noorden 2016; van 13 naar zes territoria).

Figuur 64. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Braamsluiper in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Grasmus (*Sylvia communis*) 272 territoria

De Grasmus is een behoorlijk talrijke soort in de Verheven Peel (bijlage 2: figuur 11). De dichtheden komen overeen met die van andere belangrijke Peelgebieden, zoals de Groote Peel (20-25 territoria per 100 ha) en komen daarmee momenteel in de buurt van de hoogst waargenomen dichtheden in heel Limburg (vergelijk met Hustings et al. 2016). De soort profiteert optimaal van de verstruweling van de Peel en is na de enorme afname als gevolg van de droogte in de Sahel bezig aan een geslaagde comeback. De toename sinds de jaren tachtig is naar schatting meer dan 50% (figuur 65). In alle open delen komt de soort voor met de hoogste dichtheden in de droge delen van de Mariapeel en de Liesselse Peel.

Figuur 65. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grasmus in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

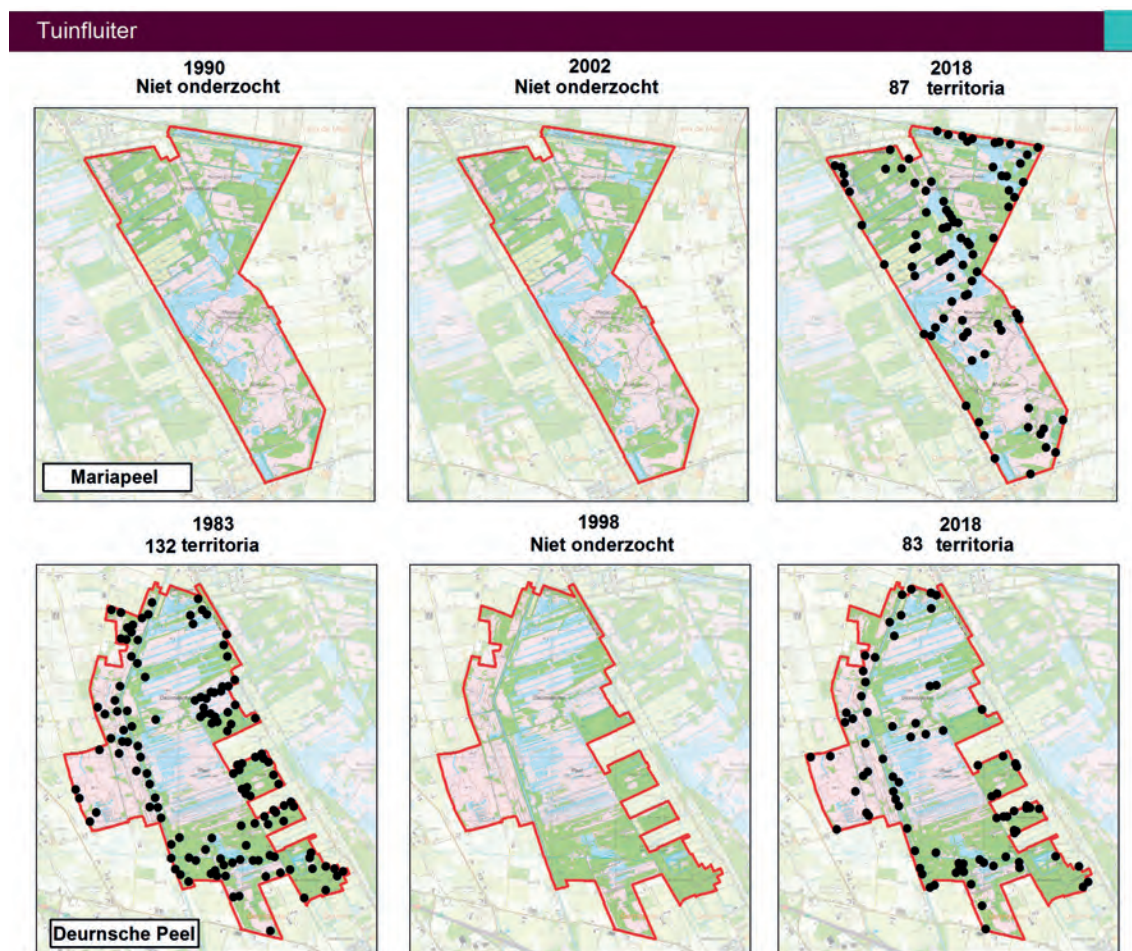
Foto 19. De Grasmus laat in de Verheven Peel een gestage toename zien. Mariapeel, 22 april 2018 (foto Hans-Peter Uebelgünn).

Tuinfluiters (*Sylvia borin*) 260 territoria

De Tuinfluiter is met 260 territoria een algemene broedvogel in de Verheven Peel. Als bewoner van dichte struwelen komt hij vaak voor in de nabijheid van (bos)randen. Vaak zijn dit lijnvormige structuren, hetgeen in de verspreidingskaart mooi tot uitdrukking komt (bijlage 2: figuur 25). Een kerngebied is de cultuurencave in het middengebied met veel brede heggen en struwelen. In de zeer open delen, zoals de Vlake van Minke, de Freesvlakte en de zuidoosthoek van de Mariapeel, ontbreekt de soort of is de verspreiding diffuus.

De karteringen uit het verleden geven maar een beperkte indruk van de aantalsontwikkeling, omdat de soort tijdens de inventarisatie van 1990 en 2002 (Mariapeel) en in 1998 (Deurnese Peel) niet is meegenomen. De soort was toen wel aanwezig, maar is toen alleen op aan- of afwezigheid per kilometerhok onderzocht. De enige vergelijking die kan worden gemaakt is die tussen de karteringen van 1983 en 2018 in de Deurnese Peel (figuur 66). De soort blijkt hier met 37% te zijn afgenomen, waarbij de verspreiding vrijwel ongewijzigd is gebleven. Wellicht is de dichtheid afgenomen door de voortgaande successie van de vegetatie (verbossing en het ouder worden van het bos). Landelijk is sprake van een lichte afname sedert de eeuwwisseling (www.sovon.nl/nl/soort/12760).

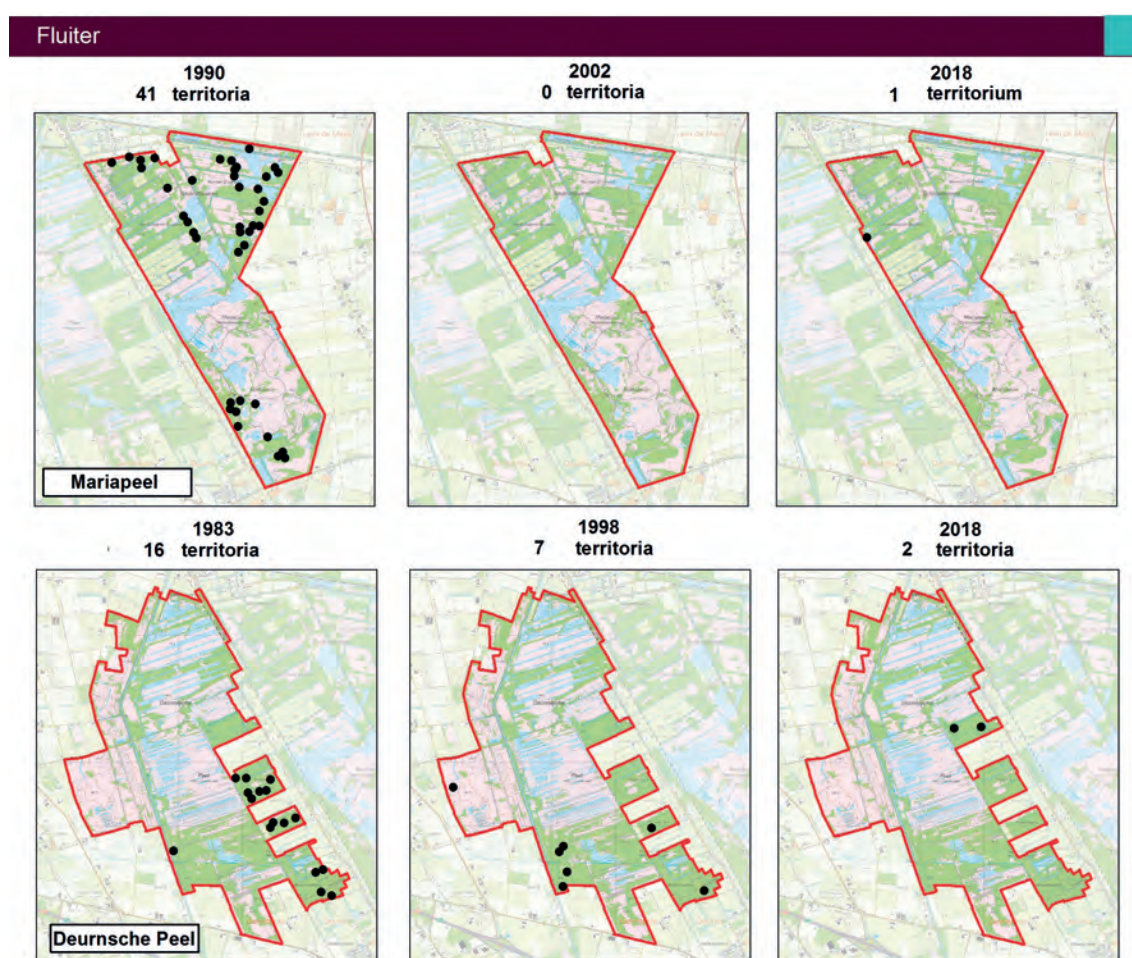
In de Groote Peel is de soort ook talrijk en is de dichtheid nog wat hoger dan in de Verheven Peel. Sinds 1992/93 is de Tuinfluiter hier met bijna een kwart toegenomen (van Noorden 2017).

Figuur 66. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Tuinfluiter in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. De soort is in 1998 (Deurnese Peel) en in 2002 (Mariapeel) niet geïnventariseerd.

Fluiter (*Phylloscopus sibilatrix*) 3 territoria

In 2018 werden drie territoria vastgesteld in de Verheven Peel, twee in het Grootvenbos en één iets oostelijker daarvan, langs de Helenaveenseweg (bijlage 2: figuur 8). De lage dichtheid is niet verrassend, want het meeste bos voldoet niet aan de habitateisen van de Fluiter. De ondergroei is vermoedelijk te weelderig en de bodem te nat voor deze typerende soort van droge bossen met een ijle ondergroei. In het verleden werden echter serieuze aantallen vastgesteld, waaronder 16 territoria in de Deurnese Peel in 1983 en maar liefst 41 territoria in de Mariapeel in 1990; overigens een landelijk 'uitmuntend' fluiterjaar (Bijlsma et al. 2001) (figuur 67). In ons land liet de soort een piek zien in de jaren tachtig en negentig (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). Na de eeuwwisseling is er een duidelijke terugval in de populatie. De recente aantallen in de Verheven Peel zullen maar deels een weerspiegeling zijn van die landelijke ontwikkeling. Het hydrologisch herstelbeheer vanaf medio jaren negentig leidde tot nattere bossen en meer opslag, waarmee het gebied minder aantrekkelijk werd voor de soort. De successie zal nog versneld zijn door de vermesting (hoge stikstofdepositie).

Figuur 67. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Fluiter in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Vuurgoudhaan (*Regulus ignicapillus*) 2 territoria

De Vuurgoudhaan is niet zo sterk gebonden aan naaldbos als de Goudhaan. Toch zien we in de Verheven Peel de territoria van de soort alleen maar in de weinige naaldbospercelen in het Broemeerbos (bijlage 2: figuur 26). Opmerkelijk is de 'stabiliteit' van de soort, want ook in 1983 en in 1998 werden hier twee territoria vastgesteld (figuur 68).

Figuur 68. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Vuurgoudhaan in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Grauwe Vliegenvanger (*Muscicapa striata*) 69 territoria

De onopvallende zang van de Grauwe Vliegenvanger was vooral te horen in of nabij bosranden, voor zover die goed ontwikkeld waren met o.a. oude eiken en hoog geboomte met dode takken die als uitvalsbasis voor jachtvluchten kunnen dienen. In de open en natte delen van het veen ontbraken Grauwe Vliegenvangers vrijwel. In de Mariapeel lijkt het broedbestand stabiel en ook de concentraties zijn steeds op dezelfde plekken te vinden. De toename in de Deurnese Peel moet vanwege inventarisatieproblemen in de voorgaande karteringen met een korreltje zout worden genomen; al zal de soort een duwtje in de rug hebben gekregen door het ouder worden van het bos. In 1998 is deze soort niet meegenomen in de kartering en ontbreekt daarom in figuur 69. In de Groote Peel is ten opzichte van begin jaren negentig sprake van een verdubbeling als gevolg van het ouder worden van de bossen (van Noorden 2017).

Figuur 69. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grauwe Vliegenvanger in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. De soort is in 1998 niet geïnventariseerd in de Deurnese Peel

Bonte Vliegenvanger (*Ficedula hypoleuca*) 28 territoria

De zang van de Bonte Vliegenvanger was vooral te horen in de Mariapeel. In de Deurnese Peel bleef de aanwezigheid beperkt tot de omgeving van het Kanaal van Deurne en nabij Griendtsveen (bijlage 2: figuur 3). Hoewel de soort een voorliefde heeft voor nestkasten mag op grond van de verspreiding worden verondersteld dat vooral in natuurlijke holten is gebroed. Op de meeste zanglocaties midden in het gebied waren althans geen nestkasten aanwezig. Vermoedelijk wordt daar vooral in berken genesteld. Het berkenbos in de Deurnese Peel lijkt daarvoor nog te jong. Opvallend genoeg lijkt de Bonte Vliegenvanger in de Mariapeel iets te zijn toegenomen, een patroon dat ook past bij de ontwikkeling in de Groote Peel (van Noorden 2017). In de Deurnese Peel zijn ze verdwenen uit het Eikentelgenbos en de omgeving van de Karpervijver (figuur 70).

Figuur 70. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Bonte Vliegenvanger in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Matkop (*Poecile montanus*) 42 territoria

De Matkop komt vooral voor in de wat grotere boscomplexen en mijdt de grote open veengebieden. De verspreidingskaart laat twee duidelijke concentraties zien: het noorden van de Mariapeel en het zuiden van de Deurnese Peel (bijlage 2: figuur 20). De soort broedt hier graag in afgebroken berken die zijn ingerot. In vergelijking met de eerste inventarisaties in de jaren tachtig en negentig zijn de aantallen ongeveer gehalveerd (Mariapeel -57% ten opzichte van 1990, Deurnese Peel -51% ten opzichte van 1983) (figuur 71). Ook in de Groote Peel (van Noorden 2017) en landelijk (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018) is sprake van een halvering sinds begin jaren negentig. In 1998 is deze soort niet meegenomen in de kartering.

Figuur 71. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Matkop in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1998 is deze soort niet geïnventariseerd in de Deurnese Peel.

Zwarte Mees (*Parus ater*) 2 territoria

Zwarte mezen zijn sterk gebonden aan naaldbomen en ontbreekt dan ook bijna in de Verheven Peel (bijlage 2: figuur 28). In het Broomeerbos, het enige bos met een noemenswaardig aandeel naaldhout, werden in 1983 nog vijf territoria vastgesteld (figuur 72).

Figuur 72. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Zwarte Mees in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Boomklever (*Sitta europaea*) 49 territoria

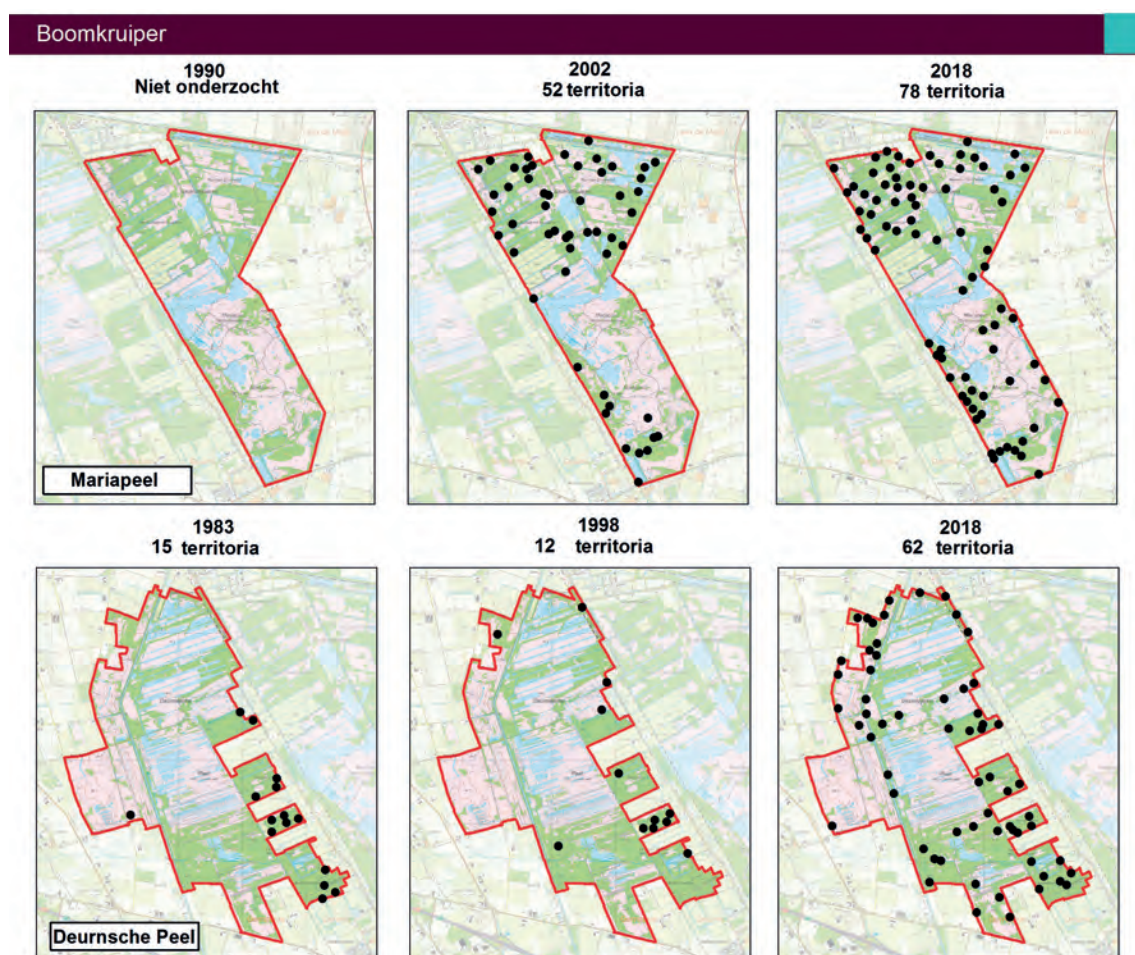
De Boomklever laat een fraaie concentratie van territoria zien in het noorden van de Mariapeel. Kleinere bolwerkjes zijn te vinden in het Eikentelgenbos en het Grootvenbos (bijlage 2: figuur 3). In deze gebieden wordt gebroed in relatief oud en gevarieerd loofbos met o.a. eik. Aan de zuidwestkant van het gebied wordt de soort schaarser. In het berkenbos in het zuiden van de Deurnese Peel, nota bene het grootste aaneengesloten bosgebied, kon slechts één paar gelokaliseerd worden. Tot de eeuwwisseling was de Boomklever nog uiterst schaars in de Verheven Peel (figuur 73). Kort daarna is de soort duidelijk toegenomen, perfect aansluitend bij de ontwikkelingen in de Groote Peel (vanaf 2009 jaarlijks present; van Noorden 2017) en de omgeving van Nederweert (Loven et al. 2018). De toename zal het gevolg zijn van een hogere gemiddelde leeftijd van bos in het algemeen (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018) en de Peel in het bijzonder. Het exacte jaar van vestiging in de Verheven Peel is niet precies bekend. In de winter van 1975/76 werd in Helenaveen een vogel aangetroffen, die echter in het voorjaar van 1976 niet meer werd opgemerkt (Kuiper 1976). Feit is dat zich in 1983 in de Deurnese Peel in het Eikentelgenbos een territorium bevond.

Figuur 73. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Boomklever in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Boomkruiper (*Certhia brachydactyla*) 171 territoria

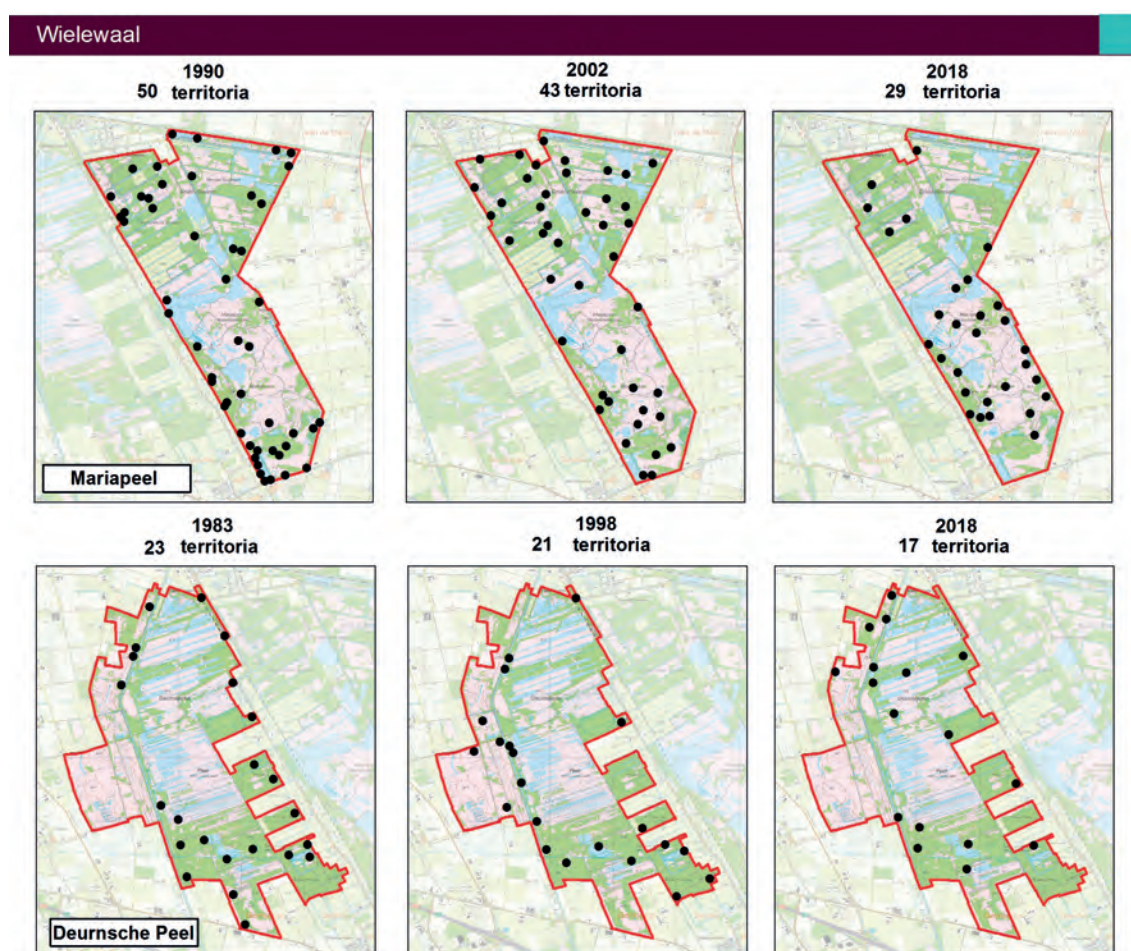
De Boomkruiper bereikt vooral een hoge dichtheid in het noorden van de Mariapeel. Bolwerken van wat bescheidener omvang zijn te vinden in het Grauwveen, langs de Koolweg in het zuidwesten van de Mariapeel, langs het Kanaal van Deurne en in de bosfragmenten in het zuidoosten van de Deurnese Peel (Grootvenbos, Pikkersbos, Eikentelgenbos, Broemeerbos) (bijlage 2: figuur 4). Deze concentraties komen overeen met wat ouder en gevarieerder loofbos. De Boomkruiper kan met wat minder oud bos toe en is daarmee minder kritisch dan de Boomklever. Opmerkelijk is dat zowel in de Mariapeel als in de Deurnese Peel de verhouding tussen Boomklever en Boomkruiper op ongeveer 1:4 ligt. Het berkenbos in de Deurnese Peel is mondjesmaat bezet. In homogeen middeloud berkenbos komen ze niet voor, maar enkele oudere eiken of populieren zijn al voldoende voor een territorium. Zoals veel bosvogels zit de Boomkruiper in de Verheven Peel in de lift. In 1983 werden in het oosten van de Deurnese Peel al 15 territoria vastgesteld en zal de soort ook in de Mariapeel niet hebben ontbroken; de afwezigheid in de Mariapeel in 1990 (figuur 74) is niet reëel, omdat in dat jaar de soort niet kwantitatief is gekarteerd. Zoals bij meer bosvogels volgde de bezetting van de Groote Peel pas later (waarschijnlijk vanaf 1984, van Seggelen 1999).

Figuur 74. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Boomkruiper in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1990 is deze soort niet kwantitatief geïnventariseerd in de Mariapeel.

Wielewaal (*Oriolus oriolus*) 48 territoria

Van 73 naar 64 naar 46, in 30 jaar tijd; de cijfers spreken voor zich (figuur 75). De Wielewaal is een soort die sterk afneemt in Nederland. Toch zien we in de Verheven Peel nog relatief grote aantallen, ondanks de afname van zo'n 40% die zich sinds de tachtiger jaren voor heeft gedaan. Dit is overigens minder dan de afname op provinciaal niveau (van Noorden & van Weele 2013). Inmiddels kunnen we daarom constateren dat de Peelgebieden de laatste 'strongholds' van de Limburgse populatie zijn. Momenteel zal >30% van de totale populatie voorkomen in de Peel(restanten). Het verspreidingsbeeld laat een duidelijke voorkeur zien voor de boshabitats, hetgeen natuurlijk niet verwonderlijk is (bijlage 2: figuur 27). In beide gebieden, Mariapeel en Deurnese Peel, nemen de aantallen af. Berkenbossen van 25 jaar en ouder vormen het favoriete habitat (Hustings et al. 2006). In de Verheven Peel is dit bos behoorlijk gekapt, hetgeen de geconstateerde afname verklaart. De kartering van Kuiper (1976) in 1976 laat een wat lager aantal van 47 territoria zien. Waarschijnlijk was toen het areaal geschikt broedbiotoop een beperkende factor.

Figuur 75. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Wielewaal in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Grauwe Klauwier (*Lanius collurio*) 2 territoria

In de eerdere inventarisatierondes rond 1990 en 2000 werden er geen broedgevallen van de Grauwe Klauwier vastgesteld (figuur 76), terwijl in 1981 in de Deurnese Peel nog één territorium werd aangetroffen (med. B. van Noorden). Vanaf 2008 werden weer regelmatig Grauwe Klauwieren in het gebied gezien met in 2012 het eerste zekere broedgeval bij de Emmahoeve in de Mariapeel. Op deze locatie werd vanaf dat jaar vrijwel jaarlijks gebroed (med. R. v. Dongen). In 2016 was er ook nog een broedgeval op de voormalige vuilstort die in 2018 niet is gekarteerd, maar wel onderdeel uitmaakt van het Natura 2000-gebied. Ook in 2018 was er een territorium aanwezig bij de Emmahoeve. Het tweede territorium zat aan de oostrand van de Mariapeel (bijlage 2: figuur 13). We kunnen dus hopen op een definitieve hervestiging van de soort in de Verheven Peel. Naast de genoemde territoria waren er losse waarnemingen op 9 mei (paar) en 11 mei (vrouw) in het centrum van de Mariapeel, op 6 juni een man in het noordwesten van de Heitraksche Peel en op 7 juni ook een man ten oosten van het Meeuwenven. De Grauwe Klauwier doet het momenteel erg goed in en rond de Peelgebieden. Zo werden in 2016 alleen al in de Groote Peel en omgeving acht territoria vastgesteld (van Noorden 2017). De verwachting is dat deze ontwikkeling doorzet en dat zich ook in en rond de Verheven Peel een populatie kan ontwikkelen. Kansrijke locaties zijn de randzones met natuurontwikkeling op voormalige agrarische gronden.

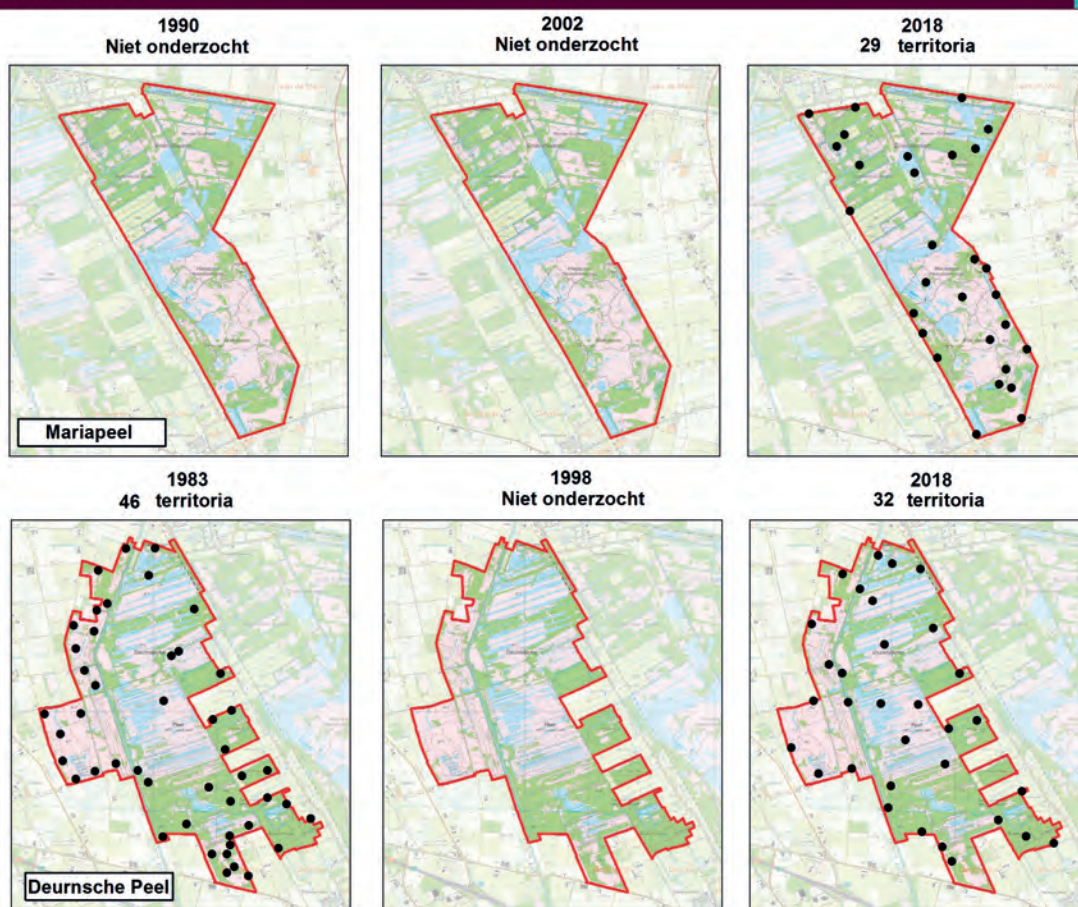

Figuur 76. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Grauwe Klauwier in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Zwarte Kraai (*Corvus corone*) 74 territoria

De Zwarte Kraai is vrij gelijkmatig over de Verheven Peel verspreid, waarbij enige concentratie op de overgang van natuur- naar cultuurgebied is te zien (bijlage 2: figuur 28). Een vergelijking met het verleden is moeilijk, omdat de soort in 1990 en 2002 in de Mariapeel niet is onderzocht. Voor de Deurnese Peel zijn er wel twee perioden (1983 en 2018) die met elkaar kunnen worden vergeleken (figuur 77). In dit gebied is de Zwarte Kraai met 30% afgenomen. In 1998 is deze soort niet meegenomen in de kartering. Een zelfde beeld is in de Groote Peel geconstateerd tussen 1992/93 en 2016 (van Noorden 2017). Waarschijnlijk hangt dit samen met de kap van bomen om de verdamping te verminderen de openheid te vergroten. Voorts wordt de soort tegenwoordig wellicht door afschot meer gereduceerd dan in het verleden. Tot en met het einde van de grootschalige verveningen (1950) zal de soort schaarser zijn geweest vanwege het ontbreken van geschikte nestbomen. Na de verveningen kwam spontane bosontwikkeling op gang waardoor het gebied aantrekkelijker is geworden.

Zwarte Kraai

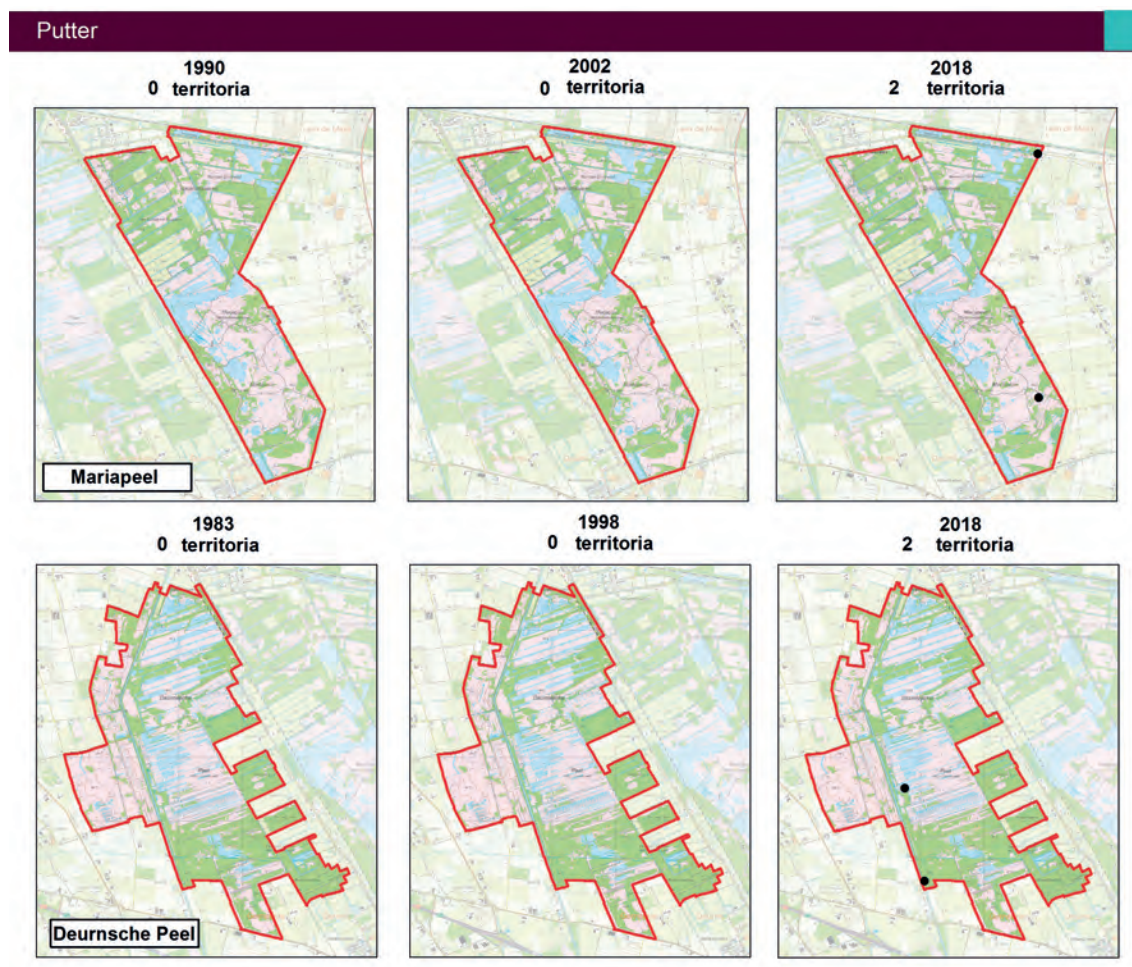

Figuur 77. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Zwarte Kraai in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1990 en 2002 (Mariapeel) en in 1998 (Deurnese Peel) is deze soort niet geïnventariseerd.

Putter (*Carduelis carduelis*) (19 territoria)

De Putter is een nieuwkomer in de Verheven Peel. In de voorgaande inventarisaties is de soort niet aangetroffen (figuur 78). In welk jaar de soort zich heeft gevestigd is niet precies bekend, maar het moet na 2002 zijn gebeurd. Ook in de Groote Peel is de Putter een betrekkelijke nieuwkomer, waarbij het eerste territorium in 1997 werd gedocumenteerd (van Seggelen 1999).

In het oorspronkelijke veengebied zijn slechts drie van de 19 territoria gevonden (bijlage 2: figuur 21). In delen waar natuurontwikkeling heeft plaats gevonden is de soort talrijker met acht territoria en de overige acht bevonden zich in de cultuurenclave in het middengebied. In het laatste gebied hield soort zich voornamelijk op in tuinen.

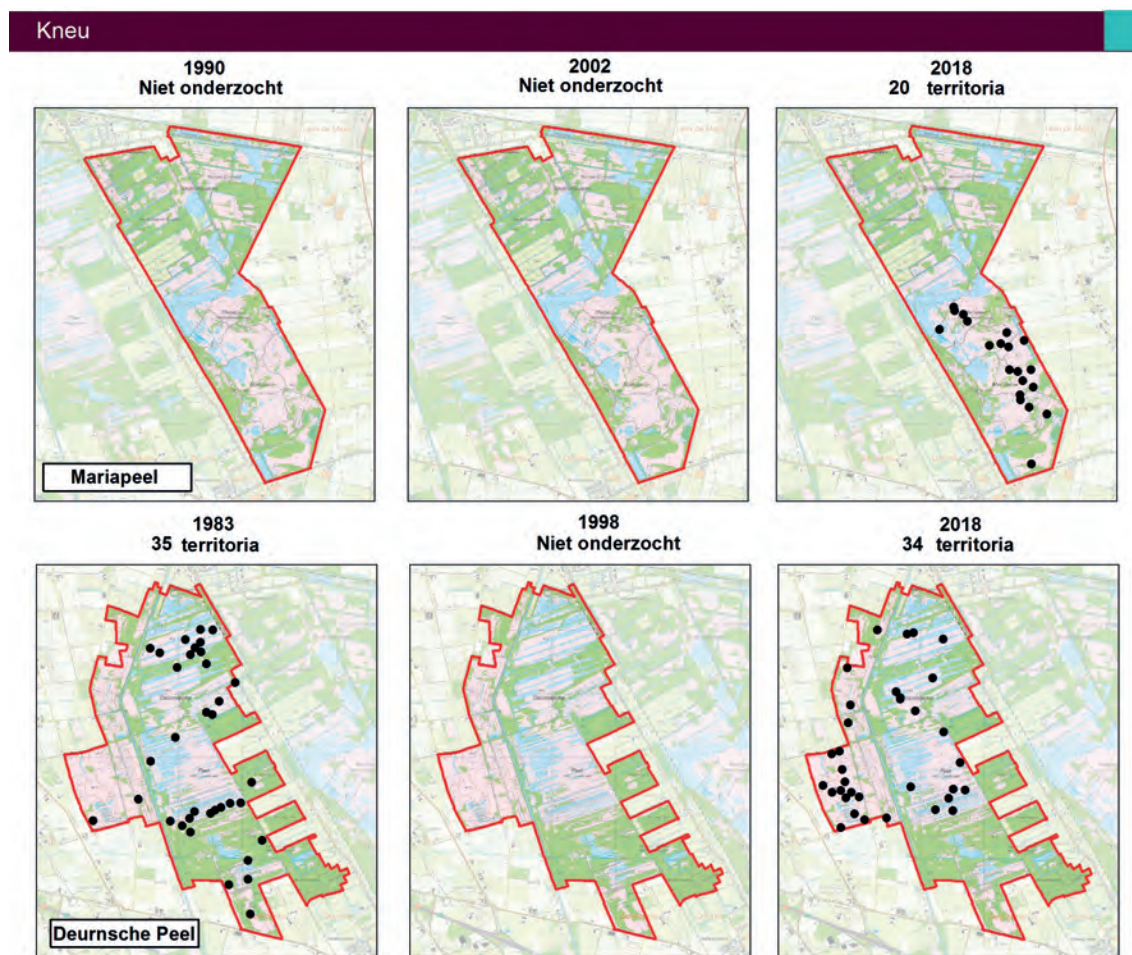

Figuur 78. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Putter in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Kneu (*Linaria cannabina*) 64 territoria

In het agrarisch cultuurlandschap leidt de Kneu een kwijnend bestaan. Vitale populaties van deze Rode Lijstsoort bevinden zich vrijwel uitsluitend in natuurgebieden met veel struweel (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018). De Verheven Peel is een van de refugia waar de soort nog goed vertegenwoordigd is. In de Mariapeel beperkt de verspreiding zich tot het open gedeelte van de zandkop in het zuidoosten (bijlage 2, figuur 18). In de bosrijke en nattere delen, zoals de Horster Driehoek en de Driehonderd Bunders, ontbreekt de soort. Ook de Deurnese Peel laat een geclusterd voorkomen zien. Daar zijn de Liesselse Peel, het open gedeelte ten zuiden van de Freesvlakte en het zuidelijk deel van de Vlake van Minke favoriet. Dit zijn een stuk vochttere gebiedsdelen dan waar de soort in de Mariapeel vertoeft. Waarschijnlijk is vooral de vegetatiestructuur (struweel) bepalend voor de verspreiding.

Voor de Mariapeel is er geen referentie met het verleden omdat in 1990 en 2002 de soort niet is gekarteerd. In de Deurnese Peel kan de inventarisatie van 2018 worden vergeleken met die in 1983 (figuur 79). De gegevens uit 1998 ontbreken omdat de soort toen niet is meegenomen in het onderzoek. De stand blijkt vrijwel onveranderd te zijn, terwijl de verspreiding wel enigszins is veranderd. Zo is de stand in de Liesselse Peel sterk toegenomen en in de zuidelijke helft is de Kneu verdwenen. Waarschijnlijk zijn die veranderingen het gevolg van een wijziging in de vegetatiestructuur.

Figuur 79. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Kneu in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel. In 1990 en 2002 (Mariapeel) en in 1998 (Deurnese Peel) is de soort niet geïnventariseerd.

Kruisbek (*Loxia curvirostra*) 1 territorium

In het Broomeerbos werd op 4 april de doordringende alarmroep van een paartje Kruisbekken gehoord in de top van een zilverspar in gemengd naaldbos met Japanse lariks, douglasspar, zilverspar en zwarte den (bijlage 2: figuur 19). Dit doet een broedpoging veronderstellen. Bij vervolfbezoeken werd de soort hier echter niet meer waargenomen. Deze soort is als broedvogel in bossen in en rondom de Peel bijzonder schaars. Overwintelaars worden wel af en toe waargenomen (Loven et al. 2018, Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018).

Goudvink (*Pyrrhulua pyrrhula*) 41 territoria

Wat, 41 territoria Goudvink in de Verheven Peel? Dat moet wel fout zijn. Als je door de Limburgse avifauna bladert dan is duidelijk dat tot voor kort de Goudvink zeker in de Peel een zeldzame verschijning was. De aantallen in de bekende Peelgebieden zoals de Groote Peel zijn laag (drie paar in 2016, van Noorden 2016). Ook in de Verheven Peel waren de aantallen minimaal: geen enkele in de tachtiger jaren en twee paar rond 2000 (figuur 80). Des te verrassender dat de inventarisatie uit 2018 zoveel territoria opleverde. De soort komt voor in de bosrijke delen; zowel de jonge loofbossen als de stukken naaldbos (bijlage 2: figuur 10). Het is onduidelijk waarom de soort zo sterk is toegenomen. Zeker is het ouder wordende bos in het voordeel van de Goudvink, maar er zijn ook stukken bos verdwenen en vernat hetgeen niet positief is voor de soort.

Figuur 80. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Goudvink in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*) 26 territoria

In gebieden met lage dichtheden zoals in de Peel (Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018) zijn Appelvinken nog lastiger te inventariseren dan normaal al het geval is. Semi-kolonies, waar ze vanwege balts- en achtervolgingsvluchten relatief opvallend zijn, ontbreken hier. Bovendien lijken de lokale broedvogels relatief mobiel. Zo pendelden Appelvinken geregeld heen en weer tussen oude loofbosfragmenten langs het Kanaal van Deurne en het Eikentelgenbos, een afstand van 1,5 km. Dit mobiele gedrag leverde wat inventarisatiepuzzel op, maar desondanks zal het verkregen verspreidingsbeeld reëel zijn. Concentraties zijn gevonden in de omgeving van de Helenavaart en het Kanaal van Deurne (bijlage 2: figuur 1). Vooral de concentraties in het Eikentelgenbos en het noordwesten en zuidwesten van de Mariapeel springen in het oog. Hier is sprake van relatief oud en gevarieerd gemengd bos met eik. In homogeen berkenbos werd slechts een enkele zingende vogel opgemerkt. Niet verrassend, want veel voedsel is hier voor Appelvinken niet te vinden. In de oudere loofbosgedeelten zal het voedselaanbod gunstiger zijn. Vroeg in het seizoen zijn pitten van besdragende heesters beschikbaar, terwijl later in het voorjaar kan worden geschakeld op ontluikende knoppen van verschillende boom- en heestersoorten.

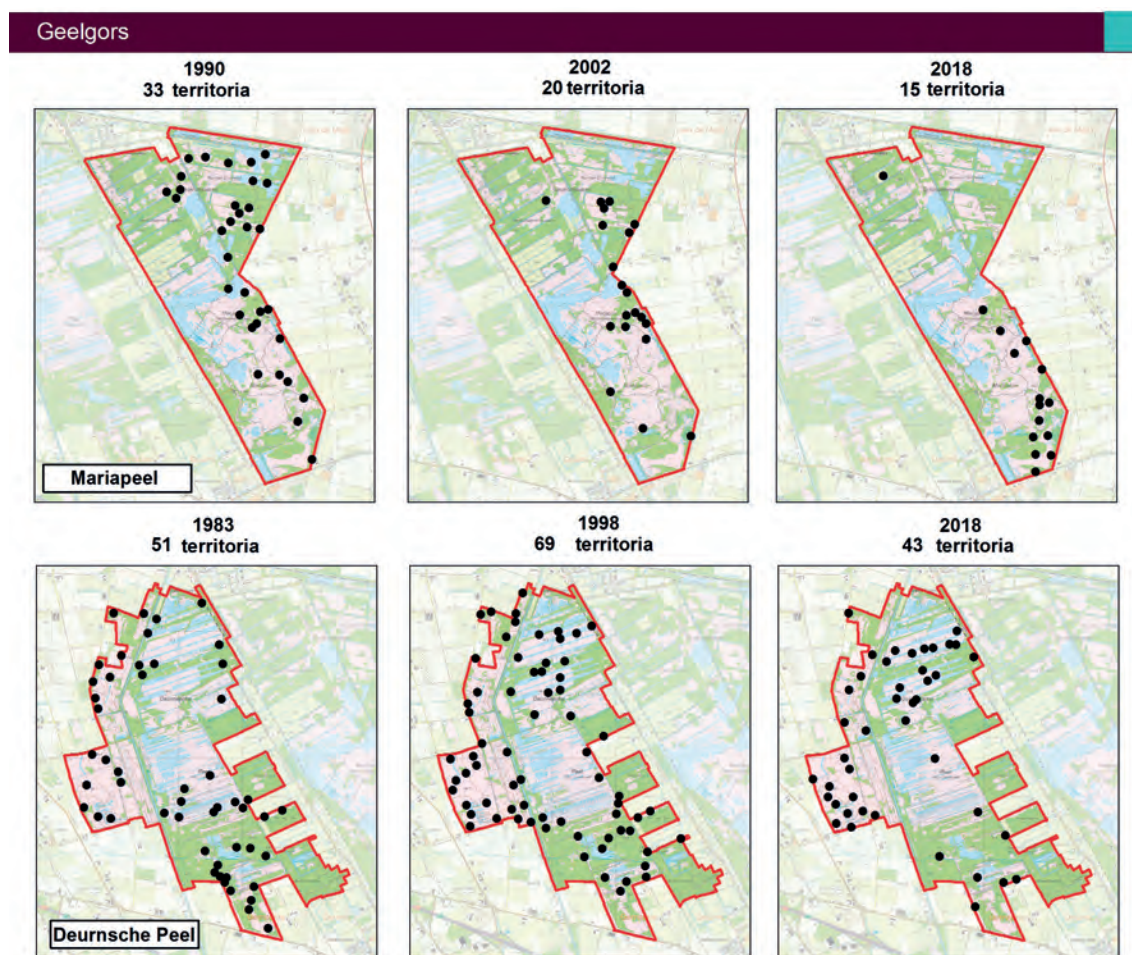

Figuur 81. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Appelvink in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Oude eiken bevatten bovendien een gevarieerder insectenleven dan andere boomsoorten (Moraal 2011). Dat maakt het aantrekkelijker om in die omgeving te broeden want voor nestjongen staan veel rupsen op het menu. Een vergelijking met eerdere inventarisaties wijst uit dat de Appelvink langzaam terrein wint (figuur 81). Daarmee loopt de ontwikkeling mogelijk iets voor op de Groote Peel waar de soort pas vanaf ca. 2009 vaste voet aan de grond heeft gekregen (van Noorden 2017).

Geelgors (*Emberiza citrinella*) 66 territoria

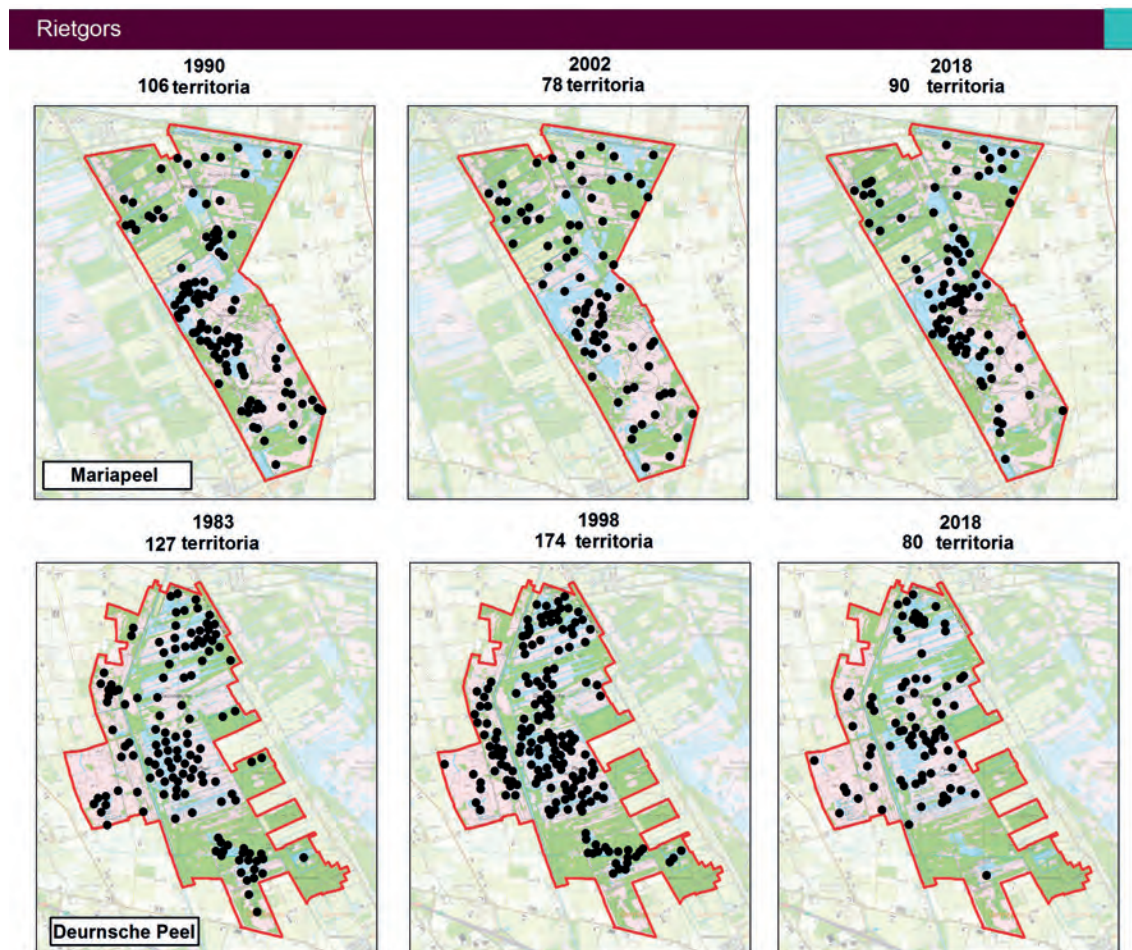
Kijkend in de nieuwe Nederlandse broedvogelatlas dan kun je je niet aan de indruk onttrekken dat de Geelgors bezig is met een verschuiving naar het noorden: forse afnames in de zuidelijke leefgebieden in Brabant en forse toenames in de noordelijke leefgebieden, met name Drenthe. De trend is in Limburg echter niet overal hetzelfde, met een toename in het heuvelland en een afname in de noordelijker gelegen hoogveenrestanten (Sovon Vogelonderzoek 2018). Dat strookt met de resultaten van deze kartering. In de beide deelgebieden, Maria- en Deurnese Peel neemt de soort sterk af (figuur 82). De eerste volledige kartering van het studiegebied in 1976 leverde 77 territoria op (Kuiper 1976). In de periode 1980-90 was de geschatte populatie in de Verheven Peel meer dan 80 paar, rond 2000 zat het rond de 90 paar en nu resteert daar nog zo'n 75% van. Naast de afname zien we ook veranderingen in de verspreiding. Zo zien we een sterkere afname in de beboste gebieden aan de zuidkant van de Deurnese Peel. Mogelijk heeft de voortschrijdende verbossing aldaar een negatief effect. Ook zien we een afname in het noordelijk deel van de Mariapeel, hetgeen kan komen door de vernatting en moerasontwikkeling (bijlage2: figuur 8).

Figuur 82. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Geelgors in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

Rietgors (*Emberiza schoeniclus*) (188 territoria)

De Rietgors is een kenmerkende verschijning in de Peelvenen. In vrijwel alle aanwezige vochtige habitattypen, met uitzondering van dicht moerasbos en de zeer open vegetaties, is de soort aangetroffen. In de Mariapeel is de verspreiding vrij homogeen verdeeld met een zwaartepunt rond de Aalscholverkolonie en het Meeuwenven. In de Deurnese Peel is de soort schaarser, wat vooral wordt veroorzaakt door het vrijwel ontbreken in de zuidelijke helft (bijlage 2, figuur 22).

Figuur 83. Vergelijking van de aantallen en verspreiding van de Rietgors in verschillende periodes voor de Mariapeel en Deurnese Peel.

In de Deurnese Peel is sprake van een afname van 54 % ten opzichte van 1998, die vooral wordt veroorzaakt door het vrijwel verdwijnen uit het zuidelijke deel (figuur 83). De verdere verbossing van het moeras rond de Soeloop is voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor deze afname. In de Mariapeel is er ten opzichte van 1990 een lichte afname (- 15%) en ten opzichte van 2002 een lichte toename (+ 15%). Waarmee de stand dus min of meer stabiel is.

In de Groote Peel is sprake van een lichte afname (- 14%) ten opzichte van 1992/93 (van Noorden 2017). Deze afname wordt in verband gebracht met verdroging. Dit kan in de Verheven Peel deels ook een rol hebben gespeeld. De interne hydrologische beheermaatregelen (LIFE+ project) zijn te recent afgerond (maart 2018) om een positief effect op de moerasvogelstand te sorteren.

Foto 20. De zomer van 2018 was erg droog, aan het einde hiervan stonden veel vennen droog. Vergelijk deze foto met foto 1. Ven bij de aalscholverkolonie Mariapeel, 13 oktober 2018 (foto Boena van Noorden).

6 Literatuur

Beek J. van, R. van Rosmalen, B. van Tooren en P. van der Molen, 2014. Werkwijze Monitoring en Beoordeling Natuurnetwerk en Natura 2000/PAS. BIJ12, Utrecht.

Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J., 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.

Bijlsma R.G., 2019. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2018. *De Takkeling* 27 (1): 5-45.

Boele A., van Bruggen J., Slaterus R., Vergeer J.W. & van der Meij T., 2018. Broedvogels in Nederland in 2016. Sovon-rapport 2018/01. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Boom B.W.A.F.H. van den & A.Y. van den Berg, 2006. 'Vegetatiekartering van de Deurnse Peel en de Mariapeel in 2005', Staatsbosbeheer, Driebergen.

Braaksma S., 1962. De ornithologische betekenis van de Peelgebieden nabij Griendtsveen en He-lenaveen, Rapport van de hoofdassistent A bij het Staatsbosbeheer, Utrecht, 25 oktober 1962. 18 p

Bult H., 2018. Afname van de Zwarte Specht op de Brabantse Wal: realiteit of karteringseffect? *Limosa* 91: 145-156.

Dijk A.J. van & Boele A., 2011. Handleiding Sovon Broedvogelonderzoek. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foppen, R. & C. van Seggelen, 1995. Voorkomen en verspreiding van de blauwborst in Limburg en aangrenzende gebieden. *Limburgse Vogels* 6: 37-48.

Foppen, R., Vogel, R. & Ubels B., 2018. Broedvogels van de Deurnese Peel en bossen langs de Aa bij Someren-Eind in 2018. Sovon-rapport 2018/57. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Hallmann C.A., R. P. B. Foppen, C.A. M. van Turnhout, H. de Kroon¹ & E. Jongejans, 2014. Declines in insectivorous birds are associated with high neonicotinoid concentrations. *Nature* volume 511: 341-343.

Hens P.A., 1965. De avifauna van de Nederlandse provincie Limburg (tweede herziene druk). Publ. Natuurhistorisch Genootschap Limburg, Reeks XV, Maastricht.

Hustings F, J. van der Coelen, B. van Noorden, R. Schols en P. Voskamp, 2006. Avifauna van Limburg. Stichting Natuurpublicaties, Maastricht .

Kleunen A van., Foppen R. & van Turnhout C., 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Kolsters J., Wouters P. & de Veer W., 2014. Voedsel van de Groene Specht in Noord-Brabant. *Limosa* 87: 74-81.

Kuiper H., 1976. Vogelinventarisatie omgeving Griendtsveen-Helenaveen in april, mei en juni 1976. Ongepubliceerd manuscript, Tilburg.

Loven M.M.H., Maris W., Meeuwissen F.A.N. & Pahlplatz P.A.L., 2018. Broedvogels van Nederweert, onderzoek naar zeldzame en schaarse soorten in 1994-2018. Vogelwerkgroep Nederweert, Nederweert.

Moraal L., 2011. Insecten op inheemse en uitheemse boomsoorten. *Arbor Vitae* 39: 3-21.

Noorden B. van, 1989. De vogels van de Deurnese Peel, verspreiding, biotoopkeuze en beheer. Rapport 89-001. Consulentenschap Natuur, Milieu en Faunabeheer in Noord-Brabant. Tilburg.

Noorden B. van, 2012. Overwinterende ganzen in de Peelvenen aan het begin van de 21e eeuw, 2001 – 2011. *Limburgse Vogels* 22: 22-38.

Noorden B. van, 2017. Broedvogelinventarisatie van de Groote Peel, 2016. Provincie Limburg, cluster Natuur en Water, Maastricht.

Noorden B. van & P. van den Munckhof, 2019. Eerste broedende Kraanvogels in Noord-Brabant en Limburg in 2018. *Natuurhistorisch Maandblad* 108: 285-289.

Noorden B. van & J. van der Weele, 2013. Trends van de Limburgse broedvogels, 1990-2011. Een balans na 22 jaar broedvogelmonitoring. *Limburgse Vogels* 23: 1-12.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2017. Natura 2000 Beheerplan Groote Peel, Deurnsche Peel & Mariapeel.

Seggelen C. van, 1999. Vogels van de Groote Peel. Een eeuw avifauna in een veranderend hoogveen-landschap. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.

Smit C. E., Posthuma-Doodeman C.J.A.M., van Vlaardingen P.L.A. & de Jong F.M.W., 2015. Ecotoxicity of Imidacloprid to Aquatic Organisms: Derivation of Water Quality Standards for Peak and Long-Term Exposure. *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, (March 2015), 1-23.

SOVON & CBS, 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. – Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland. Leiden.

Sovon Vogelonderzoek Nederland, 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers. Utrecht/Antwerpen.

Stoud D.A., T.M. Reed, M.W. Pienkowski & R.A. Lindsay, 1988. Birds, bogs and forestry. The peatlands of Caihtness and Sutherland. Nature Conservancy Council, Peterborough.

Thijssen J.P., 1942. Het Vogeljaar, vijfde druk. A.G. Schoonderbeek, Laren.

Vereijken, J., 1991. Broedvogelinventarisatie Deurnese-Peel 1990. Beek en Donk.

Vereijken J. & Verbeeten M., 1999. Broedvogels van de Mariapeel in 1998. Staatsbosbeheer, Roermond.

Vereijken J. & Verbeeten M., 2000. Broedvogels van de Deurnsche Peel in 1998. Staatsbosbeheer, Roermond.

Zwarts L., Bijlsma R.G., van der Kamp J. & Wymenga E., 2009. Living on the edge: wetlands and birds in changing Sahel. KNNV Publishing, Zeist, The Netherlands.

7 Bijlagen

Bijlage 1 Vastgestelde aantallen broedvogels in de hoogveenrestanten Bult, Heitrakse Peel, Het Zinkske, het Michels Peelke en Siberië in 2018.

Tabel 11. Overzicht van de vastgestelde aantallen broedvogels in de hoogveenrestanten Bult, Heitrakse Peel en Het Zinkske in 2018. In vet-cursief zijn de kwalificerende Natura 2000 soorten aangegeven.

Soort	Bult	Heitrakse Peel	Het Zinkske	totaal
Dodaars	0	0	0	0
Gauwe Gans	2	2	11	16
Krakeend	0	1	1	2
Wespendief	1	0	0	1
Havik	1	0	0	1
Buizerd	1	1	0	2
Houtsnip	1	1	1	3
Holenduif	1	0	1	2
Koekoek	1	1	2	4
Ransuil	0	0	1	1
Nachtzwaluw	2	0	8	10
Groene Specht	0	1	1	2
Grote Bonte Specht	9	7	10	26
Kleine Bonte Specht	6	2	1	9
Boomleeuwerik	2	0	2	4
Veldleeuwerik	1	0	2	3
Boompieper	33	17	24	74
Graspieper	0	1	3	4
Nachtegaal	0	1	0	1
Blauwborst	6	1	2	9
Gekraagde Roodstaart	5	3	8	16
Roodborsttapuit	5	4	8	17
Grote Lijster	0	0	2	2
Sprinkhaanzanger	1	0	1	2
Bosrietzanger	0	3	0	3
Kleine Karekiet	1	2	1	4
Spotvogel	0	1	0	1
Grasmus	22	10	1	33
Tuinfluter	15	22	4	41
Gauwe Vliegenvanger	5	3	5	13
Bonte Vliegenvanger	0	0	1	1
Matkop	1	3	1	5

Soort	Bult	Heitrakse Peel	Het Zinkske	totaal
Boomklever	1	0	1	2
Boomkruiper	6	10	9	25
Grauwe Klauwier	0	1	0	1
Zwarte Kraai	4	7	4	15
Putter	0	0	1	1
Kneu	3	4	5	12
Goudvink	0	3	4	7
Appelvink	1	3	1	5
Geelgors	10	11	7	28
Rietgors	8	1	2	11
Totaal	155	127	136	418

Tabel 12. Overzicht van de vastgestelde aantallen broedvogels in de hoogveenrestanten het Michels Peelke en Siberië in 2018. Deze gebieden zijn niet volledig (1 bezoek) onderzocht en de opgegeven aantallen moeten daarom als een minimum worden gezien.

	Michels Peelke	Siberië	Totaal
Havik	1	0	1
Houtsnip	1	0	1
Grote Bonte Specht	1	2	3
Boompieper	1	2	3
Spotvogel	0	1	1
Tuinfluit	3	1	4
Boomkruiper	0	1	1
Zwarte Kraai	1	1	2
Kneu	1	0	1
Geelgors	1	0	1
Totaal	10	8	18

Bijlage 2 – figuur 1 t/m 28. Verspreidingskaarten van de broedvogels in de Verheven Peel in 2018.

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Aalscholver	66	66	66
● Appelvink	26	25	25
● Bergeend	1	1	1

- Aalscholver
- Appelvink
- Bergeend
- Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel
- Onderzoeksgedebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | [Gegevensmanagement](#)© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
191	179	190

● Blauwborst

Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

Onderzoeksgebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Bontbekplevier	1	0	1
● Bonte Vliegenvanger	28	16	19
● Boomklever	49	41	40

- Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel
- Onderzoeksgebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

/1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Esri Nederland, Kadaster

	Aantal territoria		
	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Boomkruiper	171	155	157
● Boomleeuwerik	2	2	2
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgedebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal waarvan
in N2000 waarvan
in SBB

● Boompieper	389	380	385
● Boomvalk	1	1	1
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

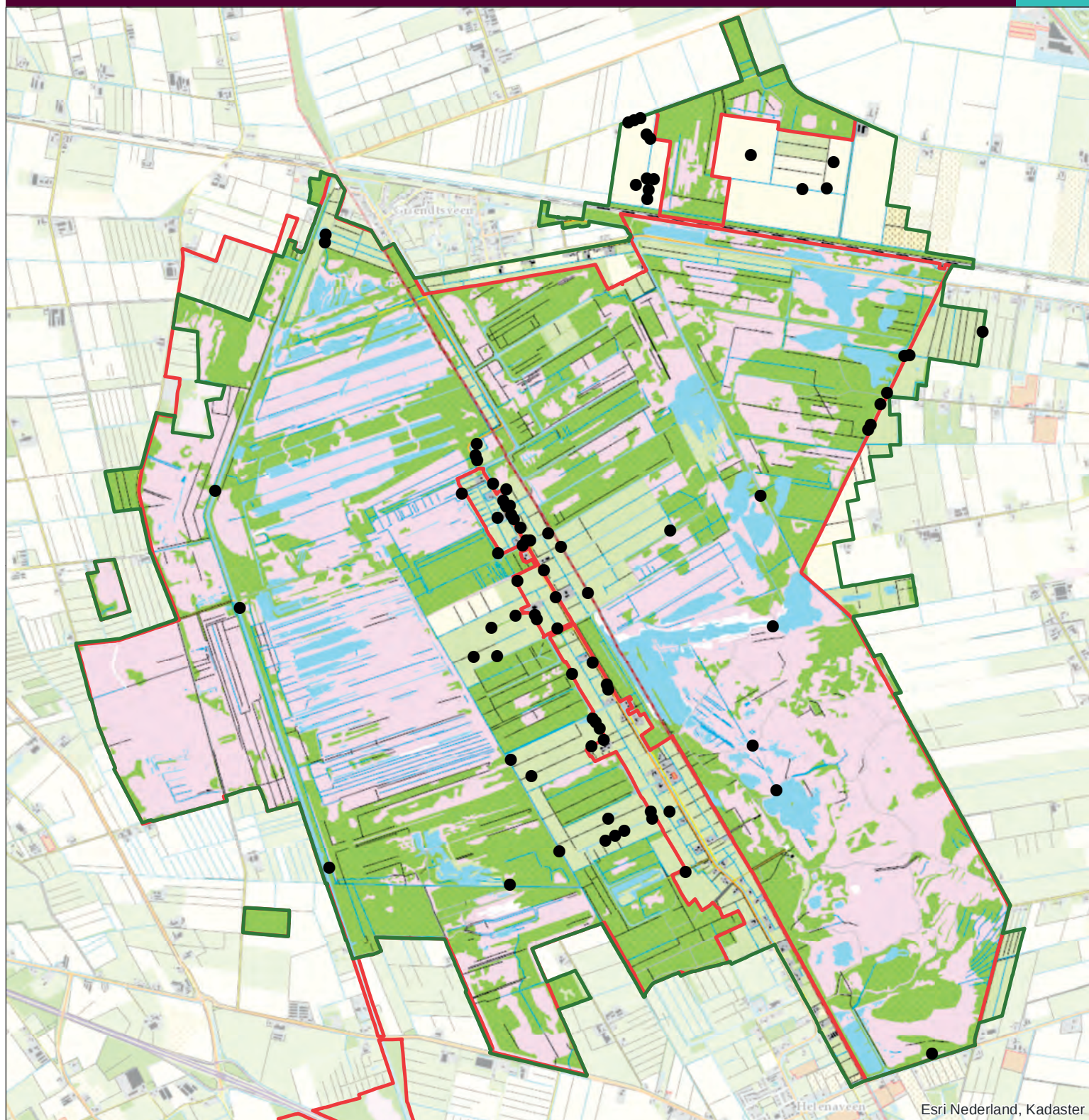
jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | [Gegevensmanagement](#)

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
84	51	71

● Bosrietzanger

□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

□ Onderzoeksgebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Bosuil	4	4	4
● Braamsluiper	3	3	3
● Brandgans	1	0	1
● Buizerd	21	19	21
● Dodaars	19	18	19
 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
 Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I/1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Fluiter	3	3	3
● Fuut	1	1	1
● Geelgors	66	62	64

- Fluiter
- Fuut
- Geelgors
- Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel
- Onderzoeksgedebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | [Gegevensmanagement](#)© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
183	179	176

● Gekraagde Roodstaart

183

179

176

Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

Onderzoeksgebied

Esri Nederland, Kadaster

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Gele Kwikstaart	5	1	5
● Geoorde Fuut	1	1	1
● Goudvink	41	38	40

- Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel
 Onderzoeksgedebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

 © Provincie Limburg
 © 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

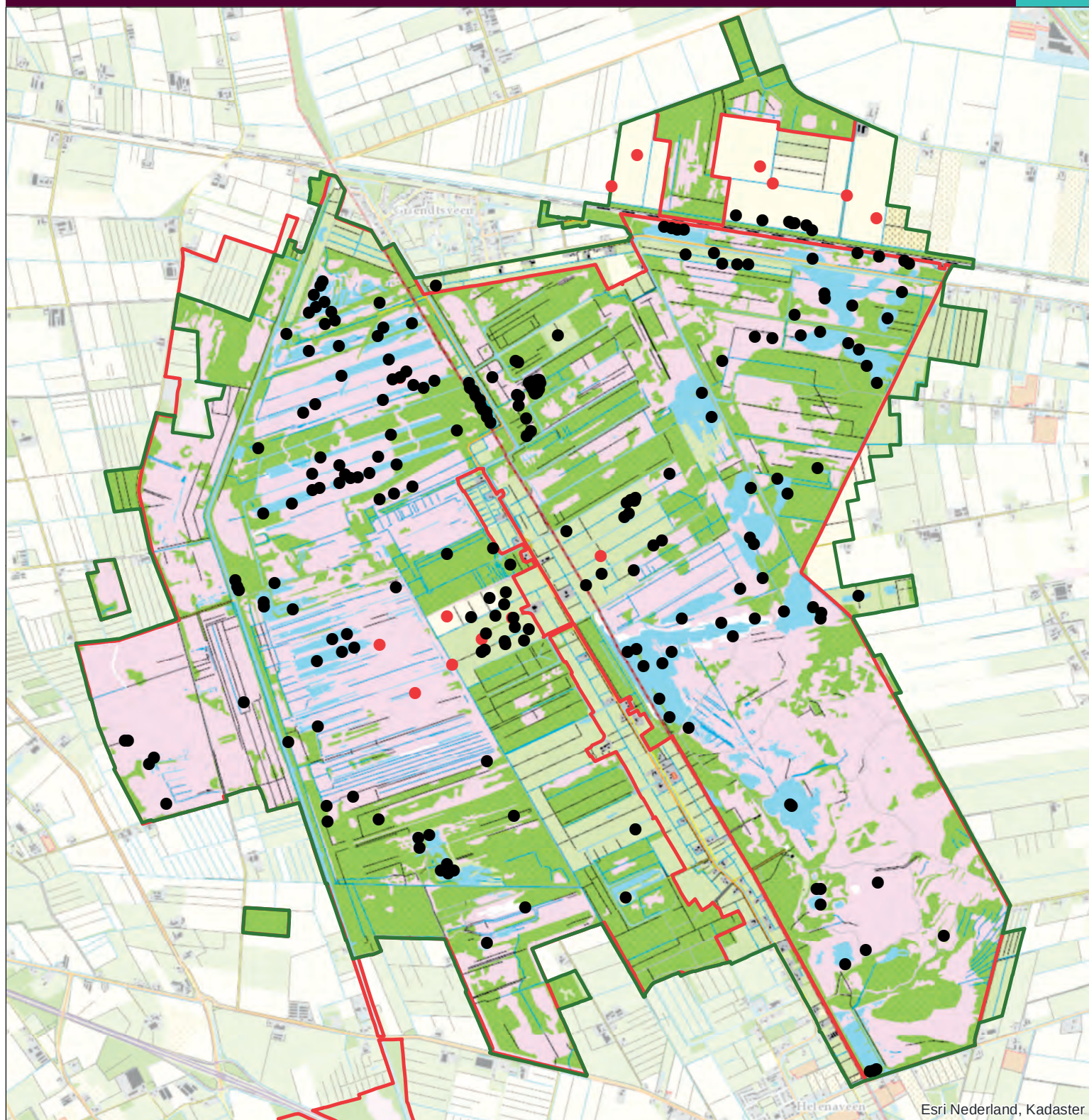
Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
364	302	343

● Grasmus

□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

□ Onderzoeksgebied

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
14	8	13
229	220	228

● Graspieper

● Grauwe Gans

 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

 Onderzoeksgebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

 © Provincie Limburg
 © 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Esri Nederland, Kadaster

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
--	--------	---------------------	-------------------

●	Grauwe Klauwier	2	2	2
●	Grauwe Vliegenvanger	69	52	54
●	Groene Specht	15	13	13

 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

 Onderzoekgebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

 © Provincie Limburg
 © 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Esri Nederland, Kadaster

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
154	148	148

● Grote Bonte Specht

Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

Onderzoeksgebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Grote Canadese Gans	19	17	19
● Grote Lijster	13	12	13
● Havik	12	12	12
● Holenduif	38	18	20
● Houtsnip	19	19	19
 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
 Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
IJsvogel	1	1	0
Kerkuil	2	2	2
Kievit	21	8	21
Kleine Bonte Specht	38	37	36

 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

 Onderzoeksgedebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I/901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
129	117	117

● Kleine Karekiet

□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

□ Onderzoeksgebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Kleine Plevier	6	3	6
● Kneu	64	58	61
● Knobbelzwaan	5	5	4
● Koekoek	45	43	43
● Kokmeeuw	34	34	34
 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
 Onderzoeksgedebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000 I1901_893

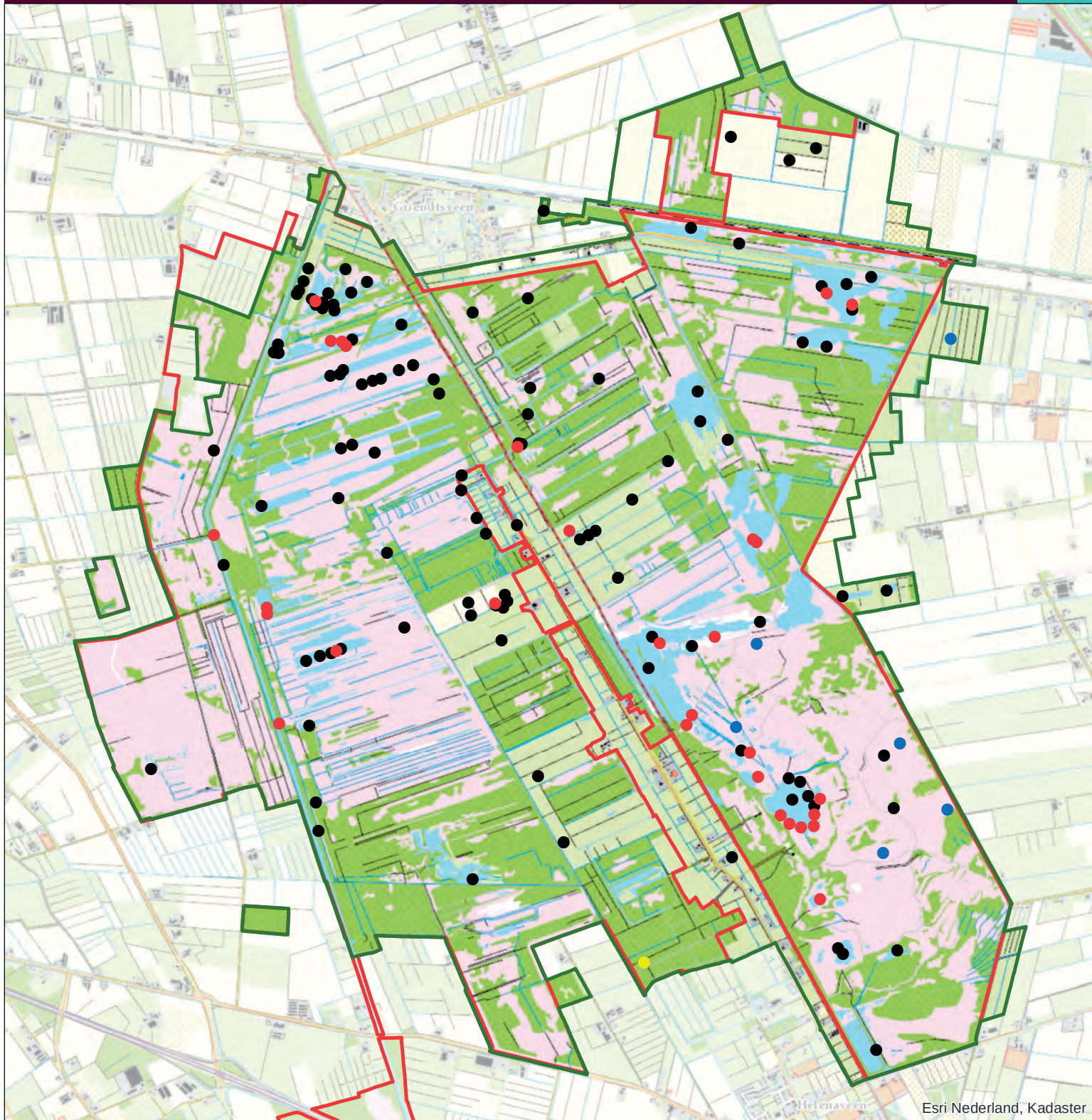
jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
Kraanvogel	2	2	2
● Krakeend	108	100	105
● Kruisbek	1	1	1
● Kuifeend	29	29	26
● Kwartel	6	5	6
 Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
 Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Matkop	42	37	40
● Meerkoet	61	55	45
● Middelste Bonte Specht	1	1	1
● Nachtegaal	1	0	1
● Nachtzwaluw	37	37	36
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgedebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

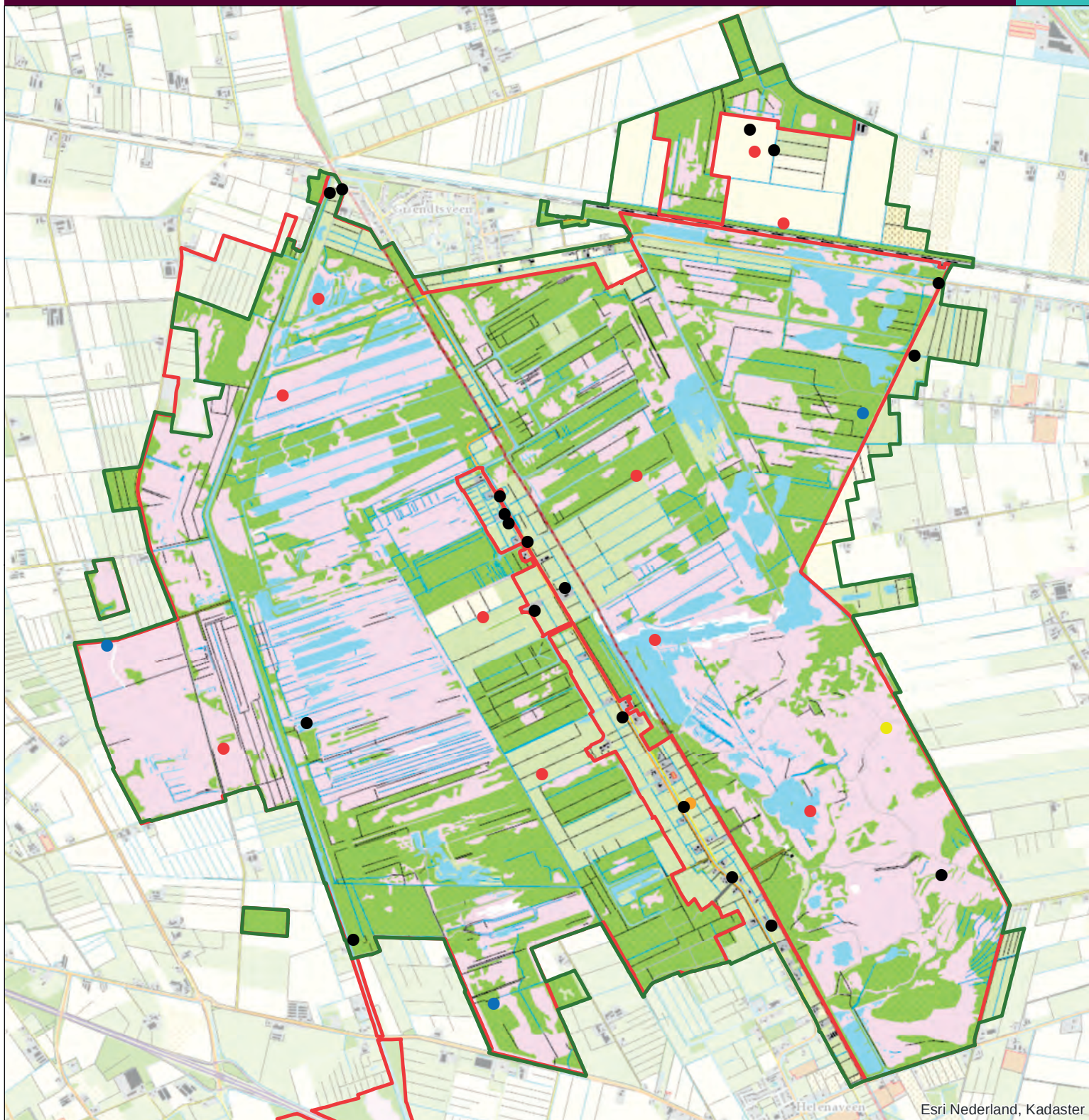
jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Nijlgans	10	8	10
● Orpheusspotvogel	1	0	1
● Patrijs	1	1	1
● Putter	19	8	14
● Ransuil	3	3	3
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoekgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I/901_893

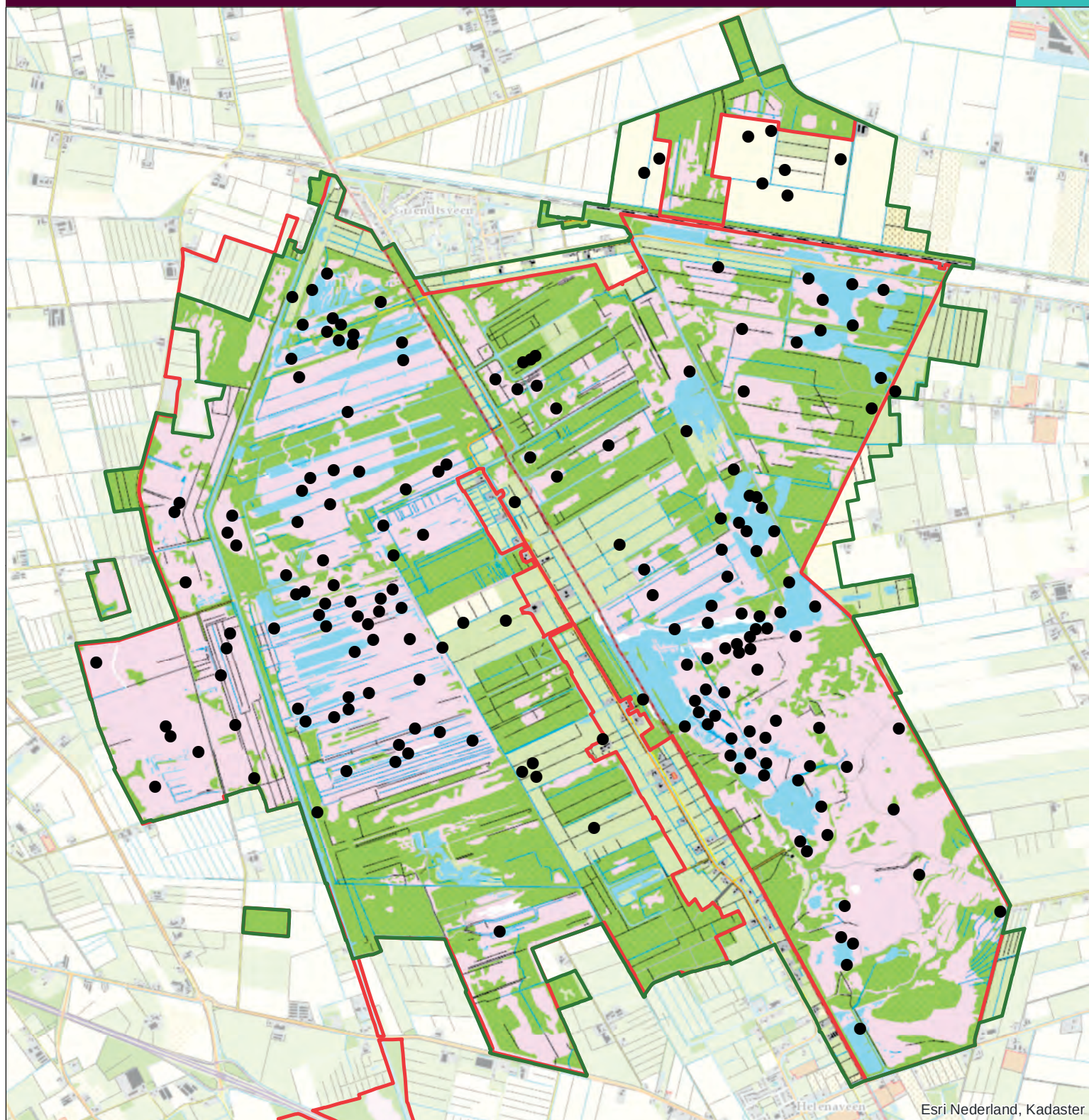
jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | [Gegevensmanagement](#)

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
188	179	187

● Rietgors

□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

□ Onderzoeksgedebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Roodborsttapuit	142	114	136
● Scholekster	1	0	1
● Slobeend	5	5	5
● Sperwer	2	2	2
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Spotvogel	53	33	38
● Sprinkhaanzanger	85	81	85
● Torenavalk	2	0	2

Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

Onderzoeksgedebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000 I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

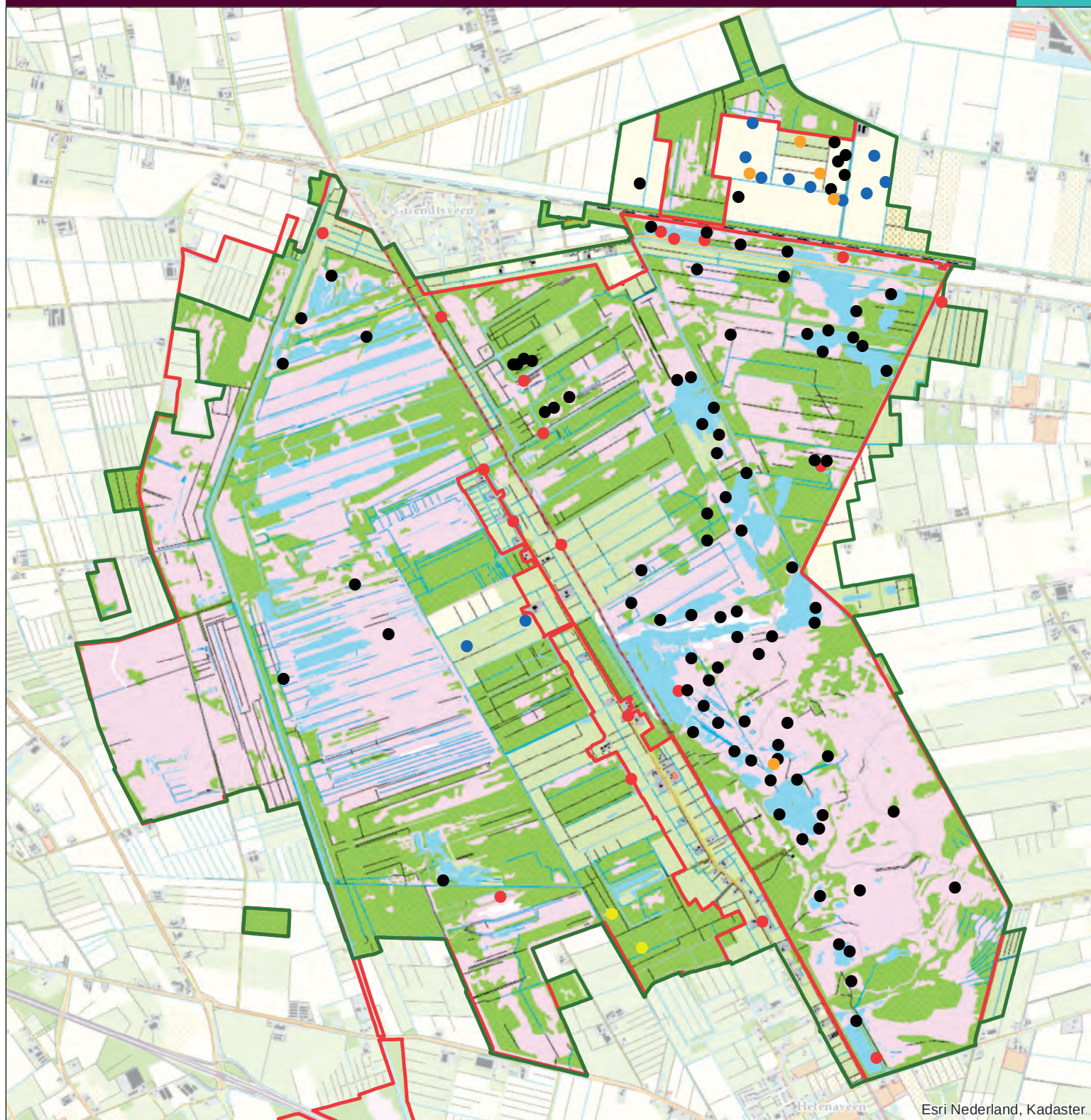
Aantal territoria

Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
260	213	224

● Tuinfluiter

Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

Onderzoeksgebied

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Veldleeuwerik	11	2	11
● Vuurgoudhaan	2	2	2
● Waterhoen	19	16	14
● Waterral	90	83	90
● Watersnip	5	1	5
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgedebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

	Totaal	waarvan in N2000	waarvan in SBB
● Wespendif	3	2	3
● Wielewaal	48	48	46
● Wintertaling	46	44	46
● Zomertaling	3	2	3
● Zomertortel	2	2	2
□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel			
□ Onderzoeksgebied			

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Aantal territoria

Totaal waarvan
in N2000 waarvan
in SBB

● Zwarte Kraai	74	62	66
● Zwarte Mees	3	3	3
● Zwarte Roodstaart	1	1	1
● Zwarte Specht	7	7	7

□ Natura 2000 gebied Deurnsche Peel & Mariapeel

□ Onderzoekgebied

1.000

Meters

schaal: 1:35.000

I1901_893

jan. 2019

Cluster Organisatie en Informatie | Gegevensmanagement

© Provincie Limburg
© 2016 dienst Kadaster, © Cyclomedia, © Geodan, © RWS

provincie limburg

Bijlage 3. Overzicht van de niet (Deurnese Peel) of alleen kwalitatief (Mariapeel)
gekarteerde vogelsoorten

Boerenwaluw	Huiswaluw	Tijftjaf
Fazant	Kauw	Turkse Tortel
Fitis	Koolmees	Vlaamse Gaai
Gierzwaluw	Merel	Vink
Goudhaan	Pimpelmees	Wilde eend
Groenling	Ringmus	Winterkoning
Heggenus	Roodborst	Witte Kwikstaart
Houtduif	Spreeuw	Zanglijster
Huismus	Staartmees	Zwartkop

